

MLADIK

LETNIK VII. DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI 1926. ŠT. 3.

Kruh.

Povest Slovenske Krajine. — Spisal Matija Malešič.

Četrto poglavje.

Luči po Goričkem.

Mrzel hlad veje iz gozdov, v jutranji temi gore blede luči po bornih Goričkih kočah, svetle plamenice žare po potih in stezah. Iz obgoričkih vasi hite ljudje proti Pucincem in Moščancem, od Sv. Sebastijana, od Sv. Benedikta hite proti Moščancem in Mačkovcem, od Grada se spuščajo proti Mačkovcem, od Križeve in Markovcev in Čepinc in Dolenje hite v Stanjevce, Gornje Petrovce, Šalovce in Hodoš. Srečavajo se luči — pozdravljajo se znanci in v družbi hite k železnici. Pogovor se ne more razviti. Slovo od domačih je pustilo sledove v srcih, skrb rije po možganih. Cule prekladajo iz roke v roko, kovčege na kosiščih premeščajo z rame na ramo, glave povešajo in premišljujejo. Kogar spremlja žena, skuša biti dobre volje in zgovoren. Pa se mu beseda ustavlja. Polno je srce, sto naročil brni po glavi, prave besede pa ni in ni na jezik. Tudi ne sodi vesela beseda med molčeče popotnike.

Gre fant proti Mačkovcem. Svetlo gori njegova plamenica, Ob njem stopa dekle. Plaho in ko boječe gori njena lučka. Solze so v njenih očeh. Ne more razumeti fantove prešernosti in razigranosti in njegovih vriskov. In vendar ji je bilo slovo lažje in je odhod lažji, ker stopa ob njem.

Gre do fantički proti Mačkovcem; deca so še, pa bi bili radi veliki. Mrzlo je, zobje šklepetajo, roke si grejejo ob plamenicah. Lepo je, ko gori toliko lučic po Goričkem in smeš sam nositi svetlo luč ko vsak odrasli. Samo da čimprej prisveti dan in pokaže nove dežele in nove ljudi.

Gre Veren proti Mačkovcem. Veliko culo nosi v roki, na kosišču mu visi z rame kovčeg. Upognjen je njegov hrbet, ko da nosi svinec v kovčegu, povešena je njegova glava.

Ko so ginile ure noči brez spanja, je iztegoval roke v temo, ko da hoče najti oporo in vse skrbi osredotočiti na eno edino. Katera je ta edina? Sto jih je, pa izbiraj, katera je tista edina in največja. Vsak hip se je dramila žena in povpraševala, če mora že vstati in segreti pripravljeno mleko. »Še ne, še ne!«

je miril njo in sebe. Vsaj še nekaj ur v krogu družine! Mirno spe otroci: štirje so na postelji, trije z glavnicami na vzglavju, četrti počez njim pri nogah; na peči sta dva; v zibelki je najmlajši. Lahno in enakomerno sopejo, sanjajo o belem kruhu, ne vedo, kako je težko očetu, ki ga gre iskat. In če zasope kateri glasneje in če se kateri nemirno obrne ali če zajoče malček v zibelki — že dvigne mati glavo in prisluškuje. Vstane na nemirno sopenje in premetavanje, prižge luč, popravi odejo, premakne glavico, naravna nemirneža v pravo lego, pogleda z lučjo po vseh, poziblje malčka, posedi na postelji, dokler ne napolni mirno in enakomerno dihanje sobe. Upihne luč in leže — v prihodnjem hipu zopet vstane, prižge luč in ponovi, kar je pravkar storila. Leta in leta, pozimi in poleti, noč na noč — vedno isto. Ali sploh spi ponoči, revica? Kdaj naj spi? — Nežno besedo bi ji rekel Veren, pa se je boji motiti. Vsaj za nekaj trenutkov naj zatisne oči! O! In poleti pride še eden! Pa ne bo krepkih rok za pomoč v koči! — »Ali je že čas?« je vprašala žena. »Ne, ni še! Le spi! Te že pokličem!« Kolike muke je pretrpela, preden je shodil prvi, Štefanček. In za njim: eden je komaj shodil, drugi je že vokal v zibelki. Tolaži tega, pazi na onega! Revica! Mora ji reči mehko besedo. — »Ali je že čas?« »Ni! Le spi in se odpočij!« Od zgodnje pomladi do pozne jeseni sama, sama s kopico vedno lačnih žedodčkov, vedno odprtih ustec, vedno prosečih kruha, ki vasuje pri očetu tam daleč na ogrskih planjavah, Mučenica! — »Tako nemiren si! Se bojiš, da zamudiš?« O, in če zamudi! Pa ostane še dan, dva pri svojih! — Ne, ne sme zamuditi! Kaj bi rekel lačnim očem, ki bi spraševale, ali prinese v jeseni belega kruha?

Vstala je žena in prižgala luč. Dvignil se je in pogledal skozi okno. Pa bo le že čas! Žena je odšla v vežo, da napravi ogenj in segreje mleko. Svetil si je s svetiljko od tistih štirih na postelji preko tistih dveh na peči in obstal pri Aleksandru v zibelki. Angelski obrazki so mirno sanjali, sanjali o belem kruhu. Nekajkrat je stopila žena na prag in ga opazovala, pa ni rekla ničesar. Štefanček je hotel po vsej sili že letos na delo. Dete, dete, premlado si, da bi moglo le od daleč slutiti, kako grenak je tisti kruh, ki ga reže

palir! Pred črvičkom v zibelki je stal, ko je prinesla žena skodelico mleka. »Pij, dokler je vroče! Ves dan ne zaužiješ nič gorkega!«

Postavil je svetiljko na mizo in pogledal ženo. Stala je ob mizi in dolgo, dolgo sta si zrla v oči, pa nista rekla nobene besede.

»Shladilo se bo!« je spregovorila žena in pokazala na mleko. Pa se je naglo obrnila, stopila k postelji, na kateri so spali štirje, in jim začela popravljati odeje. S hrbtom je bila obrnjena proti možu in ni mogel videti, kaj se godi v njenih očeh.

Nekaj mehkega se je budilo v srcu, v grlu ga je zaščegetalo. Zgrabil je za skodelico in na dušek izpil mleko, da je pogasil ščegetanje v grlu. »Ali si vse pripravila?« je vprašal in potežkal kovčeg.

»Vse!« Sunkoma se je okrenila k njemu.

Pogledal je skozi okno po zvezdah, stopil k njej, ji ponudil desnico in rekel: »Margita!« Zrla sta si v oči, desnica je krčevito stiskala desnico. Preudaril je Štefan: Radi Štefančka ji moram naročiti. Fante bi bilo rado veliko in bi rado znalo vse bolje ko drugi. Napeti mora vajeti in ga brzdati! Radi Matjažka ji moram naročiti. Živo srebro je, vsak dan mu mora krpati hlače. Radi Mariške jo moram poučiti. Nič kaj rada ne hodi v šolo. Margitka si je izmišljala najneverjetnejše stvari, da bi le ponagajala bratcem in sestrici in napravila zdražbo. Pred Ludvikom naj skriva vžigalice! Jožku naj večkrat pripoveduje o ateku, da ne pozabi nanj in ga v jeseni ob prihodu takoj spozna. In ko Aleksander shodi... In ko prileti štorclja... In kravica... In kočica... In ograjček in njivica... In... O, koliko ji moram povedati! Zvezde pa bledijo in opominjajo k odhodu.

Veren ni rekel nobene besede. Le oči so govorile, govorili sta desnici.

»Ko pride ura...« je mukoma iztisnil Veren iz sebe in ji še globlje pogledal v oči.

»Bog bo dal, da se dobro izteče!« je menila.

»Srečno hodi, Štefan! Zdrav se vrni!«

Še z levico ji je objel desnico. Preden je zinil besedo, se je dvignil na peči Štefanček, si pomencal oči in rekel: »Naj grem še jaz, atek!«

»Spi! To je za sedaj zate, ne pa delo pri palirju.«

»Drugo leto me vzamete s seboj?« V trenutku je bil s peči.

»Bomo videli!« Oče ga je pobožal. »Priden bodi, materi pomagaj, na deco pazi! Če boš priden, no, potem bomo o tem drugo leto govorili.«

Štefanček je bil zadovoljen.

»Posvetim ti!« je silila žena, ki se je bala, da bi zamudil, in je vzela svetiljko z mize.

Prizgal si je svetiljko za na pot. »Priden bodi, Štefanček!« Ozrl se je po spečih, pobožal Štefančka, nateknil kovčeg na kosišče, vzela culo v roke. Na pragu je obstal, ko da se mu ne da iz sobe, žena pa je že odpirala vežna vrata.

»Tak, Margita...« Spomnil se je, da ji ni še ničesar povedal in naročil.

»Spremim te!«

»Kaj bi hodila!«

»Vsaj skozi vas.«

»In če se kateri zbudi?«

»Zdrav se vrni, Štefan!«

Segla mu je v roko. Veren je odložil culo in jo krčevito stisnil za desnico. Ni se mogel in se ni mogel ločiti, besede, naročila pa tudi ni mogel iztisniti iz grla. Le v oči ji je zrl, zrl, dokler se ni zasvetila plamenica na poti in so se začuli koraki.

»Srečno, Margita! Pa glej... glej na deco!«

»Srečno, Štefan!«

Naglo se je obrnil in odšel. Žena je visoko dvignila svetiljko in gledala za njim, dokler ni zavil za sosednjo hišo. Ko je mislil, da je zaprla vežna vrata in ne zre več za njim, je ugasnil svetiljko in stekel nazaj k svoji koči in pogledal skozi okno v sobo.

Sedela je na postelji, roke je imela sklenjene v naročju, pogled je bil uprt v tla.

O žena, žena!... Mučenica!... O dečica!... O kočica borna!... O domačijica, domačijica, zakaj nimaš kruha?...

Gre Veren proti Mačkovcem. Upognjen je njegov hrbet, truden je njegov korak, povešena je njegova glava. Medlo gori luč v njegovi svetiljki.

Gre Sukičev Ivan proti Mačkovcem. Lahek in prožen je njegov korak. Na kosišču nosi culo. Da ni stopila iz grmovja ob poti mati, da ga ni s povzdignjenimi rokami prosila, naj ostane, da ni bridko zajokala, ko je videla, da ji ne usliši prošnje, bi si Ivan zažvižgal. Da ga ni pred ločitvijo svečano pokrižala, bi sploh ne mislil na to, kam gre. Da mu ni potisnila cule v roke, bi pač šel brez cule. Kdo bi mislil na culo in popotnico, če raja po njegovi glavi prelepa misel na včerajšnji večer.

Sitnarila je šiftarka, snoči mu je prepovedala zahajati v njeno kočjo in govoriti z Ilonko. Noče biti kriva razdora pri Sukičevih! Naj je Ilonka siromašna — lovila ne bo nikogar, najmanj Sukičevega Ivana! Kaj mu je treba hoditi na delo in dajati ljudem toliko snovi za obiranje Ilonke, ki ni ničesar kriva? Pusti naj Ilonko in si poišče bogato nevesto, ki bo papinka* in očetu po volji!

Ilonka je povešala glavo in ni rekla nobene besede k vsej materini pridigi.

Potrj je Ivan odhajal. Njegova potrtost jo je bolela, prihitela je za njim in rekla: »Najbolje je tako, Ivan!«

»Ilonka, Ilonka! Ni mi mogoče! Ne morem te pozabiti! Srečen ne bom z nobeno drugo, tudi ne maram za nobeno drugo! In če je ves svet proti — ne odneham!« Prijel jo je za roko. »Kaj res ne smem več govoriti s teboj?«

* Katoličanka.

Molčala je.

»Kaj res moram pozabiti nate?«

»Zate je bolje tako!«

»In zate?«

»Siromašna sem...«

Prijel jo je še za drugo roko. »Ali je oče imel kaj, ko je bil mojih let? Ali je mati imela kaj, ko sta se vzela? Ali si ni sam prigaral dolarjev? Tudi jaz jih prigaram. V Ameriko pojdem. In če mi oče ne da za pot — pojdem! Kar zaslužim pri Ritoperju, prodam; nekaj mi skrivaj stisne mati v roko. In prislužim dolarjev ko oče! Misliš, da jih ne prislužim?« Silno ji je

»Kaj delaš?« je trepetala in se mu skušala izviti. »Ne smeš tega... Mati opazi...«

»Naj opazi! Ves svet naj vidi!« In je vdrugič pritisnil svoje ustnice na njene.

»Ne smeva tega!«

»Ali si ne sodiva sama? V Ameriko pojdem! Moja boš!« In jo je poljubil tretjič.

In se mu je iztrgala in odhitela v kočo, ko otrok, ki se je zavedel, da ni bilo prav.

Ivan je obstal na mestu in sam sebi ni mogel verjeti, da li se je res zgodilo. Zavriskal bi bil, ko se je zavedel, da ne sanja, — ali z vriskom bi se

Aimé Perret.

Sveta popotnica v Burgundiji.

(Pariz, Luksemburški muzej.)

stiskal roke, da ji pokaže svojo moč. »Zvezde bi klatil z neba zate — pa bi ne zaslužil toliko, da bi živela? Kaj mi ne verjameš, Ilonka?«

»Verjamem! Ali glej, vsi so proti! Vaši, moja mati...«

»Zato hočeš, naj nate pozabim?«

Ilonka je drhtela pod pritiskom močnih rok. »Ah, Ivan! Če nama pa ni sojeno.«

»Sama si sodiva! Ko vidijo, da sva si sodila dobro, se pomirijo in privadijo. Ali me počakaš, Ilonka, da pridobim dolarjev? Ali... ali smem govoriti s teboj?«

Ničesar ni rekla, le drhtela je. Ivanu je zaplala kri po žilah. Završelo mu je v glavi. Privil je Ilonko k sebi in se doteknil z drhtečimi ustnicami njenih.

izdal in bi izdal Ilonko in prelepo skrivnost. Zataval je po vasi in taval vso božjo noč. Misel na Ilonko in njiju skrivnost je bila tako sladka, da ni šel domov niti po slovo od matere in Lizike.

Gre Ivan proti Mačkovcem, Brez luči gre, pa mu je svetlo in jasno v srcu in v duši. —

Gre Andraž proti Mačkovcem. To so koraki v svet, važni in premišljeni. Že pred leti bi jih moral hoditi, da ni bila mati tako bojazljiva. Boji se, pretirano se boji zanj. Spremlja ga in mu nosi culo. Rajši bi Andraž, da ga ne spremlja, zakaj pri vlakcu bo gotovo jokala, ko da jemlje slovo za zmeraj. Le kako se bodo ljudje zgedovali in pomilovalno presojali Andraža. Saj bi šel sam, saj ji ne bi pustil, da ga spremlja, ali... ali

kako bi mogel odreči materi? Vso noč je po prstih hodila po sobi, vezala culo, gledala nanj, da se ga nagleda pred odhodom, razvezovala culo in premetavala po njej, jo zavezala in prišla k njemu in se sklonila nanj in ga gledala, ker je mislila, da spi. Ni malo pretrpela v življenju in ni majhna ljubezen, s katero visi na edinem sinu . . .

Gre Andraž proti Mačkovcem. Nemirno plapola plamenica v materini roki. Ko da sluti nesrečo. —

Gre Geza proti Mačkovcem. Poltiho si žvižga v hladno jutro in je židane volje. Za klobukom nosi kito rožmarina. Kito rožmarina mu je dala Lina. Pa bi ne žvižgal? Pa bi ne bil židane volje? Gosposko svetiljko nosi s seboj, mirno gori lučca v njej. —

Gre Horvat proti Mačkovcem. Sključeno gre in drsajočih korakov gre in brunda, brunda in se sportika ob vsak kamenček. Kaj bi ne mogel Ritoper zapreči in potegniti sosedov do postaje? Ali vsaj naložiti kovčegov in cul na voz?

Treska v Horvatovi roki noče in noče goreti. Bolj ko jo utrinja, slabše gori.

Možje gredo proti Mačkovcem in žene gredo proti Mačkovcem, fantje gredo proti Mačkovcem in dekleta gredo proti Mačkovcem, dečki gredo proti Mačkovcem, deklice gredo proti Mačkovcem. Sključeni in drsajočih korakov gredo; veseli gredo in lahkih in prožnih korakov gredo. Luči svetijo, svetijo v jutranji hlad in migetajo ko svetel up. Na nebu ugašajo zvezde, tam izza Fokovcev vstajajo po nebu zlati prameni.

Peto poglavje.

Ritoper ima polno glavo skrbi.

1.

Prisopiha vlak od Moščanc. Ritoper moli glavo skozi okno in maha z roko Česarju. Neprespani obrazi ga obkrožajo in gledajo po znancih.

»Ste vsi?«

»Kaj smo taki zaspanci, da bi ne mogli vstati pred solnčnim vzhodom?« Časar ponosno gleda po zbranih.

»Dobro, dobro. Tu si jih vsaj zbral in uredil. Ali v Soboti, v Pucincih in Moščancih! Uh! Sto glav bi moral imeti. Za vsakega moraš sam misliti.«

Vlak se ustavi.

»Kar sem k nam! Prihranili smo vam prostora.«

»Z Bogom, Andraž! Varuj se!«

»Srečno, mati!« Naglo ji seže v roko, ji iztrga culo in skoči v vlak.

»Počakaj vendar!« Mati ima že polne oči solz.

»Boljši prostor najdem!« se opravičuje Andraž, ker mu je pred tujimi ljudmi nerodno.

»Veren, lepo te prosim, pazi nanj! Veš, kako mi je, ko pošiljam zadnjega v svet!«

»Ne skrbi, Sotlička!« Veren ji seže v roko in jo pomirljivo pogleda.

»Kje si, Andraž?«

Ženske se prerivajo, da sežejo v roko možem in sinovom in bratom. Dečki in deklice veselo čebljajo, mnogi so danes prvič stopili v vlak.

»Lep prostorček sem si priboril, mati!«

»Andraž, srce mi pravi, da ne bo dobro, ker greš.«

»Ah, kaj!« Andraž zamahne z roko.

Vlak odhaja.

»Z Bogom, mati! Le brez skrbi! V jeseni . . .«

Silen strah zgrabi Sotličko. »Andraž, Andraž, sinko moj zlati!« Železničar jo potegne od vlaka.

»Kaj bi . . .« se skuša za mater opravičevati Andraž. Pa mu je vendar hudo pri srcu, ko vidi mater v toliki žalosti.

»Saj ne odhajamo v Ameriko!« se skuša šaliti Časar.

»Pa da gremo! Čemu toliko solz? Ker nimamo doma dovolj kruha, moramo po svetu za njim. Bolje je iti za kruhom po svetu, ko doma umirati gladu!« poudarja Ritoper.

Ivana pretresejo Sotličkine solze, da pozabi na Ilonko in misli na mater. Tesno mu je pri srcu. Sede k Andražu. Časarjevo in Ritoperjevo govorjenje mu ne ugaja.

Deca, ki se prvič vozi v vlaku, zakriči, ko zavozil vlak v predor.

Veren podpira glavo in zre v tla.

Geza sede k Ritoperju in mu v vsem pritrjuje.

Horvat išče prilike, da preseka Ritoperju besedo.

V Stanjevcih vstopi nekaj mož in žen in fantov, v Petrovcih jih vstopi do petdeset, v Šalovcih jih vstopi za poln vozni oddelek, nekaj jih vstopi še v Hodošu. Povsod moli že pri vhodu vlaka na postajo Ritoper glavo skozi okno, kriči, pozdravlja, sega v roke, išče prostorov, teka po vlaku, izstopa, vstopa in venomer besediči, da mora misliti za vse in na vse.

»Da se ti glava le ne razpoči od tolikih skrbi!« meni Horvat. »Kaj bi mi siromaki brez glave?«

Nihče mu ne pritrđi, vsak je zamišljen v svoje misli.

»Ali ste mi danes čudni!« Ritoperja jezi razmišljanje in neveselost. »Včasih so peli moji fantje in možje in dekleta, da so vsi ljudje ob železnici vedeli: Ritoperjevi se peljejo!«

»Odvadil si jih petja! Odvadil si nas veselosti!« momlja Horvat.

Ritoper presliši njegove besede. »Alo, da bo veselejše!« Iz košare izvleče zelenko in jo ponudi Česarju.

Zelenka kroži med potniki. Globoko potegne Horvat, noče piti Ivan, pije Andraž, ker misli, da mora piti.

Vlak hiti.

Z vsakim hipom so dalje od doma.

Doma so se zbudili otroci in so začudeni, ker ni ateka. Veren vidi vse obraze od Štefanovega do Aleksandrovega. Včasih se mu zazdi, da čuje Mariškin

krik, včasih mu zazveni Jožkov jok na uho, gotovo mu nagaja Margitka. Dvigne glavo in se naglo ozre po navzočih. Ko da se boji, da vedo, kaj misli.

Mati, mati, kako hodite domov? Ni bilo prav, da sem bil tako osoren in kratek. Kaj pravzaprav briga ljudi? Le čemu me je pred ljudmi strah in sram? Andraž poveša glavo in mu je žal, žal.

Kaj misli Ilonka? Kako se mi je iztrgala iz rok in odbežala. Ko otrok, ki spozna, da je storil prvi greh. Ali se jezi name? Kako pa doma? O, kako pečejo materine solze! Lizika poveša glavo. Niti v roko ji ni segel za slovo. Oče je mrk in zlovoljen. Materi in Liziki bo kazal svojo nejevoljo, trpeli bosta radi Ivana. Ivanu je tesno pri srcu. Ali je res bilo treba iti?

Geza se ne gane z Ritoperjeve strani. Včasih poseže z roko za klobuk in potiplje kito rožmarina. In še vdanejši je njegov pogled na palirja in še rajši bi razbral njegove misli in mu vnaprej vsaki besedi pritrtil.

Gleda ga ujec in ne more razumeti, odkod taka sprememba pri nečaku.

Pogovor se ne more razpresti. Ves Ritoperjev trud je bob ob steno. Dolinjci in Ravenci sede zamišljeni in sami zase, ko da jih je sram, da so zašli med goričanske kočarje in v Ritoperjevo družbo. Goričanci so preponosni, da bi jim dali prijazno besedo.

Vlak hiti, hiti.

Težko, težko, je slovo od Slovenske Krajine. Toliko dobrih in mehkih src ostaja na domači zemljici.

Vlak hiti. Izmotal se je iz gričevja in hiti po nepregledni ravnini, ki je jezerokrat večja ko vse Dolinjsko in Ravensko. Tuja govornica udarja na uho, šepetaje govore med seboj v domači besedi. Ritoper glasno govori madžarsko, ko stoji vlak na postajah, domače govori le šepetaje in ko vlak vozi in ni niti sprevodnika blizu.

Solnce je sijalo nad Slovensko Krajino, ko so jo zapuščali pri Hodošu, toplo, prijazno solnce. Temni oblaki se kopičijo nad ravnino, neprijazen, pust, mrzel dan gleda v vlak skozi okna.

Ivan premišljuje, ali bi se na prvi postaji ne splazil neopaženo iz vlaka, počakal drugega in se vrnil domov.

Andraž čuti, da je imela mati prav.

Vlak hiti, hiti in vozi s seboj sto in sto misli, ki hite nazaj v solnčno Slovensko Krajino. Čim dalje vozi vlak, tem trdovratneje hite misli nazaj in tem silneje. Prehitro vozi vlak, predolgo vozi, predaleč bo do doma.

Ritoperju vozi vlak prepočasi. Njegove misli hite v smeri z vlakom, hitrejšje so ko vlak in vse nestrpne so. Ritoper čuti, kam hite misli njegovih delavcev, ve, odkod zamišljenost in otožnost. Sama edina njegova misel mora pobijati sto in sto, jezero in jezero drugih misli! Pa jih pobije! Mora jih pobiti in ukloniti svoji volji!

Žejni so delavci in bi radi pili in hočejo k vodnjakom na postajah. Ritoper skače sam z vlaka, jim napolnjuje steklenice in streže z vodo. Lačni so nekateri, ki niso vzeli brašnja s seboj, Ritoper jim deli svoj kruh in odpira drugo zelenko. Ko presedajo na druge vlake, skače Ritoper ko požerjavici po postajah. Boji se, da bi kdo sedel v napačen vlak; morda se boji, da bi kdo zaostal, morda se boji, da bi kdo pobežnil.

Vseh jezero in jezero misli pobija Ritoper, pobija, pobija! Z njim morajo: Naprejl!

Vlak hiti po nepregledni ravnini, hiti v mrak.

2.

Vožnje ni konca ni kraja. Utrujenost črta svoje poteze v obraze in sili v oči.

»Da nas ni prodal v zamorske kraje? Tam so sužnji!« premišlja Horvat tako glasno, da ga čuje Ritoper.

»Še nekaj postaj, samo še nekaj postaj!« menca palir in bulji pri vsaki postaji v noč.

»Nekaj pomeni pri nas tri, štiri. Prevozili smo jih že najmanj deset, odkar si prvič rekel, da jih bo samo še nekaj. Zakaj si tako uredil, da pridemo ponoči?«

Ritoper presliši Horvatovo vprašanje.

»Težko bi bilo najti pot domov. Moder si, Ritoper, letošnje leto ti nihče ne uteče z dela.«

»Če utečeš, Horvat! Jokal ne bom za teboj! Ali lažim za teboj? Ali lažiš za mano?«

»Priklenil si me nase! Verige ne morem raztrgati!«

»Vsaj molči in premišluj, kako bi jo raztrgal. Rad bi, da jo čimprej raztrgaš!« Nedvoumen pogled spremlja Ritoperjeve besede.

V Horvatovih očeh sije neprikrito sovraštvo, ker mora pogoštniti odgovor.

Veren ga pogleda, sede k Horvatu in molči.

»Na verigi nas ima priklenjene. Samo nategniti mu je treba, pa gremo, če hoče, na delo na peklenške njive. Zakaj s hudičem je v zvezi!«

»Molči! Čuje te, pa ti zopet oponese dolgove.«

Veren pogleda Ritoperja. In za hip ga zazebe po hrbtu, ko presodi njegov srepi pogled, ki se meri s sivim sovraštvom Horvatovih oči. Globlje ko bi človek mislil sta se zagrizla ta dva drug v drugega.

»Kdor se pa zapiše hudiču, prejme tudi od hudiča plačilo. To je tako bilo in tako bo! Zapomni si to, Veren!« Glasno in s poudarkom govori Horvat.

In zopet zazebe Verena. Ali se ni zmešalo v Horvatovi glavi?

»Kaj zopet gode?« vpraša Ritoper Verena in pomigne z očmi na Horvata.

»Predolga je vožnja! Človeka se loteva nestrpnost!« meni Veren, popravlja svojo culo, ne pogleda ne Ritoperja ne Horvata.

»Kar sem rekel, sem rekel! In zapomni si to, Veren!« In Horvat ga krepko sune, ko da hoče poudariti pomen svojih besed.

Vlak žvižga in vozi počasneje. Ritoper ošine s temnim pogledom Horvata.

»Horvat, ko izstopimo, hočem s teboj na samem govoriti par besed. Na samem in med štirimi očmi, da veš!« Ritoperjeve besede so strupene in ne prikrivajo njegovih misli.

Horvat ga razdraženo pogleda, pa naglo povese pogled, sede na klopi, položi culo v naročje, nasloni nanjo komolce, v dlani položi glavo in zamíži.

»Ali počí še to noč?« misli Veren. In v tretje ga zazebe pri misli, da se ne bo mogel izogniti, ko trčita skupaj.

Delavci molče. Iz Ritoperjevih ust so slišali danes prvo strupeno besedo.

3.

»Hitro, hitro! Vlak ne stoji dolgo! K meni, vsi semkaj k meni!« Ritoper vrže svojo pletenico na mokra tla, stopi nanjo in kliče delavce. »Glej, Časar, da kdo ne ostane v vlakul! — Ali ste vsi? Ni kdo zaspal?«

Komaj stopi zadnji delavec s culo v krog okoli palirja, zažvižga vlak in odhrumi v temno noč.

Tri, štiri medle luči brlijo na postajici, vse naokrog gluha, črna noč; nikjer ni videti žaru iz razsvetljenega gradu, v temi ni razločiti, da bi kje v bližini migotale lučce na marofu ali po hišah. Droben, gost dež pada na delavce.

»Ali smo vsi?«

Molk.

»Potrpíte malko! Grad je nekoliko od rok! Kmalu se vrnem in vas popeljem na marofe.«

»Kaj ne bi v gradu prenočili?« vpraša nekdo. Glas ni Horvatov.

»V gradu, kakopak! In na pernících in po mehkih naslanjačih!« se obregne drugi glas. Tudi ta glas ni Horvatov.

»Ko bi vsaj v grajskih hlevih!« se brani prvi. »Kdo bo taval v tej črni temi in v tem dežju na marofe?«

»Potrpíte! Morda... morda prenočimo pri grajskih.« Ritoper nese svojo košaro v odprto lopo. Naglo navalijo za njim delavci, posedejo po klopih, drugi se prerivajo in suvajo. Vsi bi radi v lopo. Lopa je majhna in tesna.

Horvat ne sili v lopo. Med klici ni čuti njegovega glasu. Ob strani stoji in nepremično gleda na Ritoperja.

»Popazi, da se ne razpršijo!« šepne palir Časarju in odhiti v noč.

Horvat vrže kovčeg na mokra tla, sede nanj, si položi culo v naročje, se opre na kosišče in gleda temno v temno noč.

V daljavo nekam se izgublja hropenje vlaka. Železničar pogasi luči in odide s svetiljko. Iz črne teme diha vlaga, mráz in dež, dež. Ko da se je zajedla črna noč v srca in jih napolnila s svojo temino molče delavci, se prerivajo in silijo v lopo. Lopa pa je že polna.

»Dež pada! Na dežju ne morem stati!« Nekdo rije z glavo in komolci v lopo.

»Kaj mi stopaš na noge?« se razjezi nekdo na pragu lope.

»Stoj ti na dežju!«

»Pa bi se prej pobrigal, da prideš pod streho!«

»Ko ste pa planili vanjo ko lačni volkovi na mrhovino!«

»Kaj hočeš dobiti pest pod rebra? Natlačeni smo ko meh, ki ga neseš v mlin.«

»Kam siliš, če ni prostora?«

»Stisnite se malo!«

»Ne gre!«

Neprijazni so glasovi, tuje in osorno zvene.

Časar prižge vžigalico in posveti v lopo. Tesno drug ob drugem stoje delavci in se premikajo ko celota, ko jih sujejo tisti, ki bi radi pod streho. Mrki in neprijazni so njih obrazi.

»Malo bi se stisnili! Vsaj za te male!«

Dečki in deklice se niso pririnile v lopo. Težko jim je na mrazu in dežju. Zobje šklepetajo. Ne vedo in ne morejo si pomagati. Brezupno buljijo proti lopi.

»Nekaj jih naj izstopi, da napravíte prostor za te male!«

»Kakopak!«

»Moramo jih spraviti pod streho! Za menoj!« Časar se zažene med ljudi v lopi in hoče siloma napraviti prostora za mlade dečke in deklice.

»Kaj ste obnoreli?«

»Sam hoče priti pod streho! Mar mu je decel!«

»Kaj se vam ne smilijo ti mali? Kaj nimate src?«

»Kaj pa vlačíte deco s seboj!«

»Kaj morate že nedoraslim izpití mozeg iz kosti? Kaj ni dovolj, da izmozgavate nas?«

»Mladi morajo pod streho!« Časar jih hoče po vsej sili nekaj iztisniti iz lope. Suje s komolci, stopa po nogah, sika. Za njim se gnetejo dečki in deklice in ženske, pa tudi odrasli. Vsi bi radi v lopo in pod streho. Lopa pa je tesna, dve tretjini jih ne more pod streho. Prerivanje, suvanje, stopanje po nogah. Kletvice, zmerjanje. Jeza, sovraštvo. Sočutja ni.

»Kaj smo živina?«

»Z živino bi lepše ravnali.«

»Živina ste, hušji ko živina! Človek bi imel usmiljenje s temi malimi!«

»Čemu jih je premotil Ritoper z lepimi besedami? Naj izvedo, kak je Ritoper! Čim prej izvedo, tem bolje zanje!«

»Jesti morajo ko vi vsi! Imejte vendar sočutje z decol!«

Očetje pritiskajo trepetajoče sinove k sebi, da jih ogrejejo; tete rade stoje na dežju, da morejo le nečakinje potisniti v lopo. Ali nobeden, ki nima med mladimi nečaka in nečakinje, noče iz lope.

»Kje je Ritoper toliko časa?«

»Zakaj nas ni povedel v grad? Bi bili vsaj pod streho.«

»Če misli, da bomo v tej temi in tem dežju klapali na marofe, se moti!«

»Tisti, ki sedite na klopeh, vstanite! Stopite na klopi! Pa spravimo male pod streho.«

»Kdo to zapoveduje?«

»Časar!«

»Orožnik!«

»Kaj ima tu orožnik zapovedovati? Naj stoji sam na dežju!«

»Saj stojim! Za te male mi je! Vsaj deklice pustite pod streho! Imejte toliko obzira!«

Obzira ni. Kdor sedi na klopi, ne vstane, vesel je, da se mu ni treba prerivati in suvati.

Časarju se ne posreči iztisniti nekaj mož iz lope. Dečki in deklice in ženske drgetajo na dežju in v mrazu. Še moške stresa mraz in jim šklepetajo zobje.

»Lepo nas je potegnil Ritoper, to moram reči!«

»Kje pa je Horvat, da bi zinil kako?«

»Res! Ali sta govorila z Ritoperjem na samem?« vpraša nekje iz teme in dežja Geza.

Nihče mu ne odgovori. V temi ko v rogu ne ve skoro nihče, kdo stoji ob njem. Na Horvata in njegov razgovor z Ritoperjem so pozabili. Morda je Horvat sosed?

Gost dež pada na streho in teče s strehe v žlebove. Mraz veje iz teme in noči in dežja, leze v kosti in žile. Deklice se tišče tesno druga k drugi, da se ogrejejo, dečki pritiskajo mokre cule k telesom, da jih ogrejejo. Pridušen vzdih premoti za hip tišino, jezna kletvica, ki uteče izza stisnjenih zob, ga spremlja.

»Prsti mi ozebajo!«

»Noge mi drevene!«

»Kje je Ritoper toliko časa?«

»Povabili so ga na večerjo, pa je pozabil na nas!«

»Pod streho je in pri dobri večerji in pri vinu. Jutri še ne začnemo z delom, če bo padal dež. Čemu bi nam že danes preskrbel streho?«

»Prokleti Ritoper!«

»Kdo je to rekel?« Časar prižge vžigalico in posveti v bližnje obraze. Po glasu ni mogel spoznati, kdo je klel palirja.

»Kaj pa streže na besede, črna duša orožniška?« godrnja zamolkel glas, ko ugasne vžigalica. »Z Ritoperjem naj bi šel in se najedel in napil in bil pod streho. Pri gosposki mizi je njegovo mesto, ne pa med nami.«

Časar zopet prižge vžigalico, dež mu jo naglo ugasne. »Komu ni zopet nekaj prav?«

»Žalostna nam mati, kaki smo mi iz Slovenske Krajine!« govori nekdo ko sam zase. »Nikjer in nikdar ne moremo biti sami in brez orožnikov.«

»Kdo je to rekel?« vzroji Časar. Po glasu sodi, da besed ni izrekel Horvat.

Molk.

»Kaj vas je Ritoper prosil, da greste zaslužiti za zimo in ne pomrjete gladu? Dobrote vam izkazuje!«

»O, kake dobrote!«

»Kaj ni vedel, kako daleč je grad od železnice? Kaj nas ni mogel podnevi pripeljati semkaj?«

»Vsak hip se vrne!«

»Pustil nam je orožnika, da nas straži. Kam se mu mudi?«

»Čak!« vzkipi Časar in prižge vžigalico. Ves rdeč in nabrekel je njegov obraz. Dež naglo ugasne vžigalico. »Kdor misli, da moja beseda nič več ne zaleže, se moti.«

»Bogve, če ima bajonet pri sebi?«

»Prostora! V imenu...« Časarju zamre beseda na ustnicah. Z rokami in glavo se preriva v smer, odkoder je prišlo vprašanje o bajonetu.

Molk.

Dež pada nevzdržema. Vzdihi zamirajo med šklepetanjem zob in drgetanjem teles.

Ritoperja ni in ni.

»Kleti Ritoper!« Presekano izreče nekdo te besede. Zobje mu šklepetajo v mrazu.

»Jutri se pomeniva!« reče Časar. »Kaj misliš, da te ne poznam po glasu?«

Po kratkem molku vpraša drugačen glas: »Ali mene tudi poznajo po glasu gospod orožnik?«

»Če dvomiš, boš videl jutri zjutraj!«

In čakajo. In ozebajo. In zabavljajo čez Ritoperja in ga preklinjajo. In zbadajo Časarja in ga jeze. In zbadajo drug drugega in je drug drugemu v napatje in v nadlego.

Ritoperja ni in ni.

Dečko na dežju se ne more premagati. Do kože ga je premočil dež, noge mu drevene, prstov na roki ne čuti. Zadrževan jok ga stresa. Milo zajoka. Ko da je komaj čakala, da zajoče kdo drugi, zaihti poleg njega deklica.

Ko blisk se raznese jok med mladimi, ki so prvič zapustili očetovo streho in materino krilo.

In ženam na dežju in v mrazu se raztaja srce. Pritajeno in ko v sramu pomorejo mladini.

Možje in fantje molče in jih ne tolažijo. O, saj bi zajokal z ženami in dečki in deklicami marsikateri, da ga ni sram.

O kruh, kruh, ki ga režeš, palir!

(Dalje prihodnjič.)

Mati.

Mati premišluje.

Moji dnevi, moji dnevi,
ali jih je ljubil kdo?
Bori dnevi, mrki dnevi,
ni jih božalo nebo.
Le dve svetli zvezdici
vanje sta pogledali.

Vrt moj pa se takoj razcvete,
kadar otrok moj nasmehne se.

Srečna mati.

Lep je, prelep prostrani svet,
lepše pa tvoje so oči,
srca ti mojega sladki cvet.

Kaj je meni do vsega sveta,
dokler v naročju mojem živi
dete, ta sladki pozdrav iz neba! ...

Ljubeča mati.

Ali veš, otrok moj zlati,
kako mi je, ko kličeš: mati?!

Na srček bi rada se ti naslonila,
utripe poslušala, štela
in vsakega blagosloвила:

Tik — eden za srečo,
tik — drugi za čast,
da nikdar ne ujameš
v pogubno se past.

Ali veš, otrok moj zlati,
kako mi je, ko kličeš: mati?!

Nebesa bi rada k tebi prizvala,
v njih čisto sama s tabo ostala.
Le Bog naj bi gledal naju, Bog sam,
in skríl naju v svoje ljubezni hram.

Ali veš, otrok moj zlati,
kako mi je, ko kličeš: mati?!

Nimam besede več ... Le iz oči
vsa moja sreča naj tebi žari! —

Mati ljudem.

Oj vi, ki hodite mimo nas,
ali poznate, spoznate naš glas,
kadar zapoje mati:
lala, lala, lala ...
da slaje bi mogla zaspati
njena edinčica? —

Oj vi, ki hodite mimo nas,
ali poznate, spoznate naš glas,
kadar zaplaka mati
iz svoje duše dna,
ker mora v grobu spati
njena edinčica? —

O, da vam je to doumeti,
kako bi mogli živeti,
kako bi se mogli smejati,
kadar zaplaka mati? ...

Ivan Albreht.

Tamkaj ...

Tamkaj nekje za lesovi
mlinska kolesa vrtela
kamne so tri ...

So zabučali topovi,
divja prišla so krdela,
tekla je kri ...

Tamkaj molče zdaj grobovi;
smrtna tihota objela
kamne je tri ...

Daniilo Gorinšek.

Pa bi se vrnil?

Pa bi se vrnil,
pa bi se vrnil
v jutru hladnem ob rosni zori;
siva cesta blešči,
po njej veter drhti
in veter šumi med bori.

Pa bi se vrnil,
pa bi se vrnil,
toda kako bi me sprejela?
Bi tekla naproti mi
in sredi poti bi
li me objela?

Pa bi se vrnil,
pa bi se vrnil
in čez vrt bi mi roko podala;
in bi hladna bila
kot rosa polja —
še moja bi hladna ostala?

Pa se bom vrnil,
pa se bom vrnil
in bom potrkal na vrata rdeča;
pa poročena bo,
drugemu žena bo,
drugemu pesem in radost in sreča.

Pa se bom vrnil,
pa se bom vrnil!
Ah, kaj bi žalost — vesel bom;
in mislil na črne oči,
na mlade, črne oči
in o njih vam pesem zapel bom.

Srečko Kosovel.

Največje preseljevanje narodov.

(Turki in Grki v letih 1922—1924.)

Zgodovina nam pripoveduje, kako se je l. 375 po Kristusovem rojstvu pričelo silno prese-
ljevanje raznih ljudstev na vzhodu in severu
Evrope, preseljevanje, ki je trajalo okoli
dvesto let: takrat so drli doli proti Carigradu ali pa
proti Rimu Huni, Goti, Vandali, Langobardi, končno
tudi naši dedje, Sloveni. S tistim velikanskim giba-
njem se pričinja nov list ali noya stran v knjigi
zgodovine, pričinja se s r e d n j i v e k.

Z odkritjem Amerike (l. 1492) se je pričelo novo
preseljevanje od vzhoda na zapad, iz Evrope in Azije
v Ameriko: pričel se je v zgodovini n o v i v e k.

Velika so bila vsa ta preseljevanja, to je res;
toda največje, kar jih zgodovina pomni, se je zgodilo
v naših dneh in naši bližini, ko se je v kratkem času,
v dobrih dveh letih — t. j. od konca l. 1922 pa do
konca l. 1924 — preselilo okrog tri milijone ljudi iz
Azije v Evropo in iz Evrope v Azijo: vsi Grki pravo-
slavne vere (četudi samo turško govoreč) so morali
zapustiti ozemlje nove turške republike v Aziji, in vsi
dotedanji prebivalci evropske Grčije, če pripadniki
mohamedanske vere (pa četudi samo grško govoreč),
so morali zapustiti Evropo in se preseliti v Azijo, v
novo Turčijo.

Kako je prišlo do teh krutosti?

Že od l. 1453, ko so Turki zavzeli Konstantinopelj
(Carigrad), je tlelo v srcih Grkov smrtno sovraštvo
zoper zmagovavce ter neugasna želja po maščevanju
in zopetni osvojitvi Konstantinoplja, ki je bil od časov

cesarja Konstantina prestolnica bizantinskih (grških)
cesarjev. Svetovno vojno so Grki smatrali za ugoden
čas, da končno obračunijo s Turki. Grčija je sicer
zelo pozno in kot zadnja vstopila v svetovno vojno, in
sicer na stran entente (v maju 1918), vendar je po
zrušitvi centralnih sil dobila silno bogat p l e n : pri-
sodili so ji Južno Albanijo, Južno Tracijo (dotlej
bolgarsko), vso evropsko Turčijo do črte Čadaldža,
vse otoke v Egejskem morju (razen Rodosa) ter
Smirno, najbogatejše mesto na maloazijski obali,
dotlej v oblasti Turkov, »oko Male Azije« od njih
imenovano. Še tisto leto (1919) so Grki v tem mestu
ustanovili univerzo. (Smirna je bila že v 11. stoletju
pred Kr. naselbina starih grških izseljencev, izselivših
se iz Evrope v Azijo; okrog l. 600 pred Kr. so jo bili
Lidijci razrušili; šele po smrti Aleksandra Vel. so jo
Grki zopet sezidali na sedanjem prostoru, na vznožju
griča Pagos, 130 m nad morjem. Že v starih časih je
bila eno izmed mest, ki so se poganjala za čast, biti
rojstno mesto starogrškega pesnika Homerja, naj-
večjega vseh časov in narodov. V 2. stoletju po Kr. je
onđi umrl mučeniške smrti sv. Polikarp, prvi smirnski
škof. L. 1424 je prišla v oblast Turkov. V 500 let tra-
jajoči turški dobi se je polagoma razvilo pet glavnih
mestnih delov: turški, grški, armenski, židovski ter
evropski. Štela je okrog 300.000 prebivavcev. Poleg
neštetihi mošej in minaretov in več pravoslavnih
cerkvá je imela tudi 11 katoliških. Iz Smirne se iz-
važajo, kakor znano, najboljše smokve.

Angora, sedanje glavno mesto turške republike.

5000 grških kristjanov beži skozi puščavo proti morju.
(Iz Kharputa, v sredini Male Azije, so prehodili 500 milj do Črnega morja.)

Grki, ki niso dobri vojaki, so v svoji objestnosti takoj v letu 1919 pričeli sovražnosti zoper Turke v Mali Aziji. V maju tistega leta so povzročili klanje Turkov v Smirni. To je Turke, ki so bili v svetovni vojni že toliko izgubili, gnalo v obup. Pričeli so proti Grkom boj na življenje in smrt. (Po letu 1918 so se Mladoturki s Kemal-pašo na čelu umaknili iz Carigrada nazaj v notranjščino Azije, v svojo pravo domovino, ter povzdignili Angoro, ki stoji približno 330 km jugovzhodno od Carigrada, za glavno mesto mladoturške republike. Mesto, ki je prej štelo 30.000 prebivavcev, zdaj neverjetno raste. Tu je zdaj sedež turškega državnega zbora.)

Prva žrtev tega boja so bili maloazijski Grki, ki so se bili že od časov Aleksandra Velikega naselili po vseh mestih Male Azije, daleč noter proti vzhodu.

Mladoturki s Kemalom-pašo, prodirajoč l. 1921 iz Angore proti zapadu, proti Smirni, seveda niso hoteli za svojim hrbtom v raznih mestih imeti Grkov; zato so jih začeli izganjati. Slika nam kaže, kako en del teh izgnancev, približno 5000, zapušča mesto Kharput, v notranjščini Male Azije, da bodo potovali 750 km daleč do morja in odondod, če bodo dobili ladje, v Grčijo. Veliko število teh beguncev je pomrlo na snežnih gorah ali pa pod pekočim solncem Male Azije. Tako je l. 1921 pribežalo okrog 100.000 Grkov iz notranjščine Male Azije v razna obmorska mesta, kjer so, oropani vsega imetja, čakali usmiljenih grških ladij, da so jih prepeljale v Grčijo. To je bil prvi val beguncev, ki je pljusnil od maloazijske obali proti zapadu v Grčijo.

V l. 1922 so Mladoturki pod Kemalom-pašo čimdalje bolj prodirali — na 200 km dolgi fronti — proti vzhodu. Dne 26. avgusta 1922 so odločilno premagali grško vojsko. Tedaj se je pričel splošen beg pred zmagovavci. Največ jih je bežalo proti Smirni, v nadi, da tam najdejo varno zavetje. Do 7. septembra 1922 se je nabralo do 150.000 pribežnikov, ki so se gnetli okrog пристanišča, podnevi izpostavljeni žgoči vročini južnega solnca, ponoči prenočujoč pod milim nebom.

Dne 8. septembra 1922 se je vsa grška vojska — 75.000 mož — ukrčala, bežeč pred Turki. Drugi dan je mladoturška konjenica, v črnih uniformah, sablje damaščanke vihteč, zasedla Smirno. Kmalu je dospela tudi pehota. In zdaj se je pričela največja groza: Turki so zažgali ves armenski in grški del mesta. V hipu so bile ozke ulice, polne samih lesenih prodajalen, v plamenih. Zdaj so tudi ti ljudje, ki so doslej prebivali pod svojo streho, preplašeni bežali na morsko obal, v pristanišče. Tako je begalo okrog 300.000 ljudi med ognjem in morjem. Med gnečo ljudi pa so begali podivjani konji, tulili velblodi in cele čede podgan so se cvileč pripodile iz gorečega mesta proti morju. Tri dni je gorelo. Četrty dan se je kakih 100.000 ljudi z obrežja vrnilo v mesto, da bi vsaj v podzemskih kletih našli streho. Medtem so Mladoturki z dinamitom pokončavali zidane stavbe imovitih Grkov, palače, gledališča, tržne lope, cerkve itd.

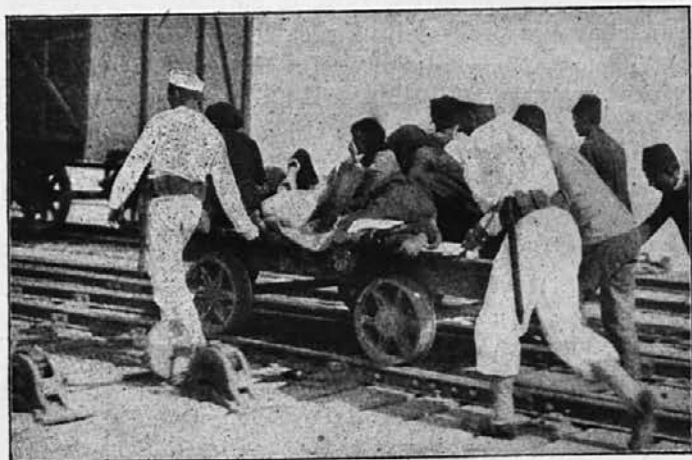
V gneči, ki je valovala ob morju, je bilo mnogo ljudi pohojenih, mnogo potisnjenih v morje. Matere so bile prisiljene vreči svoje mrtve otroke v morje, ko jih niso mogle pokopati. In ko so valovi donašali mrtva trupla — bilo jih je na stotine —, so jih mladi

Turki s trnki lovili — kakor bi ribarili — ter snemali mrtvecem prstane z rok in jih preiskavali po drugih dragocenostih.

Tedaj so Turki razglasili, da bodo vse Grke, ki se v teku enega tedna ne preselijo čez morje v Grčijo, odpeljali v notranjščino Male Azije kot sužnje. Kako željno so ubogi izgnanci čakali grških ladij, ki bi jih odpeljale v staro domovino! In priplulo jih je res osem prvi dan, pod ameriško zastavo (grške Turki niso pustili v pristanišče). Pa kaj bo osem ladij za tako množico! 43.000 so jih vzele na krov; premnogo jih je bilo v gneči, ko bi se vse rado vkrcalo, potepantih, v morje pahnjenih, kjer so utonili. Kako žalostno so gledali tisti, ki so morali še čakati! Vendar so bile te množice do 8. oktobra 1922 prepeljane. Bilo jih je okrog 300.000 (brez moških v dobi od 17. do 45. leta, ki so jih Turki kar kratkomalo odpeljali v notranjost Azije). To je bil drugi veliki val, ki je pljusnil od Azije v Grčijo.

Ker je Društvo narodov dne 23. septembra 1922 vrnilo Turkom vzhodno Tracijo, t. j. vso zemljo od

Ameriški mornarji vozijo onemogle grške begunce v pristanišče.

Carigrada proti zapadu do reke Marice, je moralo bežati spet približno 300.000 Grkov, ki so ondaj živeli kot poljedelci. Vse tiste dni je strašno lilo in Marica je bila silno narastla, ko so ti ubogi ljudje, vsi premočeni, noč in dan stopali ob svojih dvokolesnih vozovih, z rodbinami in kar so živeža mogli s seboj vzeti v največji naglici, vedno proti zapadu, proti stari domovini. V nekaj dneh se jih je prepeljalo do 300.000 čez Marico. To je bil tretji val, ki je pljusnil od vzhoda — to pot s celine — v Grčijo.

Po zmagi nad grško vojsko so Mladoturki sporočili vsej Mali Aziji: »Do 30. novembra 1922 dovoljemo vsem ne-mohamedancem zapustiti našo državo.« Vsi ne-mohamedanci so dobro razumeli, kaj pomeni tisto »dovoljenje« (da je namreč le druga beseda za: mi velevamo!). Vse krščansko prebivalstvo notranjosti Male Azije se je kakor en mož vzdignilo in pričelo bežati najprej proti severu, proti obali Črnega morja,

Grške begunce iz goreče Smirne prevažajo v čolnih na barke.

proti mestom Trebizonda (Trapezunt), Sinopi i. dr., da ondaj dobe ladje in se vkrcajo za pot v Grčijo. V treh tednih je bilo tako spet do 280.000 beguncev na poti preko snežnih gorá Armenije, v nepopisnem trpljenju. Do konca januarja 1923 so grške ladje (pod ameriško zastavo!) prepeljale iz pristanišč Črnega morja do 80.000 onih izgnancev v Grčijo. To je bil zdaj že četrti — in najžalostnejši val, ki je pljusnil od Črnega morja proti Grčiji. Ta je bila z begunci že tako natrpana, da je končno pri turški vladi vložila ugovor proti novim izgonom. Tedaj so Mladoturki v okolici Carigrada za ostalih 200.000 izgnancev postavili barake ali hleve, kjer jih je umrlo za legarjem po 300 na dan.

Grčija je šla še dalje: prisilila je Turčijo, da je dne 30. januarja 1923 v Lozani (v Švici) podpisala določbo, po kateri se morajo vsi mohamedanci izseliti iz mej Grčije, da naredo prostor prihajajočim kristjanom. Ta določba je zadela približno 450.000 muslimanov, ki so morali zapustiti posestva in vse ter oditi v novo mladoturško državo, v popolno negotovost, ali bodo v novem kraju sploh mogli živeti.

Mati išče izgubljeno deco v imeniku v Atenah.

V teku let 1923 in 1924 se je izmenjava izvršila do konca: do tri milijone ljudi je za zmerom menjalo svoja bivališča, v katerih so njih predniki bivali stoletja, dà, tisočletja.

Kam so Grki deli vse mnogobrojne pribežnike, ki so jim jih ladje dovažale kar neprestano? V začetku, ob času največjega navala, so razsajale med begunci v Grčiji težke bolezni: v januarju l. 1923 je umiralo do 1000 ljudi dnevno za legarjem, za osepicami i. dr. Nešteto družin je žalovalo za izgubljenimi svojci. V Atenah, glavnem mestu Grčije, so vsak dan na zidu mestnega županstva naznanjali imena izgubljenih in najdenih otrok, mater itd. Mestno operno gledališče atensko so spremenili v veliko stanovanjsko vojašnico za begunce: v vsaki loži je našla po ena rodbina prvo pribežališče. Okrog častitljivega svetišča Tezejevega, sezidanega okrog 400 let pred Kr. — to je najbolje ohranjeno staropogansko svetišče — so si izgnanci postavili šotore.

Kaj so hoteli Mladoturki doseči s krutim izgonom vseh ne-mohamedancev? Očistiti svojo hišo vseh tujih elementov; zdaj imajo državo, ki je — do 90% — čisto mohamedanska. Šteje sicer samo 5 milijonov ljudi, a to nado gojé, da bo država vse drugače pro-

spevala, ko ne bodo imeli med seboj »krščanskih zajedavcev«, ki so prej s trgovino med njimi bogateli, ne da bi v srcu ljubili turško zemljo. Zdaj so Turki sami med seboj in stisnjeni na mali prostor svoje prvotne domovine. 500 let so bili v Evropi, zdaj so jo skoro popolnoma zapustili. Z letom 1923 se pričinja nov list zgodovine Turčije. Kako jo bodo zanaprej pisali?

Čudna je pa tudi usoda Grkov: že 1100 let pr. Kr. so njih dedje odšli čez morje v Malo Azijo in v kraje ob Črnem morju, kjer so ustanovili toliko slavnih mest in kljubovali raznim težkim časom do danes, po 3000 letih pa so se pozni unuki morali vsi vrniti v domovino dedov.

Pa še druge misli rojijo po glavi tistemu, ki pozna zgodovino starih Grkov. Tam smo brali, kako je Troja ob koncu trojanske vojne gorela: kaj je bil ta požar v primeru s požarom Smirne? Brali smo nekdaj tudi, kako se je l. 401 pr. Kr. vojskovodja Ksenofont vračal z 10.000 vojakov iz Babilonije preko armenskih gorá k Črnemu morju; kaj je tista pot v primeri s potovanjem teh 300.000 otrok, žená in starčkov v sedanjem preseljevanju preko istih krajev?

(Po ameriškem mesečniku »The national Geographic Magazine«, november 1925.) J. D.

Materino srce.

»O mati, mati —

odpri! Tvoj sin te kliče.«

»V življenju me nisi ljubil ...

Kaj dramiš mrliče!«

»O mati, mati,

kako je grenak spomin;

kako me peče v duši

val tvojih bolečin.«

»Poglej moj grob, o sinko!

Šest let, šest dolgih let ...

V plevel solze kesanja

zasej, da vzklije cvet!«

»O mati, saj ne morem!

Moj jok je kakor kamen ...

Tvoj sin je senca starca,

ki je udušil plamen ...«

»Srce izgrebi moje,

moj sin! ... Šest dolgih let —

iztisnil še iz njega

krví, solzá boš sled ...«

Miroslav Kunčič.

Pri materi.

O duša vsa, o duša vsa

je tvoja, tvoja, mati moja,

in tvoje misli vse srca,

ko blodim v svetu brez pokoja.

O mati moja, sveta ti,

ki si ljubila me edina,

ko ti poznala bol, skrbi,

trpljenje svojega bi sina!

Na grob poklekam danes tvoj,

da bol srca si tu izplakam.

Kedaj pač groba bo pokoj

dal Bog s teboj mi? — Čakam, čakam ...

Ksaver Meško.

Pod križem.

Tepeš me, vem, ker me ljubiš,

a jaz pojem, ker sem Tvoj,

in bolest je moja sveta

kakor trnjevenec Tvoj.

Ni bolesti, ki je ne bi

vzel iz Tvojih svetih rok;

niže, ko moj dan se sklanja,

globlje čutim te, moj Bog.

Ivan Albrecht.

Vrane krožijo krog razvalin.

Ma g a j n a B o g o m i r.

» **C**e me danes dobi, falot salamenski, ta, ki se redi od tega, kar bi moralo biti last mnogih, oskrbnik kneza, ako me danes dobi, ne bo imel prilike grohotati se za menojo, kakor zadnjič, ko sem pred njim bežal po rebrih, da mi je robidovje trgalo obleko. Ne, danes ne bom bežal. Čemu nekaterim vse in drugim nič!«

Tako je mislil Janez Kočar, ko je korakal po knezovem preširnem gozdu in se oziral okrog za čuvajem, pred katerim je moral tolikokrat odložiti butaro in bežati, bežati pred njim, ki mu je z obraza sijala zadovoljnost nad lastno močjo. Mislil je na ženo, ki čaka gorkote s tremi nebogljenci krog sebe. Burja tuli krog oglov kočee in zariva zledenelost skozi špranjasta vrata v kuhinjo, ki je tik za njimi. Vsi trije mali pa se stiskajo k materinemu krilu in iščejo toplote. V velikih očeh se jim bere želja po ognju na ognjišču, po ognju, ki tako lepo plapola proti črnemu, zakajenemu stropu. Velika nežnost je stopila v dušo Janeza Kočarja in z njo se je zbudil srd do vseh tistih, ki imajo veliko in ne poznajo človeške reve. Spomnil se je čuvajevih besed, ki jih je izgovoril takrat, ko ga je ujel in gnal s seboj v graščino:

»Praviš, da imaš otroke, ti, človek tatinski! Zakaj pa jih imaš, če jim ne moreš nuditi življenja?«

Stisnil je pesti in korakal naprej po valovitih brežinah.

Vse krog njega je bila tišina, le visoko tam nad njim se je burja zaletavala proti drevesnim vrhovom in se ubijala na njih. Ječala je z zamolklimi klici, ki so bili kot glas gladnih volkov. Včasih se je zagnala z vso močjo na goli prostorček med drevesi, zaorala vrtinec v snegu, dvignila ledeni prš in mu ga vrgla v obraz. Takrat se je oprijel debela in počakal, da je naval odpotoval mimo.

V odmoru, ki je nastal med prvo in drugo burjo, je Janez Kočar prišel do grajskih razvalin, ki se samotno dvigajo iz južnega konca gozdnega morja. Visoko nad še stoječim začrnelim, tupatam z bršljanom poraslim stolpom so se razvrstili pod nebom v treh dolgih bleščečih črtah kopasti oblaki, znanivci nove burje. Pod oblaki je krožila in kričala črna truma vran, ki so skušale v vetru uloviti svoj tek. Borile so se z burjo, padale zdaj nizko, skoraj do gozda, in se dvigale zopet kvišku. Janez Kočar jih je gledal in se zamislil. Nekaj, kot neznana tesnoba, mu je šlo skozi dušo. Vzel je sekuro, se ozrl okrog, pristopil k mladi bukvi, jo nekoliko upognil in začel.

»Tek-tek-tek...« je govorila sekira.

»Tek-tek-tek...« je odmevalo od razvalin.

Drevesce se je upogibalo. Prve treske so se razklale pod sekuro, led je odletaval s skorje.

»Da le ne bi prišel, falot,« je mislil Janez in udarjal naprej. Padla je bukev. Oklestil ji je veje, razsekal deblo in zložil na kup. Nato je pristopil k drugi. Zopet so zapeli udarci, in Kočar je mislil na toploto, ki bo grela deci prezeble ude v njegovi koči tam na obronku kamenitega griča.

»Heej, taat, taat, stoj!«

Bliskovito se je dvignil. Vsa kri mu je izginila iz razgretega obraza. Za njim je stal čuvaj, se smejal in meril z dvocevko nanj.

»Pa sem te le danes ujel, taat!«

V prvih trenutkih se je Janez zmedel in hotel bežati. Nato se je spomnil svojih misli, ko je korakal skozi gozd, in segel hitro po sekiri, ki mu je padla poprej iz rok.

»Če jim ne prinesem drv, mi poginejo doma v mrazu,« je pomislil v jezi. Držal je sekuro v roki in motril gozdarja, ki je meril nanj. Gledala sta si iz oči v oči. V Janezovih se je izražal obup in sovraštvo. Že tretjič po vrsti ga misli pregnati. Gozdar je začutil upor in zbudil se mu je srd, da si upa kdo pobrati sekuro s tal in stati njemu nasproti.

»Šel bom s sekuro proti njemu in prestrašil se bo ter se umeknil. Ne bo se upal streljati. Kdo bi streljal na človeka. Tudi on ni streljal še nikoli,« je pomislil Janez.

Sklonil se je k tlom in se začel pomikati s srdom v očeh proti gozdarju. Ta se je umeknil za korak nazaj in dvignil dvocevko više.

»Ali naj streljam,« je pomislil z grozo sam v sebi. Postalo mu je tesno in zazdelo se mu je, kot da mu je rahla tema stopila na oči.

»Ne, bežal ne bom pred tatom.«

»Stoj, streljal bom,« je zaklical proti bližajočemu se Janezu.

»Prav gotovo ne bo streljal. Boji se. Umeknil se bo,« je zopet pomislil Janez.

Zopet se je odmeknil gozdar nazaj in položil prst na petelina. Zrl je prihajajočega, ki se je pomikal počasi proti njemu.

Janez je dvignil sekuro in jo pomeril proti njegovi glavi.

»Izgini!«

Takrat je gozdar pritisnil na petelina. Od strahu je pritisnil in zazdelo se mu je, da se ne bo sprožilo.

Strel je pretrgal tišino. Janez je padel kot posekano deblo. Sekira je udarila ob mahoviti kamen skozi sneg in odletela nato proti razvalini. Na snegu so se risali rdeči madeži.

»Ubil sem ga,« je pomislil gozdar, stal nekaj časa na mestu, nato se urno obrnil in tekkel med drevesi. Ustavil se je in šel z roko proti čelu. Zazdelo se mu

je, da so mu znojne kapljice udarile skozi kožo. Čelo je bilo pa suho.

»Knez mi je prepovedal streljati na ljudi, samo za strah bi smel. Kot psa se me bodo izogibali ljudje in otročeta bodo bežala pred mano.«

Gozdar je nekaj časa stal, nato se je polagoma vračal.

Janez je zrl s steklenimi očmi proti modrini, ena roka se mu je zasadila v sneg, z drugo si je tiščal prsi, glava mu je visela čez kamen.

»V stolp ga zavlečem,« je pomislil gozdar in groza mu je stisnila srce.

»V stolp ga zavlečem in našel ga ne bo nihče. Volkovi so v gozdu. Ljudje bodo mislili, da so ga raztrgale zveri.«

Prijel je mrtvega Janeza in ga začel vleči proti razvalinam. Ko je stopal čez kamenito, s snegom pokrito grobljo, mu je ta zamolklo ropotala pod nogami. Izpod neba je zopet pritisnila burja in cvilila s tenkim glasom. Z vrha groblje je spustil truplo med štiri stene.

»Nič! Slabo je skrito. V stolp mora.«

Podrsal se je po snegu, prijel truplo in se trudil z njim proti stolpu, ki je s široko odprtino zijal proti njemu. Z zamolklim glasom je padel mrtvec.

Burja je delala rahle vrtince po snegu in zasipala krvave madeže in stopinje z belo sneženo sipo.

»Ne bo treba meni,« je pomislil gozdar in odkorakal hitro med drevesi. — —

Prav v tisti uri je Janezova žena Marija stresla koruzne moke v kotel in sedla na klop pri ognjišču. Ker še ni bilo drv, ji ni bilo mogoče pripraviti večerje in prav radi tega se je tudi začela plaziti iz vseh kotov tema v kuhinjo; kajti ogenj je bil v večerih njihova edina luč. Zunaj je solnce tonilo med drevesi, ki so rastla vrh gore. Njihova debela so bila kot črne sence. Prišla je noč. Takrat je burja vnovič zavila z velikanskim vrtincem krog hišnih oglov in zaslišalo se je jecanje, zateglo, strašno, kot da nekdo umira. Zavilo je vnovič krog ogla, še strašneje, z lajajočim krikom, in potreslo polkno poleg vrat. In glej, ta so se odprla in snežni oblak se je zaprašil v notranjost in zarezal v kožo na licih četverim, Mala je zajokala v materinem naročju, starejša brat in sestra sta se plašno objela. Skočila je mati z otrokom v naročju proti vratom, da jih zapre. Nov val ji je vrigel snega v oči in jo sunil omahujočo za korak nazaj. Posrečilo se ji je potisniti vrata proti sapi in jih zakadnjati s polenom.

»Mama, mene zebe. Spat pojdem,« je zajokala Malči v kotu.

»Lačen sem,« je hotel reči starejši Janezek, pa se je spomnil, da ta prošnja ne bi mogla pomagati prav nič, in je umolknil že pri prvem zlogu.

»Počakajta! Vsak čas se povrne. Zakurili bomo in večerja bo potem takoj na mizi.«

»Mama, meni se je poprej zazdelo, da sem slišal strel. Tako je bilo tam gori kot...«

V polknu je zaropotalo, kot da kdo tolče s pestjo. Vsi trije so vstali s klopi. Zaropotalo je še enkrat, počasi, močno in ta zamolkel glas se je izgubljal v tuljenju burje.

»Povrnil se je,« je rekla mati in skočila k oknu ter odprla linico.

»Si ti?«

Nič glasu. Polmrak se je zunaj sicer že izpreminjal v temo, ali vendar bi bilo mogoče na belem snegu še opaziti osebo.

Umeknila se je nazaj in čutila, da ji izginja kri z lic. Zaprla je okno.

»Otroci, na okno je trkal spomin. Oče je v nevarnosti. Otroci, molimo!«

Malih se je polastil velik strah. Malči je zopet začela jokati.

»Ne jokaj, Malči, sedaj bomo molili za ateka,« je tolašil Janezek z boječim glasom.

Pokleknili so na klop. Mati je prekrižala malo, ki ji je zaspala v naročju, in nato je polslišna molitev napolnjevala sobo.

»Mama, prav gotovo sem slišal strel poprej,« je zopet rekel Janezek po molitvi.

»Nič nisi slišal, samo zazdelo se ti je,« je odgovorila mati, in vendar ji je strašna slutnja stisnila srce. »Čakajmo še nekaj časa, in če očeta le še ne bo, ga pojdem iskat.«

Čakali so še eno uro. Nič. »Spat boste šli! Iskat ga pojdem. Tako.«

»Jaz ne grem spat. Bojim se,« je zajokal Janezek, ki je ves čas premagoval jok. Malči je stisnila ustnice in molčala.

»Nata vsak kos črnega kruha in pojdit! V postelji bo gorko.«

Šla sta. Mati je položila malega v zibel, odela Malči in Janezka in se vrnila nato v kuhinjo. Odprla je vrata in stopila na prosto. Burja je planila vanjo, začutila je vrtinec snega krog sebe. Rinila je naprej skozi burjo in izgubila stezo po nekaj trenutkih.

»Nikamor ne pridem. Niti do gozda ne. Ubogi moj mož,« je rekla bridko in se vrnila.

V jutro je vstala žena Marija in se napotila v gozd iskat moža. »K razvalinam pojdem,« mi je rekel pred odhodom. Usmerila je svojo pot tja. Bilo je jutro polno lepote. Ona se ni menila za lepoto. Skoraj bežala je po stezi. Pod velikimi drevesi, tam, kamor ni mogla dospeti nočna burja, je zagledala prve njegove stopinje v snegu. Šla je po njih in dospela do razvalin. Tam ni bilo več stopinj. Le rahle valove je kazal sneg, ali površina mu je bila gladka. Vsa trudna je tavalala po snegu. Zadelala je ob majhno snežno gomilo. Krik se ji je izvil iz ust. »Zmrzel leži,« je pomislila z grozo in začela s prsti grebsti sneg z gomile. Prikazal se je svetel les, razcepljene bukove veje.

»Ni ga! Ujeli so ga in ga odgnali na grad; ni umrl, hvala Bogu! Iskat ga grem tja in povem gozdarju, kaj je trpljenje.«

Nekaj črnega je gledalo poleg skale izpod bele odeje. Sklonila se je in potegnila. Bila je sekira.

»Da, ujeli so ga.«

Vzravнала se je in hotela oditi v drugo smer proti gradu. Divji ptičji vrišč ji je ustavil korak. Ozrla se je proti razvalinam. Jata vran se je dvignila v ozračje. Začutile so človeka v bližini. Valovale so v vijugastih črtah krog stolpa in neprestano kričale, Zazrla se je vanje, obraz ji je prebledel. Misel, ki jo je mučila z grozo vso noč, je vstala z novo močjo v njej.

»Vrane krožijo krog stolpa! Moj Bog!« Planila je nazaj in zginila v stolpu.

Takrat je prišel skozi gozd gozdar. Vso noč ni spal. Spomnil se je butare, ki leži še na tleh, in sekire, ki jo je bil pozabil skriti.

Ozrl se je v krakajoče vrane, ki so plule nad stolpom. Mraz ga je preletel. Na obzidju se je kot iz tal prikazala žena z razmršenimi lasmi in z jokom zalitimi očmi. V roki je držala sekiro. Grozeče je stopala dol in prišla tik do gozdarja. Dvignila je sekiro in zamahnila proti njegovemu obrazu. Gozdar je prestregel toporišče.

Žena se je zgrudila v sneg in krčevito zajokala.

Prav tako je doma jokal najmlajši zgladovani otrok in iskal z ročicami po zraku po materinih prsih. Janezek in Malči sta strmela z velikimi, plašnimi očmi proti vratom.

Slovenski možje.

Piše Avg. Pirjevec.

Matija Čop.

Matija Čop je izšel iz stare kmečke rodbine, ki je morebiti prišla v 16. stoletju iz Švice in dala Slovencem več znamenitih mož. Oče njegov, Matija, poljedelec in voznik, po domače Branccljev, je prišel s Koroške Bele in se priženil k Ovsenjakovim v Žirovnici v brezniški, tedaj še rodinski, župniji, kjer se mu je rodil 26. januarja 1797 prvi sin Matija. Prvi pouk je dobil od upokojenega duhovnika Pogačarja; 1807 pa ga je peljal oče v Ljubljano, kjer je sinu tako ugajalo, da je rekel očetu: »Kar tukaj bom ostal in v šolo hodil!« Po dovršenih treh razredih glavne šole je prestopil Čop v gimnazijo (1807—1816), bil v vseh razredih odličnjak, studiral zadnje leto na Dunaju, se vrnil nato v Ljubljano in se posvetil bogoslovnim naukom (1817 do 1820). Bogoslovja pa Čop ni dovršil, že 1819. leta je napravil potreben izpit za profesorja nemščine ter za stalno opustil bogoslovje, ko je postal 1820. leta na Reki profesor humanitete, to je petega in šestega gimnazijskega razreda. Iz Reke je odšel v Lvov (1822—1827), kjer je bil zadnji dve leti prideljen tudi univerzi, nato se je vrnil v Ljubljano, kjer je poučeval do 1831. leta. Proforska služba pa ga ni več zadovoljevala, že 1828 je pričel opravljati bibliotечно službo na licejski knjižnici in postal 1830 njen bibliotekar, jo v par letih na novo uredil in se zlasti trudil, da ji pridobi manjkajoče slovenske knjige. Že pet let pozneje, še preden je mogel izvršiti svoje načrte, je utonil 6. julija 1835 v Savi, ko se je kopal blizu Tomačevega pri Ljubljani.

Izmed Čopovih ljubljanskih učiteljev naj omenimo Val Vodnika in slovničarja Fr. S. Metelka, ki mu je bil učitelj slovenščine (1818—1819).

Vplivu teh mož in Napoleonove Ilirije je pač pripisati, da je bil Čop med redkimi izobraženci one dobe, ki so se zavedali, da so Slovenci; bil je svobodnega mišljenja ter sovražil politično suženjstvo.

Lesorez Miha Maleša.

Matija Čop.

Želja po znanju je bila pri Čopu izredno silna, da ji je zadostil, je ob počitnicah potoval in si nakupoval knjige — in v knjigah je tičal Čop, kakor pravi Prešeren, »noč in dan« ter si nabral ogromno znanje.

Imel je poseben dar za jezike, razen slovenščine je obvladala nemščino, latinščino, grščino, francoščino, laščino in hebrejščino, ki si jih je deloma priučil že v šoli, sam se je pozneje bavil še s petnajsterimi drugimi jeziki, zlasti s španščino, provensalsščino, portugalsščino in angleščino. Izmed slovanskih jezikov mu je bila razen slovenščine najbolj znana poljščina, a temeljito se je bavil tudi z ostalimi severo- in jugoslovanskimi jeziki. Učil se je večinoma le onih jezikov, ki so imeli tudi bogato književnost; ni mu šlo torej za primerjanje jezikov, šlo mu je za to, da spozna vse duševne proizvode, napisane v tujih jezikih. Ukaželjnost, hrepenenje, poznati vse, kar so ustvarili razni narodi, ga je tako prevzelo, da ni čutil niti potrebe in ni imel niti veselja, podati že v mlajših letih plodove svojega znanja javnosti in tako koristiti znanstvu, predvsem pa slovenski književnosti. Treba je bilo prigovarjanja in močnih zunanjih sunkov, preden je stopil Čop s svojim peresom v javnost.

Znanci, ki so cenili Čopove zmožnosti, so ga že rano nagovarjali, naj kaj napiše; tako že leta 1823 ljubljanski trgovec in ljubitelj slovenskih knjig *Andrej Smole*, ki ga je vpraševal v Lvov, ali je začel kaj »kranjskega pisat«, pozneje *Fr. Prešeren* in *Jernej Kopitar*, kateremu se je posrečilo pridobiti ga kot sotrudnika za zgodovino slovanskih književnosti, katero je sestavljal češki učenjak *J. Šafařík*. Po daljšem obotavljanju je Čop res napisal v nemškem jeziku zgodovino slovenskega slovstva (dovršil 1831) in z njo prekosil vse dotedanje poskuse. To delo je izšlo v tisku dolgo po Čopovi in Šafaříkovi smrti šele 1864. leta, slovenska predelava, radi katere se je Čop že razgovarjal z ljubljanskim založnikom *Kleinmayrom*, pa ni nikdar izšla. K novemu javnemu nastopu sta ga spodbudili »Kranjska Čbelica« in »abecedna vojska«.

Leta 1829 je sprožil *M. Kastelic* misel, izdati »Kranjsko Čbelico«, in prosil Čopa podpore; res je kmalu nato začela tudi izhajati in izšla v petih drobnih bukvicah (1830—1833, 1848), a bilo se je treba bojevati za njen obstoj in ta boj je vodil Čop proti vsem onim, ki so bili mnjenja, naj tudi »Čbelica« ne prestopi ozkega kroga dotedanje slovenske književnosti, obsegajoče po pretežni večini le nabožno slovstvo in poučne knjige za kmete. Zlasti so nasprotovali »Čbelici« tesnosrčni janzenisti, ki so sumili

v vsaki odkriti besedi nevarnost za vero in nравstvenost, ter vlada, ki je sodila vsak nov književni pojav le po samodržnih državnih načelih in vzdrževala veliko število cenzorjev, da bi se ne vtihotapila kaka svobodna beseda in misel. Med najsrdečjšimi sovražniki »Čbelice« sta bila ljubljanski revizor knjig kanonik *Pavšek*, kateremu se je zdela »Čbelica« iz verskih in nравstvenih ozirov nevarna, ter dunajski cenzor, jezikoslovec *Jernej Kopitar*, ki je očital čbeličarjem, da kmetje ne bodo razumeli njih pesmi, in zahteval, naj posnemajo srbsko narodno pesem. Temu ozkosrčnemu naziranju je nasprotovala »Čbelica« in zato so jo hoteli njeni nasprotniki zatreti, a kljubovala jim je in je v treh letih štirikrat rojila. Čop jo je branil uradno kot ljubljanski cenzor, javno s pohvalnim priznanjem in je tudi pesnike, ki so se zbirali krog nje, seznanjal s sodobnimi slovstvi, njihovimi oblikami in idejami ter jim tako pokazal »pot pravo v deželo duhov«. »Čbelica« je postala naša prva leposlovna knjiga, namenjena izobražencem, ki je s Prešernovimi pesmimi dosegla višino sodobne književnosti tujih narodov in na mah razširila ozki krog dotedanje slovenske književnosti.

Boju za obstoj »Čbelice« se je kmalu pridružila »abecedna vojska«. Šlo je za ureditev slovenske abecede, za vprašanje, s katerimi črkami zaznamovati slovenske glasove, kar je skušal *Fr. S. Metelk* o rešiti tako, da je vpeljal med latinske še posebne cirilske znake. Tej mešanici so se uprli zlasti čbeličarji in so tudi v tem boju zmagali. Čop je posegel s tehtnim spisom v abecedni prepir; raba »metelčice« v šoli je bila prepovedana in kmalu je izginila iz slovenske knjige.

Čop je po svoji izobrazbi prednjačil med Slovenci, njegovo znanje tujih slovstev mu je pridobilo med slovenskimi pisci vodilno vlogo in postal je učitelj pesnikom-čbeličarjem. Spoznal je, da je treba slovenski jezik požlahtniti, da ne zadošča rabiti ga samo za vsakdanje knjižne potrebe, temveč da je treba v slovenskem jeziku ustvarjati višjo književnost stalne vrednosti. Med pesniki-čbeličarji pa je bil samo eden, ki je mogel radi svojega pesniškega daru slediti Čopovim mislim in uresničiti njegove zahteve: Čopovo ogromno znanje in njegova zasnova potov in ciljev slovenskega pesništva sta rodili našega največjega pesnika *Franceta Prešerna*.

Verz.

Pisal sem belo pisemce,
pisemce tihih sanj,
pisal sem ga brez črk, besed:
le gorko sem dihnil vanj.

Ko brala boš belo pisemce —
ali ga boš poljubila?
Ali ga boš brez besed
v ognju upepelila?

Debeljak Tine.

Mati.

Marija Kmetova.

1.

Rože cveto, prepevajo ptički in odmevajo v dalji pomladni glasovi. Srebrn je pas, ki voda v njem skače, čebljá, kamenčke boža in se s solncem odeva. Otročički-drobljanci po pesku stopicajo, v ročice ga jemljejo in zidajo hiše, gradijo mostove, rišejo ceste in pota.

Tedaj pesek zaškriplje, glas mil in vabeč se v otročiče izlije. Mahoma pesek pozabljen je, prevrnjene hiše, mostovi podrti:

»Mati!«

Že drobne ročice krog vratu se ovijejo in solnce preseli z nebes se na mater.

2.

Dvakrat dve in tri in štiri; petkrat šest in sedem in osem: koliko je? Teža učenja pada, tlači. Materi sami je težko: v kuhinji dela in pere in šiva, s skrbmi se bori in na skrivaj se na otroka ozira: »Kaj bo, kako bo? Ali se iz knjig preseli učenje v glavo? Ali se v srcu razraste pomlad?

Ali se teža bo vanj naselila in zaprla tema bo duši oko? Kam pota otroku pokažejo, kam noga nameri véliki korak? Da bilo bi solnce, da bilo življenje bi jasno in svetlo! Da črnih zvijač ne bilo bi vate, da teža nesreč ne sklone ti glave; da bil bi močan, in velik in majhen; majhen in skromen kakor Gospod. Ti ga varuj!«

In čelo zvedri se in roke hitijo. Hitijo od jutra do mraka in pozno v noč. Nič misli se nase ne ozirajo: telo se krči in glava siví, duh v delu utone. Zgoraj bridkost in klic kruha, spodaj raskava zemlja in življenja ukaz.

3.

Vije se senca črna po stropu. Slika je veje, ki zmeraj v burji se maje in zvija. Tožeče zaganja se veter v okna, šipe šklepečejo, senca za senco se skriva v kota. Ura čas seka in niha in niha, glasek tenák, kot da ga zebe, polnoči bije.

Mati v postelji molek oklepa, sključena ždi, namlanja se s čelom na grčave členke:

»Ki si za nas krvavi pot potil...«, ki si ga potil tudi za moje otroke...« — in v šepetu kliče Marijo, da slíši.

»Ki si za nas bičan bil...«, ki si bil bičan za Anko, za Rezo, za Toneta, Minko, Andreja...«, usmili se jih, Marija! Trije v grobu ležijo; Minko, Andreja Amerika zbada, Usmili se jih!«

»Ki si za nas s trnjem kronan bil...«, s trnjem bodečim; poznam ga, o Kriste! In ki si za nas težki križ nesel, težki, težki križ...«, in si bil križan, Gospod, o križan, da vidim, da vem, kako je v križu! Zahvaljen bodi; s Teboj sem hodila, za Te, zase, za vse moje! Še bi hodila, da mi jih daš, za Ančko, za Rezo, za Toneta, Minko, Andreja. Še bi hodila... Ne bom več hodila; že čaka me smrt...«

4.

Rože cveto, prepevajo ptički, odmevajo v dalji pomladni glasovi...

Po svetu otročički rodíjo se, rastejo; a matere skrbijo in križe nesó.

Sredi teh križev pa se lučke leskečejo, zemlja jih kreše in kreše jih nebó:

Materi hvalo pojó.

Pregled slovenske umetnosti.

Viktor Steska.

Langusova doba.

Pavel Künl.

Pavel Franc Künl (Kühnl) je zagledal luč sveta 8. marca 1817 v Mladi Boleslavi na Češkem. Oče Josip Künl je bil vojaški nadzdravnik pri 17. polku (Reuß-Plauen). L. 1817 je bil ta polk za stalno premeščen v Ljubljano. Z očetom se je vsa Künlova rodbina preselila v Ljubljano, tudi trimesečni Pavel, ki je potem tu dovršil osnovno šolo. Protí volji svojega očeta, ki je želel, naj bi postal sin zdravnik, je vstopil l. 1833 v kadetnico. Ljubljanski polk je bival tedaj večinoma v Italiji in Pavel, ki je gojil veliko nagnjenje do slikarstva, je upal tako najlaže zadostiti svojemu hre-

penenju. L. 1835 se je povrnil v Ljubljano, kjer je bil l. 1841 imenovan za učitelja risanja, l. 1842 se je poslovil od vojaštva ter se napotil na Dunaj na slikarsko akademijo.²⁰ Tu so mu bili učitelji za pokrajinsko slikarstvo Steinfeld, za zgodovinsko slikarstvo pa Gesellhofer, Peskywar, Petter, Ender, Schulz, Führich, Kupelwieser in Waldmüller, sami znani mojstri. Leta 1844 na sveti večer se je vrnil domov v Ljubljano, kjer je delal do svoje smrti. Sušica mu je končala življenje 5. junija 1871. Stanoval je v Gradišču št. 24 (tedaj).

²⁰ Laib. Tagblatt, 6. jun 1871.

Istodobniki ga hvalijo, da je bil zabaven, dober človek, ljubezniv oče, zvest prijatelj, sploh poštenjak.³⁰

Njegove slike kažejo čedno sestavo, natančno izvedbo, le barve so večinoma pretemne. Ker je imel posebno veselje za miniature, je umljivo, da so se mu manjše slike bolj posrečile kakor večje. Slikal je akvarelne in oljne slike, cerkvene podobe, pokrajine, žanre in portrete; delal je tudi v dekoracijskem slikarstvu in prenovil mnogo slik.

Strahl³¹ piše, da je bil Künl načelen nasprotnik sodobnih realistov, ki so skušali učinkovati z močnimi barvnimi nasprotji in s pastoznim nalaganjem barv. Slikal je rajši nežno in mehko v harmoničnih barvah.

Pavel Künl: Ignacij pl. Kleinmayr, tiskar.

Dobro je znal zadeti inkarnat; posebno so se mu posrečili angelci s svojimi ljubkimi postavami in z veselim gibanjem. Künl ni bil stvarilen, samosvoj talent, pač pa je srečno izbiral in posnemal dobre skupine priznanih umetnikov. V svoji dobi je bil na glasu kot najboljši prenavljavec starih slik, ki je z veliko pazljivostjo, obzirnostjo in marljivostjo le tam pomagal s čopičem, kjer je bilo res potrebno, in je tako sliki pustil vse bistvene znake njenega stvaritelja. Po njegovi smrti mnogo let ni bilo tako veččega in vestnega prenavljava. ³²

Kot umetnik je bil Künl samozavesten. Wolfu je nekoč dejal: »Mi ne slikamo pravzaprav nič slabše ko

Rafael.« Wolf se mu je nasmehnil, ker ni bil tega mnenja.³³

Kot posebnost navajajo, da je včasih v veseli družbi okadil na sveči narobe obrnjen krožnik in naslikal z zobotrebcom v par minutah sličico.³⁴

Künlov lastni portret je bil l. 1905 na prodaj v prodajalni starin Omnium v Gradcu. Ljubljanski muzej ga, žal, ni mogel kupiti.

Künl je slikal cerkvene slike, portrete, nekaj pokrajin in gledališke kulise.

Leta 1847 je slikal za ljubljansko gledališče kulise: »Ledeno pokrajino na severnem tečaju.« Ocenjevalec³⁵ omenja, da si je Künl nedavno kot izvrsten portretnik pridobil zelo ugoden sloves. Isto leto je naslikal oltarno sliko sv. Vincencija Pavl. za ljubljansko prisilno delavnico in Marijo Pomačaj kot izvesek za Prettnerjevo lekarno. Leopold Kordeš je sliko sv. Vincencija Pavl. zelo obširno popisal.³⁶

Leta 1850 je napravil za Dolenjo vas pri Ribnici tri slike: sv. Roka, sv. Antona Pad. in Brezmadežno; l. 1852 za Stražišče pri Kranju sv. Valentina; za Braslovče šest slik Marijinih žalosti, namesto 7. slike je soha žalostne Matere božje.³⁷

Leta 1853 je dovršil podobo sv. Tomaža za Zgornje Bitnje (župnija Šmartin pri Kranju);³⁸ l. 1856 za Zgornji Tuhinj: Marijino vnebovzetje; tiskar Blaznik je posnel po njej podobice;³⁹ za Trnovo v Ljubljani oltarni sliki Marije pomočnice in sv. Mihaela ter manjšo sliko sv. Ane; l. 1857 za Trško goro pri Novem mestu: sv. Marjeto, sv. Florijana, sv. Trojico, sv. Jožefa, Srce Jezusovo in Marijino;⁴⁰ za Koprivnik na Kočevskem sliko za veliki oltar: sv. Jakoba in Andreja, zgoraj Marijo z božjim Detetom; za Trnovo v Ljubljani: sv. križev pot,⁴¹ oltarni sliki sv. križa in sv. Frančiška Asiškega ter manjši sliki sv. Lucije in Žalostne Matere božje.

Leta 1858 je napravil za Žalino sliko Matere božje in sv. Jožefa; za cerkev sv. Jakoba v Ljubljani malo sliko sv. Uršule (74×60 cm); l. 1859 za Zgornji Tuhinj: 1. sv. Jurija, 2. sv. Ano; l. 1860 za Dobrunje sv. Urha in za Tomačevo bandersko sliko a) sv. Marjeto, b) sv. Mohorja in Fortunata.

Leta 1862 je naslikal za župno cerkev v Kamniku sv. Uršulo; za Zgornji Tuhinj Srce Jezusovo in Marijino, ki se hranita v župnišču; za cerkev sv. Jakoba v Ljubljani Srce Jezusovo in Marijino;⁴² te dve sliki je pozneje kupil kanonik Anton Žlogar;

³³ Poročilo Ant. Jebačina.

³⁴ Laib. Tagblatt, 6. jun. 1871.

³⁵ Ill. Blatt, 1847, 72.

³⁶ Ill. Blatt, 1847, list 46. — 1848 (str. 184, 187, 192).

³⁷ Novice, 1852, 174.

³⁸ Lavtižar, Dekanija Kranj, 236.

³⁹ Poročilo župnega urada v Zg. Tuhinju.

⁴⁰ Šašel, Zgodovina šempetrske fare na Dolenjskem, 24.

⁴¹ Zg. Danica, 1879, 129, in 1857, 97.

⁴² Zg. Danica, 1862, 176.

³⁰ Laib. Zeitung, 6. jun. 1871.

³¹ Strahl, Die Kunstzustände Krains, 50.

³² Strahl, o. c., 51.

za Ježico bandersko sliko sv. Kancijana; za Famlje: sv. Tomaža, za Škoflje: Najdenje sv. križa.⁴³

Leta 1863 je naročila župna cerkev sv. Petra v Ljubljani tri slike: 1. sv. Antona Padov. (25 gld.), 2. sv. Valentina (34 gld.) in 3. sv. Lucijo.⁴⁴ Po naročilu kneza Auersperga je l. 1863 kopiral muzejsko sliko bitke pri Sisku l. 1593.⁴⁵

Za cerkev na Turjaku je naslikal l. 1865 Brezmadežno (P. Künl pinxit 1865).

Leta 1869 je napravil za Cerknico: 1. sv. Ano, 2. Nedolžne otročice, 3. Zadnjo večerjo, 4. sv. Nikolaja in brzkone za glavni oltar Marijino rojstvo.

Za pokopališko cerkev v Gornjem gradu je naslikal l. 1870 sv. Ano.

S temi naštetimi deli pa Künlovo delovanje še ni završeno. Naslikal je še mnogo drugih del: pokrajinsko sliko iz mestnega loga v Ljubljani;⁴⁶ za cerkev sv. Jakoba v Ljubljani: 1. križev pot po Führichu (1863), 2. oltarno sliko sv. Frančiška Ksav., 3. sliko sv. Feliksa (na les), 4. figuralne podobe božjega groba, arhitekturo pa je naredil slikar Borovski. Za Cerklje pri Kranju: 1. Jezusovo, 2. Marijino Srce;⁴⁷ za cerkev nekdanje deželne bolnice ljubljanske veliko sliko: »Jezus na križu«, sedaj v hiralnici; za Polhov gradec Marijino rojstvo; za župno cerkev v Škofji Loki Kraljico sv. rožnega venca; za Faro pri Kostelu: 1. Vnebovzetje Marijino, 2. sv. Ano, 3. sv. Martina; za ljubljansko mestno hišo cesarja Franca Jožefa I. kot mladeniča; za župno cerkev v Radovljici: 1. sv. Ano, 2. sveti križev pot; za Hrenovice Kraljico sv. rožnega venca; za župno cerkev v Krškem sv. Janeza Evangelista in dve drugi sliki; za Podrago pri Vipavi sv. Marijo; za frančiškane v Novem mestu Brezmadežno; za Podkraj sv. Marjeto in križev pot; za Sodražico sv. Magdaleno in brzkone v medaljonu Zadnjo večerjo; za Novo štifto pri Ribnici: 1. Marijo s sv. Jožefom, Jezuškom in sv. Ano, 2. Marijino oznanjenje; za Novo štifto na Štajerskem: 1. Marijo Zvezdo, 2. sv. Jožefa, 3. sv. Osvalda, 4. sv. Ano, 5. sv. Barbaro; za Gornji grad:⁴⁸ 1. sv. Jožefa z Detetom 1865, 2. sv. Valentina 1864; 3. Brezmadežno 1860, 4. Kraljico sv. rožnega venca. Ker so v isti cerkvi lepe Kremser-Schmidtove slike, se razlika takoj opazi. Künlove slike se ponašajo sicer s pravilno risbo in dobrimi izrazi, a barve so motne, hladne, zato slike brez življenja.

V župni cerkvi v Metliki se nahajata dve Künlovi sliki: 1. Brezmadežna, 2. sv. Ana; v protestantovski cerkvi v Ljubljani: Jezus s Samarijanko pri vodnjaku; v ljubljanskem muzeju: sv. Nikolaj, Angel 1863, Moleči otroci, Iz Mestnega loga, 17. 7. 1854 (398×297 mm).⁴⁹

Med portreti moramo imenovati: 1. dr. Teodorja Elzeta, superintendenta in znanega preiskovavca naše protestantovske pisateljske dobe;⁵⁰ 2. Ign. pl. Kleinmayrja (82×48 cm), obrit starejši mož sedi do pasu viden za mizo in drži v levici Laib. Zeitung; 3. Amalije Kermavnerjeve (28×20 cm), dete spi z ropotuljico v roki v stolčku; 4. miniaturno sliko plavalase deklice (5×3 cm). Zadnje slike so bile razstavljene na portretni razstavi v Ljubljani l. 1925.⁵¹

Künlove slike hranijo še: g. Peterca v Ljubljani: Jezus mladenič; Narodna galerija: Sv. Petra predmestje v Ljubljani, 1847; g. A. Gaber: Ecce homo; g. T. Debevc: Angelovo oznanjenje; graščak Galle v Bistri: Gospod prihaja; podobar Lebar v Ljubljani: dva portreta, ki predočujeta njegovega tasta in taščo (Debevec).

Viljem Künl: Vincencija Gandini pl. Lilienstein.

Künl se je poročil z Marijo Seydlovo in je imel več otrok. Najstarejši sin Gvidon Viljem Janez, rojen 10. febr. 1851,⁵² je utonil v Savi pri Mednem 12. avgusta 1867.⁵³ Pokopali so ga v Ljubljani. Najstarejša hči Ida Leopoldina Emilija je bila rojena 2. oktobra 1853 v Ljubljani, Stari trg 152.⁵² Učila se je slikarstva pri očetu in pri Henriki Langusovi.⁵⁴ Leta 1866 je naslikala Brezmadežno (74×58 cm) za kapelico v Podkraju. V ljubljanskem muzeju hranijo dve njeni sliki: 1. Bahantinja z vinsko čašo, volilo barona Codellija, in 2. Kristusovo glavo. L. 1880 je posnela po Weilandu

⁴³ Postojnsko okrajno glavarstvo, 138.

⁴⁴ Župna kronika.

⁴⁵ Blätter aus Krain, 1863, 42.

⁴⁶ Argó, 1892, 136.

⁴⁷ Lavrenčič, Zgodovina cerkljanske fare, 50.

⁴⁸ Stegenšek, Dekanija Gornji grad, 149, 156.

⁴⁹ Glasnik Muz. društva, IV, 17.

⁵⁰ Carniola, 1908, 87.

⁵¹ Katalog razstave portretnega slikarstva na Slovenskem od 16. stoletja do danes, številke 106, 124, 146, 171.

⁵² Rojstna matica pri Sv. Jakobu v Ljubljani.

⁵³ Smrtna matica pri frančiškanih.

⁵⁴ Radics, Letopis M. Sl., 1880, 56.

portret Rudolfa in Štefanije. Iz Ljubljane se je izselila in potem poročila baje z nekim podobarjem.⁵⁵

Pavel Künl je imel brata Viljema, ki je bil rojen 19. febr. 1811 v Mladi Boleslavi, Bil je od l. 1817 v Ljubljani. Postal je uradnik in služil l. 1848⁵⁶ v Celovcu kot oficial pri c. kr. glavni carinarnici, l. 1854 pa v Ljubljani pri c. kr. glavnem carinskem uradu. Dne 24. aprila 1854 se je v frančiškanski cerkvi poročil z Jozefo Megušarjevo, hčerko vrvarja in hišnega posestnika.⁵⁷ Stanoval je tedaj v Kapucinskem predmestju št. 7. Kljub temu, da je bil uradnik, je bil tudi dober slikar. Rodbina Valenta v Ljubljani hrani več njegovih portretov. Dva portreta njegovega čopiča hrani ljubljanski muzej: 1. Franca Pirkerja, ljubljanskega spediterja (1823—1904), 2. njegove soproge Zofije Pirkerjeve.⁵⁸ Gdč. Kamila Zeschko v Ljubljani ima sliko, predstavljajočo dva odlična obsojenca, čitajoča smrtno obsodbo, bržkone sta Don Carlos in

⁵⁵ Novice, 1881, 7.

⁵⁶ Prov. Handbuch des Laib. Gouvernements im Königreich Illyrien, 1848, str. 104.

⁵⁷ Poročna matica frančiškanske župnije.

⁵⁸ Dr. Mantuani v Glasniku Muz. društva, IV, 17.

markiz Posa. Zelo izrazita je pa slika, ki jo hrani župnik Fr. Ks. Gartner v Planini na Štajerskem. Podoba uprizarja tekmo med Rafaelom in Michelangelom (ok. 80×60 cm). Michelangelo sedi osamljen za mizo in mrko gleda proti Rafaelu, ki stoji sredi slike. Za njim se gneta množica ljudi; otrok poljublja Rafaelu roko. Pred Rafaelom je klop, na njej pa kos mesa, na katero prežita mačka na klopi in pes poleg klopi. Slikar je gotovo hotel povedati, da je Rafael ljubljenec mladine, žensk in ljudstva, Michelangelo pa posameznih veščakov in miselcev. Slika je sijajno izvršena. Veliko vprašanje pa je, če je sestava res Viljemovo delo, ali pa podaja morda le posnetek po drugi sliki ali pa po bakrorezu. Viljemovi portreti so zelo plastični. Podpisaval se je: Wilh. ali pa Willy Künl, vedno brez letnice. Na razstavi portretnege slikarstva v Ljubljani l. 1925⁵⁹ je bil videti portret Vincencije Gandini pl. Lilienstein, roj. grofice Auersperg. Na hrbtu je sicer zapisano: Paul Künl pinxit, a ni dvoma, da jo je slikal Viljem.

⁵⁹ Katalog razstave portretnege slikarstva na Slovenskem, 1925, str. 36, štev. 146.

Vzdih.

Voljo si mi dal,	dal si mi razum,	dal si mi srce,	in za to srce,
k Tebi da stremim;	da Te iščem z njim;	da se z njim borim,	Stvarnik, se bojim.

Janez Pucelj.

Za Cezarja.

Angleški spisala baronica Orczy. — Z dovoljenjem pisateljice prevel Jos. Poljanec.

Tretje poglavje.

Prelep po svoji postavi, vzvišen nad vse ljudi. Psalm 44, 3.

»Hun Rhavas, se li spominjaš obljube, ki si jo dal Menekreti?« je zašepetal boječ glas Afričanu na uho.

»Seveda se,« je ta odgovoril kratko, »nisem je pozabil.«

V kupčiji je nastal premor in pisarji so delali medtem beležke na svojih deščicah.

Licitator je bil stopil z odra. Sopihal je od napora in se obilno potil v poldanskem solncu; brisal si je pot s čela, obenem pa si sesušeno grlo močil s krepkimi požirki iz usnjate čutare.

Njegova temna koža, vsa mokra od potu, se je svetila v poldanskem solncu kakor tista bronasta volkulja visoko gori nad njim.

Starejši ženi v grobem platnenem krilu in s preprosto ruto na glavi se je posrečilo, obrniti njegovo pozornost nase.

»Bolje bi bilo, da si eno uro prej postavil moje dete naprodaj, ko so bili tile bogatini še v kopeli,« mu je rahlo očitala.

»Ni moja krivda,« je odgovoril Afričan kratko, »med zadnjimi je na seznamu. Sezname je sestavil prefekt. Z njim bi bila morala govoriti.«

»Joj, nisem si upala,« je odgovorila in glas se ji je tresel ob sami misli na toliko drznost, »sicer pa veš, da sem ti bila obljubila pet zlatnikov, če se mi posreči, dete odkupiti.«

»Vem,« je dejal Afričan in zadovoljno prikimal.

»Moje dete je, Hun Rhavas,« je nadaljevala s prosečim glasom, »pomisli, saj imaš tudi ti otroke.«

»Šele lani sem svojemu sinu kupil prostost,« je priznal suženj nekoliko ponosno. »Prihodnje leto odkupim hčer, ako bogovi hočejo, in končno sebe. Odslej v treh letih bomo vsi svobodni.«

»Moški si laže prisluzite denar. Jaz pa sem potrebovala šest let, da sem si prištedila petindvajset zlatnikov za odkup svojega otroka: dvajset kot kup-

Bernardo Strozzi.

Piskač.

(Genova, Palazzo rosso.)

nino, pet pa tebi za nagrado; zakaj samo ti mi moreš pomagati, če hočeš.«

»Rekel sem že, da sem vse storil, kar sem mogel, Menekreta,« je odgovoril Hun Rhavas nekam nepotrpežljivo. »Snel sem ji deščico z vratu in ji dal na glavo tisti klobuk; zelo težko je šlo, zakaj prefekt ima silno bistre oči. Deset zlatnikov naj bi bil najvišji ponudek za tako deklico, ki nihče ne jamči za njeno spretnost, zdravje ali pokolenje. In ker ni posebno lepa —«

O tem mati ni hotela nič slišati. Z jadikujočim, tožnim glasom je začela na dolgo in široko govoriti o vrlinah svoje hčere, kako lepe laske ima in vrat tako dražesten. Afričan se je končno naveličal poslušati ter se je nestrpno in sirovo zadril nad njo.

»Ej, če ima tvoja hči res toliko vrlin, je ne boš dobila tudi za dvajset zlatnikov. Petdeset, šestdeset jih bodo ponujali zanjo. Kako pa naj ti potem pomagam?«

»Hun Rhavas,« je naenkrat Menekreta rekla čisto krotko, »ne brigaj se za muhe, ki jih imamo matere. Meni se moj otrok zdi lep nad vse druge. Mar se tebi tvoji otroci ne zdijo ko same rožice?« se mu je sladkala, na tihem si pa svoje mislila o grdih Afričančkah, ki je bil njih oče Hun Rhavas tako ponosen nanje.

Njeno materinsko srce je bilo pripravljeno za vsako žrtev, vsako ponižanje, samo da bi dobila, po čemer je hrepenela, svojega otroka. Rajni cenzor Arminius Kvirinius je bil njej, materi, pred šestimi leti podaril prostost; a to je bilo le navidezno dobro delo, zakaj s tem je bil kruto ločil njo, mater, od njenega otroka, ki je ostal še v sužnosti. Arminius je namreč videl, da je Menekreta že stara, slabotna in mu ne more več koristiti; videl je, da bi samo jedla, ne da bi kaj zaslužila. Zato ji je dal svobodo. Dekle pa je obdržal, ne ker je bila lepa ali koristna v gospodarstvu, ampak ker je vedel, da bo osvobodjena Menekreta delala za žive in mrtve, samo da si prihrani novcev za odkup svojega otroka.

Arminius Kvirinius, pravi pravcati grabež in lakomnež, vedno pripravljen za vsak čin lakomnosti ali zatiranja, je dobro vedel, da bi iz matere utegnil izsiliti večjo vsoto kakor pa bi jo za deklico dobil na suženjskem trgu. Določil je torej ceno na petdeset zlatnikov in Menekreta si je bila res že prištedila vprav polovico tega zneska, ko je oderuha doletela usoda in ljudsko maščevanje. Zdaj, ko so njegove sužnje, izvzemši najbolj vredne, postavili na trg, je mati, ki je toliko časa trdo in potrpežljivo garala, upala, da se ji želja skoraj izpolni.

Šlo je samo za to, da pridobi Huna Rhavasa in mu vzbudi pohlep po zaslužku. Vedela je, da dobi deklico na javni dražbi, ako je dražitelj ne bi preveč hvalil, za dvajset zlatnikov ali še za manj.

Toda v Menekreti se je krčilo srce, ko je videla, kako čimdalje več kupcev prihaja. Vsak izmed tistih brezbriznih gledavcev bi utegnil postati njen sovraž-

nik, ako bi se v njem vzbudilo zanimanje za njenega otroka. Ti mladi patriciji, te dostojanstvene matrone ne bi poznale niti usmiljenja niti kesanja, kjer bi šlo za to, da se jim izpolni kakšna želja. In res, ali ni bila boječa, svetlolasa deklica v materinih očeh zaljša ko vse druge, postavljene naprodaj, da bi vzbudile vsaj za hip zanimanje?

S sumljivimi očmi je gledala mlade pohajkovavce in visokorodne gospe, same mogočne sovražnike, ki bi jo utegnili ločiti od otroka. In razen teh je bil tam še prefekt, v tej zadevi vsemogočen.

Če bi bil prefekt spregledal namero Huna Rhavasa, ne bi bila živa duša mogla deklice rešiti; postavili bi jo bili na oder kakor vse druge, prav kakor je zakon določal, in ji obesili deščico okoli vratu, ki bi oznanjala njene mnogobrojne vrline in čare. Prefekt Taurus Antinor ni bil okrutnež, pa tudi usmiljenja ni poznal. To so dobro vedeli sužnji njegovega gospodarstva kakor tudi vsi, ki so zaradi kakšne krivde prišli pred njegov sodni stol. Nikdar ni kaznoval po nepotrebnem; ako pa je bila kazen zaslužena, je neizprosno zahteval, da se izvrši.

Kaj je mogla uboga mati pričakovati od take moči in oblasti?

Na srečo je dopoldne hitro minevalo. Ura poldanskega počitka je bila blizu. Z radostjo v srcu je uboga Menekreta opazovala, kako kupec za kupcem séda vsak v svojo pripravljeno sijajno nosilnico, da ga sužnji odneso s sejmišča, tako krutega za srce skrbi polne matere. Gospe so bile že vse odšle. Samo gruča moških je še stala okoli odra. Hortenzius Marcius je še vedno stopical tam okrog brez cilja; tako tudi mladi Askanius, ki še ni bil našel med kuharji pravega, in še nekaj drugih, ki so gledali konec prodaje s primernim dolgočasjem.

»Čudno se mi zdi, da danes še nismo videli Dee Flavije,« je dejal Askanius prefektu. »Kaj misliš, pride?«

»Ne vem,« je odgovoril ta; »gotovo ne potrebuje sužnje. Ima jih toliko, da ne ve kam z njimi.«

»Ha,« je dejal prvi, »sužnje ima res dovolj; ima tudi vedno dovolj novih domislekov. Kakor vse kaže, potrebuje zdaj novih modelov za brezštevila dela, ki jih izvršuje.«

»Ne, to niso kakšni prazni domisleki,« mu je segel v besedo Hortenzius Marcius, čigar sveži, mladi obraz je hipoma zardel kakor od jeze. »Dea Flavija je izvršila, kakor dobro veš, izvrstne podobe iz marmorja in ilovice, v času, ko si ti tratil svojo mladost s pijančevanjem. Ona — —«

»Le miren bodi,« mu je prestrigel besedo Askanius in se dobrodušno nasmegal. »Niti na misel mi ni prišlo, da bi poniževal nadarjenost Dee Flavije. Bogovi naj me tega obvarujejo!« se je delal razvnetega.

»Potem zaslužiš, da ti velim na kolena,« se je še razburjal Hortenzius, »in da javno priznaš lepoto Dee

Flavije, njeno nadarjenost in njene vrline, in da se javno obtožiš svoje nevrednosti, ker si njeno posvečeno ime izgovoril s svojimi pijanskimi usti.«

Askanius je razkačen zavpil; kakor bi trenil, sta malo prej dobra prijatelja postala srdita sovražnika. Hortenzius Marcius, odišavljeni gizdalin, je bil kakor razljučen petelin, ki se brani; Askanius pa, večji in močnejši, je stiskal pesti in skušal ohraniti na zunaj tisto mirno dostojanstvenost, ki jo je zahtevala čast njegovega patricijskega stanu v pričo preprostega ljudstva.

Kdo ve, kako dolgo bi bil ohranil to dostojanstvenost? Hortenzius Marcius, očitno suženj lepote Dee Flavije, je bil namreč pripravljen, bojevati se za slavo svoje boginje, Askanius pa je, tako sirovo žaljen, le s težavo brzdal svojo jezo.

»Če si zdajle v lase skočita,« je posegel prefekt kratko vmes, »se bo zgodilo v prisotnosti same Dee Flavije.«

Vprav ko je govoril te besede, se je počasi izza bazilike zibala proti forumu nosilnica, sijajno pozlačena, zažrnjena z rožastozlatimi pregrinjali. Kakor bi trenil, so se vse oči obrnile v ono smer. Mladeniča sta ali pozabila na svoj spor ali pa ju je bilo sram, da bi ga vlekla do prihoda tiste, ki je bila povod spora.

Nosilnica je prihajala bliže in bliže. Nosilo jo je osem orjaških Etijopcev z razgaljenimi, mogočnimi pleči, okrog in okrog nosilnice in za njo pa je sledila množica sužnjev, klientov (t. j. varovancev) in sikofantov (t. j. tajnih ogleduhov); moški so tekli ob nosilnici, ženske vpile, otroci so mahali s šopi cvetic, perjastimi pahljačami in palmovimi listi, in ozračje je odjekalo od klicanja iz neštevilnih grl:

»Augusta (t. j. cesarsko veličanstvo)! Augusta! Prostor za Deo Flavijo Augusto!«

Spremljavo Dee Flavije iz cesarske hiše Cezarja je bilo v Rimu najštevilnejše.

Nosači so, nedvomno na cesaričin ukaz, nosilnico prav blizu govorniškega odra postavili na tla, štiri deklice pa so pristopile in odgrnile svilene zastore na obeh straneh nosilnice.

Dea Flavija je počivala na blazinah; njene drobne noge, v čeveljčkih iz pozlačenega usnja, so ležale na preprogi iz škrlataste svile, bogato vezene z zlatimi in srebrnimi nitmi. Komolec se ji je pogrezal v volneno blazino, glavo pa ji je podpirala roka.

Dea Flavija, cesarska hči Rima, kateri pesnik bi mogel opisati tvojo lepoto? Kateri umetnik jo naslikati?

Ali niso pisatelji tistega časa povedali o njej vse, kar je bilo mogoče povedati, in izčrpali svoj besedni zaklad v proslavo te lepote, proslavljajoč njene lase, lepe kot valujoče zlato, njene oči, zdaj modre, zdaj zelene, vedno sive in skrivnostne, njene nežne roke, njen razkošni vrat, njena majčkена ušesa, vedno polna laskavih besed!

Vendar se nam dozdeva, da je tisti stari pisatelj imel prav, ki je zbadljivo trdil, da je lepoto obraza kazil njen prezirljivi pogled ter večno trde črte okrog ustnic.

Bilo jih je tudi nekaj, ki so se drznili trditi, da bi bil snežnobeli vrat Dee Flavije dokaj lepši, ako bi se katerikrat malo upognil, in da bi bil sijaj njenih oči vse žarniši, ako bi se katerikrat malo solzile.

To seveda je bilo zgolj mnenje majhne peščice ljudi, tistih, ki od Dee Flavije niso nikdar prejeli niti najmanjšega znaka naklonjenosti. Tisti pa, ki se jim je nasmehnila — s svojim osornim, hladnim smehljajem —, so le preradi postali žrtve njenega očaranja. Tako se je bila več ko enkrat nasmehnila tudi Hortenziju Marciju, ki je, nesrečni bedak, mahoma glavo izgubil.

Spričo njene navzočnosti je neutegoma pozabil na svoj spor; zanj ni bilo več niti Askanija niti ostalega sveta, ko je Dea Flavija bila tako blizu. Ril se je skozi gnečo dvorjanov in prvi dospel do njene nosilnice, vprav ko je njena nožica stopila na tla.

Tudi Askanius, Gajus Nepos, Filipus Decius in ostali mladi gizdalini so pozabili na pravkar končani razburljiv prizor in se podvivali, da pozdravijo Deo Flavijo.

Slika njenega spremstva se je zdaj hipoma izpremenila. Njeni liktorji so prepodili nadležno množico in delali prostor za gizdaline, gospodarje Rima, ki so želeli govoriti z njo. Groba, temna oblačila sužnjev so se umeknila v ozadje, okoli nosilnice pa so se v pestri mešanici gnetle belovolnene tunike in plašči, sijajno obrobljeni s škrlatom in zlatom.

Mahoma se je tudi najbližja okolica odra izpraznila, človeško blago je bilo pozabljeno, samo da bi videli visoko gospo, ki jo je sam Cezar nazval Augusta in jo s tem povišal nad vse gospe v Rimu. Njeno neizmerno bogastvo, katero je radodarno in razkošno trosila, njena lepota, združena s priznano krepostjo, vse to je bil predmet govorice rimskega mesta, odkar je po smrti svojega očeta Oktavija Klavdija iz hiše Augusta Cezarja prišla pod varušvo samega cesarja, ona, mlada in lepa, dedinja enega največjih imetij v cesarstvu. Ni se torej čuditi, da so se okrog njene rožaste nosilnice, kadarkoli se je pokazala na rimskih cestah, gnetli gizdalini in sikofanti, ki so hrepeneli, da bi videli kraljico rimske družbe in ji z laskanjem polnili uho.

Tisti hip splošnega razburjenja je iznova poživil nado skrbnemu materinskemu srcu. Menekreta je z vsem žarom svoje ljubezni zgrabila ugodno priliko. Hun Rhavas se je bil k vsej sreči ozrl proti njej. Tudi on je brez dvoma uvidel, kako ugoden je trenutek splošne zmede. Tistih pet obljubljenih zlatnikov mu je bistrilo že itak bistro glavo. Namignil je enemu liktorjev, bržkone zavezniku pri prodaji, in medtem, ko se je bučni zbor hlapčevskovdanega pozdravljanja

okrog Flavijine nosilnice razlegal v poldanskem ozračju, ko da rojijo čebele, so urno potisnili na oder bledolično, nežno deklico.

Hun Rhavas je čisto malomarno naznanil njeno starost in označbo.

»Nič znanega o nobeni njeni spretnosti,« je naglo zamrmral dražitelj, »ker je naš rajni milostivi gospod cenzor za nobeno delo ni uporabljal. Ali naj jo cenimo na deset zlatnikov? Morda se bo pa zanaprej izučila za kakšno rokodelstvo.«

Ko se je bil dražitelj s temi besedami zopet oglasil, so se ljudje, ki so bili prišli na forum zaradi kupčije, ne pa zijala prodajat, znova obrnili proti odru. Toda mala deklica, ki je zdaj stala na odru s sklonjeno glavo, s povešenimi očmi in z nerodnim klobukom, ki ji je docela pokrival lase, se ni zdelo posebno privlačen predmet. Ker ni bilo jamstva, da kaj zna — to je pomenjal grdi klobuk na glavi kakor tudi okoliščina, da ni imela deščice okrog vratu —, so kupci stali bolj oddaljeni.

Močna rdečica je zalila deklici lica, kakor da si je bila svesta tega ocenjevanja. Ni je bilo sram svojega suženjstva niti izpostavljanja pred ljudmi, saj je vsa njena vzgoja merila na to. Rojena v suženjstvu je vedno imela pred očmi, da se ji utegne kdaj kaj takega pripetiti, in njen sedanj položaj ji sam po sebi ni povzročal niti bolesti niti ponižanja.

Vedela je, da je med množico mati, ki čaka ugodne prilike; upala je, da bo dosedanjemu trpljenju,

dosedanjemu bednemu življenju sledila lepša bodočnost, združitev z materjo, svoboda, morda sreča, morda celo poroka kar takoj po tem suženjstvu, in otroci, rojeni v prostosti!

Zijalasta množica ji ni povzročila nejevolje, ne; slabe volje tudi ne izpostavitve na javnem odru, niti ne premnogi brezbrizni pogledi, ki se niso preveč prijazno upirali vanjo; pekel jo je tisti klobuk na glavi, ki ji je vzbujal tolik čut sramote, da ji je kri silila v glavo; to sramotno znamenje in pa, da nima deščice okrog vratu, to dvoje v zvezi s Huna Rhavasa ponižujočimi besedami o njeni osebi, to jo je peklo.

Tekom dopoldneva je bilo prišlo na vrsto več drugih deklic, njenih tovarišic, ki jih je bil dražitelj obsipal s celimi slavospevi, cenil jih je bil takoj pri prvem vzkliku na štirideset, celo petdeset zlatnikov, ker je občinstvo rade volje plačevalo še višje vsote.

Osramočena je stala pred množico, ker ni bilo jamstva glede njenih spretnosti; in vendar je bila nekoliko večča zdravilstva, saj je znala vtirati mazilo v kožo, znala sukati šivanko in spletati lase. Tudi ni bilo slišati besedice o njeni lepoti, dasi je imela modre oči in lepe, vrat vitek in bel; in njenih las, ki so se na zlato spreminjali, niti videti ni bilo pod tistim odurnim, nerodnim klobukom.

»Naj bo deset zlatnikov, kaj?« je dejal Hun Rhavas z malomarnostjo, ki se je morala opaziti. »Prijazna gospôda, ali nihče ne reče petnajst? Dekle se lahko nauči šivati in gospem nohte obrezovati. Sedaj je morda še nevešča, pa se že še nauči, seveda, če bo njeno zdravje dobro,« je pristavil z isto prisiljeno malomarnostjo.

Pokazalo se je, da so bile poslednje besede dobro premišljene. Peščica kupcev, ki jih je bila mladostna zunanost deklice privabila k odru v nadi, da dobe pokorno sužnjo, četudi zaenkrat brez posebne večnosti in spretnosti, so po tej opazki hitro odšli.

Saj res ni bilo nobenega jamstva glede njenega zdravja in bolan suženj je bil gospodarju v breme in nadlogo.

»Torej deset zlatnikov!« je vzkliknil Hun Rhavas in dvignil kladivo, medtem ko je mati spodaj z želnimi očmi spremljala vsako njegovo kretnjo.

Še nekoliko trenutkov te strašne negotovosti! O, bogovi, kako boli to čakanje! Stisnila je roke ob prsi, kjer jo je strašno zbolelo, da se ji je skoraj v glavi zvrtele.

Samo še hip, dva; kladivo je viselo v zraku in Hun Rhavas se je postrani ozrl proti prefektu, da bi videl, ali se briga za dražbo ali ne. Menekreta je molila z vso možno ponižnostjo k ponosnim rimskim bogovom, stolujočim tam gori na Kapitolu. Molila je, da bi jo ta silna bojazen slednjič minila, ker je ni mogla več prenašati; molila je, da bi okrutno kladivo udarilo po mizi in bi ji bilo vendar že enkrat izročeno njeno dete.

(Dalje prihodnjič.)

Džebel Karântal,

Fot. dr. Jehart.

P I S A N O P O L J E

Po okrogli zemlji.

Puščava Gospodovega posta.

Kje leži puščava, ki jo je naš Gospod posvetil s svojim štiridesetdnev-
nim postom?

Gotovo da ni šel čez Jordan v Moab ali pa na jug čez Mrtvo morje v Idumejsko puščavo, še manj na daljni Sinaj. Naš Gospod je ostajal doma pri svojem ljudstvu, na rodnih tleh.

V tej deželi pa je bil in je še tudi danes le en kraj, ki se v resnici more imenovati puščava. To je svet zapadno in severozapadno od Jordana in Jeriha.

Čuden, nenavaden je ta svet, ni ga morda enakega na zemeljski obli. Iz Jeruzalema, ki je 700 metrov nad Sredozemskim morjem, potuješ v Jeriho in k Jordanu — pet ur na konju, 45 minut z avtom — vedno globlje navzdol po ozkih dolinah, wadijih, ki se nazadnje skrčijo v prave soteske. Zdi se ti, da padaš. Silni skladi golih belih apnenih skal, cele gore apnenih sipin, razjedenih od tisočev in tisočev let, se dvigajo desno in levo krog tebe. Misliš, da potuješ po visokem gorskem svetu, v resnici pa potuješ — pod zemljo, ali vsaj pod površje Sredozemskega morja. Kajti ves ta svet krog tebe leži več sto metrov pod morsko gladino, in ko prideš k Jordanu, si 400 metrov globlje nego n. pr. v Jafi ali pa v Trstu. Torej pravzaprav pod zemljo. Vrhovi, ki jih gledaš visoko nad seboj, leže v resnici tako nizko, da jih n. pr. z Oljske gore večinoma niti vidiš ne.

Žive duše ne srečaš, nobene vasi, kaplje vode ne najdeš, niti bilke ne vidiš, ne ptice ne kake druge živali, le mrtvo samoto gledaš. Povsod skale in kamenje. Zares puščava!

In v te kraje stavi starodavno izročilo iz četrtega stoletja Gospodov post.

Kake štiri kilometre severozapadno od Jeriha se dviga Džebel Karantal. Slika, posneta s sosrednega hriba, kaže vzhodno stran te gore. Vsa je preluknjana od votlin, naravnih in umetnih, nad 40 jih je. Nekaj jih vidiš tudi na sliki. To so stanovanja puščavnikov od prvih časov krščanstva sem. Sredi gore je samo-

stan grških pravoslavnihi menihov; pozidali so ga l. 1902. Samostanska kapelica pa stoji prav pred votlino, ki je po verjetnem sporočilu kraj Gospodovega posta. Votlina je komaj par korakov globoka. Na stenah vidiš ostanke slik na moker omet (fresk) iz 12. stoletja. Gospoda kažejo v boju s skušnjavcem. Sicer pa ni treba misliti, da je Gospod vseh 40 dni ostal na enem mestu. Onstran gore leži ob wadiju El-Kelt — svetopisemskem potoku Karit — puščava, ki se tudi imenuje Karantal. Ime je arabska potvorba laškega quaranta, kar pomeni »štirideset«. Ni dvoma, da se nanaša na starodavno sporočilo o kraju Gospodovega posta. Da nosi kraj laško ime, bo menda od tega, ker sta bili gora in okolica že v 12. stoletju last rimskih »kanonikov božjega groba«.

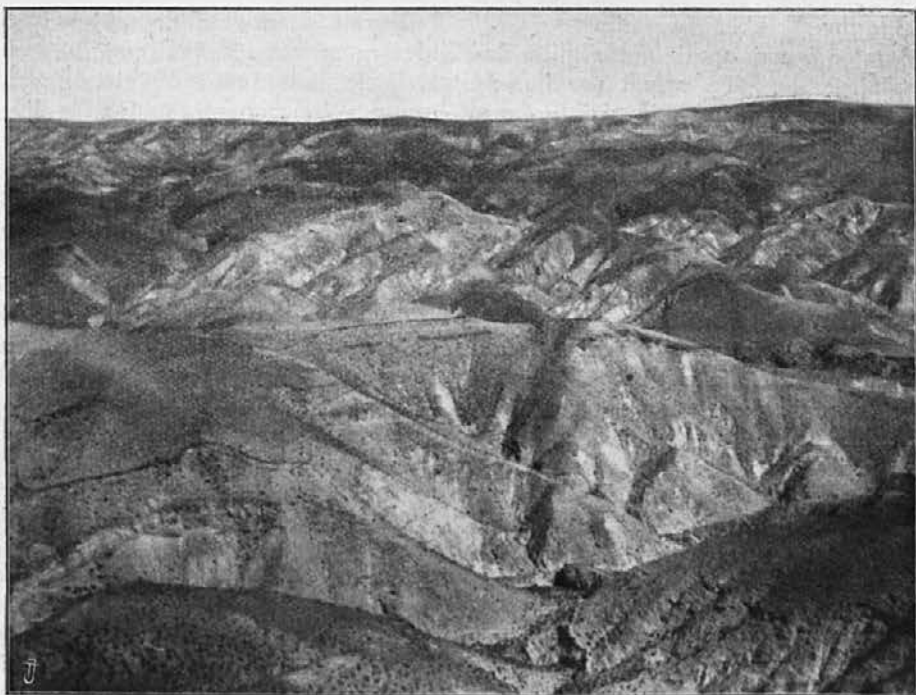
Puščava Karantal je neizmerno pust in prazen svet, sami griči in hribi iz peščenega apnenca, razklano in razorano skalovje in kamenje leži naokoli, zares kraj, kjer je mogel skušnjavec reči Gospodu: »Reci temu kamenju, naj bo kruh!«

Zanimivo je še to, da je v tej puščavi, ob potoku Karit, današnjem wadi El-Kelt, živel tudi prerok Elija, tistikrat, ko se je skrival pred kraljem Ahabom (3. Kraljev 17, 2 nsl.)

Zaradi tega je bila gora Karantal kakor tudi njena okolica že od prvih časov krščanstva priljubljeno pribežališče onih, ki so dali svetu slovo ter se v tihi samoti posvetili postu in premišljevanju.

Z vrha gore se ti nudi razsežen pogled na vse strani. Na zapadu globoko pod teboj leži puščava Karantal, v silni soteski se vije wadi El-Kelt k Jordanu, na severozapadu se dviga gorovje Benjamin, samarijske gore vidiš, celo Karmel zagledaš, če ga dobro poznaš, in v sivi megli na severu Hermon in Libanon, na zapadu gledaš judejske vrhove, pred teboj na jugu leži ogromen kos kakor raztopljenega svinca — Mrtvo morje, v megleni daljavi se izgublja njegova obal proti jugu. Na vzhodu se očrtava visoki rob moabske planote, pod njim pa se vije sredi suhe sive puščave ozek zelen pas. To je Jordan s svojim obrežjem.

Trdo pod tvojimi nogami pa leži trojni Jeriho. Na planjavi — čisto v ospredju — je po zanesljivih poročilih treba iskati kraj Herodovega in Gospodovega Jeriha; izgnilo je brez sledu, kakor je izgnilo marsikatero drugo mesto, ki je tudi bilo priča Odrešenikovih del in čudežev, pa se ni hotelo izpreobrniti. Peščeno puščavo

Puščava Karantal.

Fot. dr. Jehart.

Trojni Jeriho,

Fot. dr. Jehart.

gledaš, kjer so ob času Gospodovem zeleneli gaji palm in dehteli vrtovi balzama in se šopirile razkošne palače Heroda Velikega, ki je tudi umrl v Jerihu.

Daleč zunaj opaziš bele hiše današnjega Jeriha. Angleži pravijo, da bodo napeljali tja vodo iz Jordana, nasadili palme in balzamor grm ter obnovili sloves jerihonskih vrtov in jerihonske rože.

Sredi med obema Jerihoma pa vidiš ogromen podolgst prsten kup. Tam so razvaline znamenitega Jeriha iz časa Jozuetovega. Pred nedavnim časom jih je izkopal dunajski profesor dr. Sellin in našel, da se popolnoma ujemajo s tem, kar vemo o Jerihi iz Jozuetove knjige.

Zamaknjen stojiš v rezkem severniku vrh gore in gledaš veličastno sliko kraljestev in dežel krog sebe. Ni čuda, če staro sporočilo trdi, da je sem gori na to visoko goro vzel skušnjavec Gospoda, mu pokazal vsa kraljestva sveta in njihovo slavo ter mu dejal: »Vse to ti dam, če padeš pred mene in me moliš —!«

Dr. Jehart.

Običaji polarnih narodov ob rojstvu in smrti.

Po Byhanu V. Šarabon.

Človek narave je popolnoma priklenjen na stare navade, vse njegovo življenje je s tem prepleteno, nima proste volje, nobene prostosti v delu. Posebno z najvažnejšimi dogodki življenja, z rojstvom in smrtjo, so v zvezi mnogoštevilni običaji, ki slonijo deloma na pravilnem opazovanju, deloma pa tudi na napačnem sklepanju.

Kadar žena Eskimova čuti, da se bliža porod, mora iti v posebno kočjo iz snega; poleti ji napravijo majhen šotor.

Za Ostjakinjo in Samojedkinjo napravijo kočjo iz brun zunaj vasi ali pa na tundri majhen šotor.

Žena Eskimov Inuk ob Cumberlandskem zalivu mora imeti celo posebno pitno posodo in ne sme pred kočjo jesti ali piti; kot težko bolna, menijo, da je v smrtni nevarnosti, in se ji ne približajo, da ne bi njen duh v primeru smrti ostal v domači hiši in povzročal škode.

Tega strahu pa Itelmi in Aleuti niso poznali, pri njih je bilo rojstvo tako kakor pri nas. Pri težkih porodih so skušali Jakuti ženi olajšati bolečine s tem, da so postavili na vzvišino vrsto majhnih malikov in jih s puščicami sestrelili.

Samojedi so pa v takih težkih primerih zelo sebični: pravijo, da je bila žena nezvesta, in mož skuša zvedeti od žene ime krivca, da lahko zahteva od njega denarno kazen.

Poleg raznih navad takoj po rojstvu, ki so včasih precej netečne, velja pa tudi splošen običaj, da se mora žena držati nekih predpisov. Samojedkinja n. pr. ne sme dva meseca jesti nobenega svežega mesa, živeti mora od starih zalog; ženi Eskima ob Cumberlandskem zalivu je leto dni prepovedano uživanje sirovega ali pa takega mesa, če je bila žival umorjena s strelom skozi srce. Mimo tega ne sme žena dva meseca prestopiti praga nobene tuje hiše. Ostjakinje in Samojedkinje so pa prej proste, samo štiri tedne ne smejo kuhati. Če pride žena že omenjenih Eskimov Inuk k družini nazaj, si obleče novo obleko in ne gre

v sneženo hišo skozi vrata, temveč skozi odprtino v steni, Tunguzinja pa skozi odprtino na strehi. Razen tega mora skočiti Tunguzinja čez ogenj na ognjišču, tako tudi Ostjakinja in Samo-jedinja. Zadnji dve pa še pokadijo z jelenovo dlako in bobrovino.

Novorojenčka narodi narave včasih očistijo, »krstijo«. Pri polarnikih pa to ni navadno; o nečem podobnem poročajo le pri severozahodnih Eskimih: tam otroka po nekaj dneh umijejo z urinom matere in navzoči mu voščijo srečo, pa je stvar končana. Dojijo pa otroke povsod zelo dolgo, do četrtega in petega leta; samo Aleuti jih kmalu navadijo na trdo hrano. Prvo leto nosi Grenlandkinja otroka na hrbtu v posebno široko izdelanem jopiču, Korjekinja v nahrbtni nosilni vreči. Na Labradorju in na arktičnih otokih vtaknejo otroka v kapuco, visečo na hrbtu, ob Hudsonovi cesti in vzhodno od reke Mackenzie pa baje v velike škornje. Ob rtiču Barrow dobi otrok takoj obleko iz pličjih mehov, čez nekaj dni iz tulnjeve kože, čez tri mesece pa zopet novo obleko.

Zibelke imajo evropskoazijski polarni narodi. Zibelke Korjekov imajo obliko krošenj ali pasjih kočic; Samo-jedi, Ostjaki in Tunguzi jih delajo iz brezove skorje in polagajo vanje mah in leseno mel. Laponska zibelka je iz lesa in ima podobo čevlja ter je postлана z mehkiimi lišaji. Matere nosijo zibelke navadno na jermenu, oprtanem na rami.

Takoj po rojstvu dajo otroku navadno ime. Prvotno stanje brez-imenja vidimo še pri ruskih Laponcih, Samo-jedih in Ostjaki: ženske se imenujejo po možu, torej Ivanova žena, mati, hči itd. Tudi dečki dobijo tam ime šele v petem letu, dotodaj pa še niso ljudje, niso misleča bitja. Najstarejši način je gotovo ta, da se imenuje otrok po kakem slučajnem znamenju, po živali ali človeku iz okolice, kakor vidimo to pri Ostjaki. Pri Korjekih obesijo stare žene med dve palici kamenček, zaviti v kožo argalija — argali je neka ovca —, imenujejo vrsto imen in dajo otroku tisto, pri čigar izreku se po njih mnenju kamenček premika. Pri Jakutih da otroku ime tisti, ki stopi prvi v šotor matere. Eskimi na Grenlandiji in ob Davisovi cesti dajo otroku ime tistega, ki je zadnji umrl; če umre kak sorodnik, preden je otrok star eno leto, mu dajo še njegovo ime. Da izbirajo imena umrlih, je vzrok pač ta, ker hočejo napotiti njegovega duha, naj stopi z novorojenčkom v stik, naj se prešeli v njegovo telo.

Ime pa dotičnemu ne ostane povsod vse življenje. Centralni Eskimi dajo bolnikom drugo osebno ali pa pasje ime, da zavedejo duha boleznin na napačno pot. Prijatelji si včasih imena izmenjajo ali pa imenuje kdo svojega psa po prijatelju v znamenje spoštovanja. Samojedski deček dobi v petnajstem letu novo ime, včasih po umrlem sorodniku kakega prijatelja.

Veliko globlji in trajnejši vtis kakor rojstvo napravi na človeka narave hitri zaključek življenja, smrt. Neumljivo se mu zdi, da postane truplo tovariša, pravkar še svežega in krepkega, mahoma trda, brezčutna tvarina. Hoče si to razložiti na razne načine, ki izvirajo zmeraj iz vere v dušo, ki živi v telesu, v nekega duha, v nevidno bitje, ki se v smrtni uri loči od telesa in živi samostojno dalje, čeprav ostane še vedno v razmerju do njega; razmerje med dušo in telesom si predstavljajo včasih bolj trdno, včasih bolj rahlo. Ne vedo, kaj bi napravili s tem duhom, ki ga ne morejo razumeti in zgrabiti, bojijo se ga, hočejo ga storiti neškodljivega, pridobiti ga zase in vendar odvrniti ga od sebe. Radi strahu pred duhovi umrlih so nastali razni pogrebni obredi in navade; čustvo pietete, ljubezni in sočutja prihaja v drugi vrsti v poštev in se je pridružilo dosti pozneje.

Truplo in z njim vred njegovega duha odstranjajo daleč od prebivališč; Čukči, Samo-jedi na polotoku Tajmir in Juniti izpostavljajo svoje mrtvece deloma še danes kar na tundri ali pa na snegu divjim živalim v plen. Itelmi so vlačili mrliče na vrvi iz kože in jih metali psom; Grenlandci so metali v morje trupla onih, kojih predniki so poginili v kajaku.

Dalje so šli Čukči: izpostavljali so trupla v štirikotnih ali ovalnih kamnitih ograjah, v kojih bližini so bili manjši kamnati krogi s črepinjami tulnjeve, jelenovim rogovjem in človeškimi kostmi.

Popolno uničenje telesa in odvzetje bivališča duhu dosežejo Čukči in Korjeki s tem, da sežgo truplo med lesenimi klini ali pa pod njimi. Juniti, ki imajo malo naplavljenega lesa, sežgo mrliča v ovalnih kamnitih ograjah, ki jih izpolnijo z mahom, prepojenim z mastjo.

Na otoku Sv. Lavrencija in na Aleutih devajo trupla v naravne ali umetno narejene votline, pogosto kar v gručah drugo nad drugim, opremljena z obleko ter orožjem, orodjem, mrtvaškimi krinkami, amuleti itd.

Zahodni Eskimi, stari Laponci, Jakuti in Tunguzi pokrivajo mrliče s kamenjem, lesom ali grmičjem ali pa

jih devajo v shrambe pod zemljo, na zemlji ali nad njo. Strašečim duhovom so narejali v telesu, ki se je dlje ali manj časa obdržalo, ali pa vsaj v njegovi shrambi stalno bivališče za zmeraj ali pa za določen čas. Ta misel je najbolj izražena v aleutskih mrtvaških krinkah in pa v mumificiranju; glede shramb bi omenili, da imajo rakve večkrat obliko hiše, šotora ali kaj podobnega. Najenostavneje so pokopavali mrliče Itelmi: devali so jih v votla drevesa.

Podzemsko pokopavanje ni razširjeno, ker je težko napraviti jamo v zamrzlo zemljo; kjer je pa v navadi — pri Ostjaki, Samo-jedih, Konjagih —, se omejuje na prav plitve jame in jih pokrivajo z lesom ali kamni. Samo-jedi oblečejo mrtveca v najlepšo obleko in ga odvlečejo skozi luknjo v zadnji steni koče, ki jo takoj zopet zapro, da ne more duh nazaj. V večjo varnost pa povezujejo še v grobu mrtvecu kotel čez glavo. Aleuti na otoku Unalaska obdajo grob z naplavljenim lesom, travo in starimi čolnskimi prevlekami, čepeče truplo pa pokrijejo s plahto in prstjo.

Na zemlji stoječe grobne shrambe iz kamnitih plošč imajo osrednji Eskimi in pa v vzhodni Grenlandiji, grobove iz kitove kosti in s kamnitim podom so dobili na Aleutih. Revnejši Ostjaki in Samo-jedi zašče mrliča v kožo in mu povezujejo čez glavo enodrevnik, ki je na koncih odrezan; Tunguzi ga pa pokrijejo z jelenovo kožo in ga položijo v majhen čoln, sestavljen iz treh desk. Poleg tega uporabljajo Ostjaki in Samo-jedi tudi prave rakve iz debelih macesnovih desk, ki jih pritrdijo na zemljo s tremi pari kolov, zvezanih zgoraj s poprečnimi drogi. Drugje zopet naložijo na rakev kamenje in les ali pa napravijo na njej leseno piramido. Redkoma spustijo rakev v zemljo; ta običaj poznajo na otoku Kadjak in Ostjaki. O Aleutih poročajo, da so mnogokrat zažreli mrtveca, čepečega v močnem lesenem zaboju, v zemljo in pokrili grob s podobami in barvanimi ter vezanimi preprogami.

Da ščitijo mrtve bolje pred divjimi živalmi, so se oprijeli nadzemskega pokopavanja. Tunguzi so krste obešali ali stiskali med drevje, Aleuti so trupla otročičkov polagali v zaboje in jih obešali v votlinah na lesen lok, zabiti v zemljo; premožne ljudi so balzamirali, devali v ogrodge, ki je bilo spodaj priostreno, in ga pritrdili na prostem ali pa pod skalnatim jezikom na nekakem drogu. Ostjaki uporabljajo svoje visoko stoječe ali viseče shrambne hišice, da devajo vanje otro-

ška trupla. Večkrat napravijo posebno ogródje v ta namen. Čukči ob obrežju so polagali mrliče na taka ogródja, da so mrličji tam segnili ali pa so jih pojedli vrani, Tunguzi so pa polagali na ogródja trupla svojih »kraljev in svetnikov«. Pri zahodnih Eskimih so dobili poleg mrličev, zavitih v kože, položernih na ogródje in pokritih z deskami in vejami, še druge mrličje, ležeče v dvojni obleki v krstah, nad katerimi so bili včasih še šotori iz naplavljenega lesa.

Še bolj se seveda ohranijo trupla z mumificiranjem, znanim v Egiptu, pri polarnih narodih pa na Aleutih in na otoku Kadjak. Poleg naravnega mumificiranja, da shranijo truplo v votlini, so pa uporabljali tudi umetni način: premožnim Aleutom in Konjagom so vzeli drob, očistili truplo v tekoči vodi vse masne tvarine in zamašili trebušno votlino s travo. Sploh so se Aleuti jako neradi ločili od svojih mrtvih: Aleutinje so imele mrtve otročičke, balzamirane z mahom in travo, obešene v trdnem oboju nad posteljo eno leto in še dlje, dokler niso rodile drugega otroka. Pravitako so obdržali truplo umrlega moža ali umrle žene po več tednov v kakem hišnem kotu, dokler ni postal smrad prehud; mrlič je čepel v posodi, ki je bila pokrita s kožami in prevezana z jermeni. Tudi drugod so pogreb zavlačevali, tako na primer Tunguzi, ki so v prejšnjih časih trupla glavarjev in duhovnikov vse leto izpostavili na ogródju in jih šele potem pokopali kot okostja. Neki rodovi Eskimov so obešali mrtve na drogove ter jih puščali viseti toliko časa, da jim je obleka segnila in odpadla, šele potem so jih pokopali pod kupom kamenja. Kakor hranijo drugod po kočah podobe prednikov, lobanje umrlih svojcev i. t. d., tako poročajo o Jukagirih, da so častili v svojih kočah kosti pradedov.

Kar se tiče kraja pokopavanja, so grobovi Eskimov večinoma raztreseni, vsakega pokopljejo tam, kjer je umrl. Večje skupine grobov dobimo ondi, kjer se ljudje dlje časa mudijo ali pa kjer jih je kaka nalezljiva bolezen mahoma veliko pobrala. Aleuti nakopičijo mrličje v votlinah, v Aziji so pa pokopališča povsod v navadi. Samojedi in Ostjaki so napravljali pokopališča na lepih krajih v gozdu ali pa na višinah tundre, Jakuti pod svetimi drevesi. Samojedi pokopavajo svoje mrtvece radi na svetem otoku Vajgač in jih pripeljejo tja večkrat od prav daleč.

Ker se bojijo maščevanja umrlega, mu položijo v grob razne darove: obleko, orodje, orožje, sani, čoln itd., ali pa te darove zlomijo in položijo

zlomljene na grob. Tunguzi in Laponci dajo mrliču tudi hrano s seboj, centralni Eskimi mu jo prinesejo večkrat. Čukči pomažejo veliki kamen, ki nazonanja kraj sežiga, z mastjo, drugi narodi pa pomažejo z mastjo podobe prednikov v kočah. Pri Aleutih je moral najljubši suženj ali suznja potovati z umrlim v grob, stari Tunguzi so ga pa vrgli menda na grmado, na kateri so sežgali mrliča. Čukči in Korjeki, ki sežigajo mrličje še danes, oblečejo prav posebno obleko, Itelmi so pa vrgli obleko umrlega proč in šli iz kože.

V Aziji je splošna navada, da darujejo pri pogrebu živali, ki spremljajo mrtvega na oni svet. Pastirji zakoljejo in použijejo severne jelene in položijo njih rogovje in kosti na grob ali pa jih ob njem nataknejo na drogove. Živali, ki so vlekla sani, tudi ubijejo in jih pustijo ležati v opravi. Čukči in Korjeki ubijejo namesto vprege pse, Itelmi pa vržejo v ogenj glavo ribe, koje meso so bili pojedli. Obletnico praznujejo ob grobu s spominsko slavnostjo, pastirji zopet zakoljejo severne jelene; to se zgodi tudi tedaj, kadar pride kak sorodnik mimo. Pri Ostjakih opravijo spominsko pojedino lahko tudi doma, a v tem slučaju nesejo lobanjo ubitih živali na grob. Pri zahodnih Eskimih priredi svečanost najstarejši sin umrlega, prispevajo pa vsi sorodniki; pokojnikovo imetje razdele tako, da dobi največ tisti, ki je med letom skrbel za grob.

Pokojnikovi preostali se morajo nekaj časa držati nekih predpisov — zaradi strahu pred duhovi. Vsi običaji pa so izgubili svoj prvotni pomen in so postali le znak žalosti. Da pokaže Samojed sočutje in žalost z umrlim ali bolnim tovarišem, se ne opasuje in si ne zaveže kožuhastih škornjev; če izgubi Samojedinja moža, si ne razpusti las in nosi tretjo kito nad ušesom. Pri Samojedih ne smejo imenovati niti imena umrlega, da ne priklječe njegovega duha; šele po dveh ali treh rodovih dajo otrokom zopet lahko pokojnikovo ime. Na otoku Kadjak si odrežejo sorodniki temenske lase in si počrtnijo obraz; prav tako tudi aleutske vdove. Prav natančne predpise v tem oziru imajo Inuiti ali Eskimi. Pri vseh rodovih pa ne smejo uživati določenih jedil in opravljati določenih del: ob Nortonskem zalivu na primer ne smejo sorodniki štiri do pet dni obdelovati nobenega lesa s kladivom ali s sekuro. Centralni Eskimi morajo obleči novo obleko in nosijo v znak žalosti na klobuku ter na komolcih peresa, možje poleg tega še pas in rokavice! Tudi lov preneha takrat za nekaj časa.

Drobtine.

Otroci kot priče pred sodiščem.

Da izve sodnik resnico, mu največ pomagajo priče. Obtoženec ima pravico, da izpove tudi neresnico, kar obtoženci večkrat storijo. Dolžnost priče pa je, da izpove resnico, in na to dolžnost jo opozori sodišče, še preden priča kaj izpove. Vendar je večkrat tako, da izpove obtoženec resnico, priče pa neresnico, ker se ne spominjajo dobro vseh okoliščin, ker se večkrat motijo. Drugače bo presodil kak dogodek na cesti oni človek, ki gre zamišljeno dalje, drugače bo pravil o njem oni, ki slučajno pogleda skozi okno, in spet drugače bo presojal isti dogodek stražnik, ki pazno zasleduje vse življenje na cesti in ki je v službi v ta namen. In sleherni izmed teh bo spet izpovedal tako, kakršen spomin ima. Večkrat mora pomagati sodnik kaki priči, da se prične pravilno spominjati kakega dogodka. Zato dostikrat odvedejo priče tudi na kraj kakega zločina. Tako je nekoč spoznala neka žena šele tedaj pravega zločinca, ko ga je videla spet na prav istem mestu in pri isti razsvetljavi, kakršna je bila tedaj, ko se je izvršil zločin. Sodnik mora dalje tudi natančno opazovati vse okoliščine, ki so v zvezi z osebnostjo priče. Tako bo pri vprašanju, če je priča kaj v sorodu z obtožencem, kmalu izvedel, če je obtoženec priči priljubljen ali ne. Prav zelo so različne izjave starih prič ali mladih prič in drugačne so spet izpovedi žensk ali moških. Prav zelo težavno pa je presojati izpovedi otrok, ki so za pričo pred sodiščem, ker na otroke brž kaj vpliva in predrugači njihovo mnenje. Vendar so v tem oziru dečki boljši od deklic, in je dečkom več verjeti, ker imajo že nekako svoje prepričanje in svoja načela. Vse drugače pa je z deklicami. Tako dekletce je navadno vse zasajano, je romantično, živi nekako v oblakih in je tudi ničemurno. Zato rado pretirava, in to posebno tedaj, če vidi, da jo vse gleda in posluša in je nekaka poglobljena oseba vse razprave. Zato ni dosti verjeti besedam takih prič. Če je govor o tatvini, se zazdi dekletcu, da je bil rop; če je bila le sirovost, takoj pravi, da je bil napad; če je kdo le bolj sladko govoril z dekletom, pa že izpove, da jo je menil odvesti — in podobno. So pa drugi slučajji, ki se ne moremo bolje zanesti na nobeno osebo, kakor prav na tako dekletce. Če stanuje v nasprotni hiši kak gospod ali mlad zakonski par ali kaka lepota, tedaj ve tako dekletce vse potankosti o njih,

saj jih nihče bolje ne opazuje kakor taka mlada glavica.

Najzanesljivejše priče so ljudje v zreli dobi. Tu so spet moški drugačni kot ženske. Moški se spominjo stvari, ki so v stiku z razumom, ženske pa se bolj spominjajo čustvenih dogodkov. Pri starih ljudeh pa se mora sodnik ozirati na to, kakšno življenje so živeli ti ljudje. Nekateri starci in starke oprasčajo vse, drugi pa kar na slepo vse obsojajo. A je pri takih pričah skoraj tako kakor pri otrokih.

Slednjic je velike važnosti pri sodnih razpravah tudi to, kakšne volje je tisti dan sodnik sam. Če je nasajen, bo drugače sodil, in če je vesel, bo spet drugačen. Zato se mora vsak sodnik zatajevati in pri sleherni razpravi premagati svoje razpoloženje. Paziti mora na to, da vidi v vsaki priči človeka in da tako doseže svoj smoter: da izve resnico. *M. K.*

Življenjepisi.

Danilo.

Anton Cerar, z igravskim imenom Danilo, je praznoval zlati jubilej, izredno petdesetletnico, odkar deluje na slovenskem odru v Ljubljani. Očak slovenskih igravcev — Danilo ima le dve manj kot sedemdeset let — je tako znan po Sloveniji in tudi po našem jugu kot zlepa ni bil kdo. Že kot čevljarkega vajenca ga je vleklo k igram. V Rokodelskem domu je začel, se popenjal kvišku do prvega našega odra, kjer je še danes. Ni bila šala ostati nekaj zvest samemu sebi, ko slovenski igravec ni imel ne kdo ve kaj veljave in še manj denarja. Prišle so počitnice in on, ki je pozimi bil grof in kralj in milijonar (na odru, seveda v srcu tudi), je sedel spet na čevljarški stolček, da je živel. In ko je zavela vojska in v gledališče postavila kino, Danilo ni obupal. Srečal si ga vedrega lica, vsega polnega dobrega volje. Če si ga vprašal, kako mu je, se je postavil: »O, izvrstno! Čebulo in cikorko prodajam! Več mi nese kot teater.« In se je zasmejal, kot se zna le on, dasi je skozi ta smeh gledal velik dolgčas po odru. Zato je bil prvi, ki se je 1918 oglašil za — prepород našega gledališča.

Danilo je tudi pisal. Njegov »Dimež«, »Miklova Zala«, »Rdeča maska« in kratke vesele enodejanke so znane. Danilo je edini med sedaj še živečimi igravci, ki je na toliko podeželskih odrih igral, režiral, učil, posojal oblike in ves goreč svetoval, kjer je mogel in kadar so ga kaj prosili. Prav ta tesen stik z deželo pa ga je tudi

napravil za mojstra v kmečkih vlogah. On je postavil našega moža s kmetov na oder po maski in kretnji takega, da si pregledal vsega in ga nisi nikoli več pozabil, še preden je izgovoril prve stavke.

Ob izrednem jubileju mu iskreno čestitamo. Od knefte do lavorjevih vencev, ki so ga ovili zlasti na dan praznovanja petdesetletnice, 20. februarja letos, je trnjeva pot. Prehobil jo je Danilo, mož železne in dobre volje.

F.

Novе knjige.

»Mati vzgojiteljica.« Vodilne misli krščanskega vzgojeslovja. Druga, predelana izdaja. Ljubljana, 1925. Založila uprava deklisškega lista »Vigred«. Natisnila Jugoslovska tiskarna. — Strani 95.

Pred dobrimi desetimi leti je »Mati vzgojiteljica« prvič zagledala beli dan. To prvo izdajo je priredila zaslužna gospodinjska učiteljica, gđc. Julija Jaklič, po nemški vzgojni knjigi »Erziehungskunst der Mutter«. Toda knjiga je v nekaj letih izginila iz slovenskega knjižnega trga, znamenje, da je bila potrebna. Zato je uredništvo deklisškega lista »Vigred« storilo slovenskim materam - vzgojiteljicam veliko uslugo, ko je knjigo izdalo sedaj v drugi, predelani izdaji. Nova izdaja je urejena bolj sistematično, spredaj ima dodano poglavje iz psihologije (dušeslovja), tako da bo knjiga bolj služila kot učna knjiga na gospodinjskih šolah in tečajih, a kljub temu je zelo pripravna tudi za domače branje in proučevanje, dasi se bojim, da jo bo to ali ono kmečko dekle vendarle odložilo kot preučeno.

Mati vzgojiteljica mora negovati vsega otroka, njegovo telo in njegovo dušo. Saj je človek iz duše in telesa. V teh dveh smereh mora napredovati tudi otrokova vzgoja. Duša je neumrjoč duh, telo krščanskega otroka pa ni zgolj bivališče duše, temveč tudi svetišče sv. Duha. Duša in telo sta v tesni zvezi in močno vplivata drug na drugega. Zato je treba vzgajati dušo in telo. V bolnem, nevzgojenem telesu biva malokdaj zdrava, vzgojena duša. »Zdrava duša v zdravem telesu« — so rekli že stari Rimljani. Dobra vzgojiteljica oblikuje in neguje obenem dušo in telo. »Telesna vzgoja pa mora biti нравna. Tudi telo ima namreč višji, nadzemski smoter. Ni določeno samo za življenje na zemlji, temveč božja volja je, da nekdo zopet vstane, se združi z dušo in živi v njo večno življenje v nebesih.« (Stran 33.) Skrbna mati mora

torej skrbeti za otrokovo telesno zdravje. O telesni vzgoji otrokovi govori pisateljica v tretjem poglavju (v prvem nam podaje temeljne nauke iz dušeslovja, v drugem pa temeljne nauke materinega vzgojnega dela).

Toda s telesno vzgojo otroka mati vzgojiteljica svojega dela še dolgo ni končala. Bolj ko telesne sile mora razvijati duševne zmožnosti v otroku. Duševni pojavi v nas so prav različni in mnogovrstni, vendar izvirajo vsi iz trojne duševne zmožnosti: a) iz umovanja; b) iz čustvovanja; c) iz hotenja (iz volje). V teh treh smereh mora napredovati tudi otrokova duševna vzgoja. Naloga matere vzgojiteljice je, da vse tri plati otrokove duševnosti harmonično razvije. Vedno še veljajo Gregorčičeve besede: »Le tisto omiko jaz štejem za pravo, ki voljo zadeva, srce in glavo. Vse troje.« V razvoju otrokove duševnosti naj torej vlada ubrano soglasje. O vsaki posamezni strani otrokove duševne vzgoje govori pisateljica v posebnem poglavju.

Na koncu je dodano knjigi še eno poglavje: o vzgoji nepolnočutnih otrok, o stiku doma s šolo, o vstopu v življenje in o samovzgoji.

Novе izdaje te prepotrebne knjige so slovenske matere in dekleta lahko vesele. Upajmo, da jo bodo tudi z veseljem sprejele. Oprema knjige je prav lepa, jezik lahek, tisk primeren, cena malenkostna (16 Din). Dobi se pri upravi »Vigredi«, Ljubljana, Ljudski dom.

Matere in dekleta, segajte pridno po njej, da nam vzgojite duševno in telesno zdrav slovenski rod!

Matija Munda.

Zvezdice. Zbral Josip Jekl. I. Tretji natis. Založila Kmet. tiskovna zadruga v Ljubljani, 1925.

Še zmeraj je res, da je naše leposlovje za mladino tako pičlo in borno, da imamo komaj dve, tri dobre knjige te vrste. Pričujoča knjižica »Zvezdice« je vse kaj drugega kakor zvezdice. Ali g. Jos. Jekl res ni našel ničesar boljšega? Kakor bi nalašč prav iskal, kaj bi bilo še prav posebej šibko in premalo tečno za mladino. Res so Župančičeve Uganke tudi vmes — in je mogoče še troje, četvero pesemc, ki jih prebereš z veseljem. A vse druge? In čemu tak tisk? Dobiš nekaj vrstic v poštenih črkah, nena doma je tu ležeči tisk, pa debeli in spet manjši in tako dalje. Kakšen pomen je v tem? Risba na platnicah je tudi taka, da nima kaj vsebine, za otroke pa celo ne. In zakaj so imena avtorjev pesemc zadaj? Zazdi se na prvi pogled, kakor da bi bile vse te »Zvezdice« od g. Jekla. Čez nekaj časa

se šele spomniš, da ti je ta in ona pesemca znana, in pogledaš zadaj in najdeš avtorja. Zares, če kaj zbiramo, izberimo res samo zrnje. *Km.*

Zaspanček - razkodranček. Nemško dr. Hofmann, slov. Sonja Sever. Založba »Naša gruda«. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, 1925.

Ko pokažeš pričujočo knjigo otrokom, se je tako razveselijo, da jim moraš prebrati list za listom in jim pokazati vse slike. In brž se naučijo vseh verzov na pamet. In to je škoda! Zakaj, verzi so slabi, so tako zelo neslovenski, da te strese mrzlica. Knjiga mora biti kljub svoji starosti zares za mladino, ker tako hlastno sega po njej. Tudi slike, ki niso prav nič prikladne našemu življu, so otrokom navzlic temu zelo všeč. Vse te vrline ima nemški original. A slovenski prevod, Bog pomagaj, je pa tak, da te zaboli in obenem razjezi, ko slišiš ponavljati take stihe otroke okrog sebe. Že naslov je neumesten. Zakaj »zaspanček«, ko ni nikjer govora o kakem zaspanetu? Izvirnik ima »Struwel-Peter«. Ali ne bi bilo potem bolje: Kuštrček - Petrček? Če pa bereš: Zaspanček - razkodranček — moraš naglasiti: razkodránček, kar ni slovensko. Pa to je še najmanjša napaka! Če bi hoteli še dalje ocenjevati to knjigo, ki je zares za otroke, a v slovenskem prevodu nima ne slovenske oblike ne slovenske besede, ampak je ta prevod neka zmes — niti »jugoslovanščina« ne —, bi morali prepisati vso knjigo, vrsto za vrstjo. Zato »bingljanja naj bode kraj (!)« in nam je žal, da ni prišla knjiga, preden je izšla, v roke kakemu »zares Slovincu«, da bi jo opilil. *Km.*

Kazan, volčji pes. Kanadski roman. Spisal James Oliver Curwood. Poslovenil P. V. B. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1924.

Izvrsten je ta roman iz življenja psa Kazana, navzlic temu, da hoče pokazati pisatelj Curwood, kako je časih pes — človek, človek pa pes. »Poslovenjen« pa ta roman ni, ker nahajamo v knjigi jezik, v katerem slovenske napake kar mrgolijo. Čudimo se temu, ker živimo v letu 1926 po Kr., v dobi, ko imamo čisto in izpiljeno slovenščino, v dobi, v kateri poznamo Levstika starejšega, Iv. Cankarja, Župančiča in imamo Breznikovo slovnico in njegov pravopis, in v dobi, v kateri celo dnevni časopisi pišejo čezdalje bolj pravilno in uglašeno slovenščino kot je pa ta v pričujoči knjigi. Ali gospod P. V. B. vsega tega ne pozna? Ali se strinja n. pr. s takimi stavki (da omenimo le neka-

tere): »V udobni hiši, kjer se je nahajal ob tej uri, je ležal Kazan...« (str. 1); »Videla je... in nadaljevala igrati« (str. 9); »kako je z enim udarcem zoba presekal...« (stran 13); »...da se ne bo priklenil nanj niti za las« (str. 17); »Čudila se je za njo nenavadnemu življenju, ki se ga bo od sedaj naprej udeleževala« (str. 17); »oženj je spet pripalil« (stran 20); »...iskal je s svojo roko samokres« (str. 21); »kako se obrača glava, katere oči niso trenile in iz katerega gobca je kapala kri« (str. 22); »Kazanu se je dvignilo mrmranje v žrelu« (str. 25). In tako dalje in dalje in dalje do zadnje, 196. strani. Skoraj ni stavka, ki bi bil čist in pravilen. Kako je torej prav in dobro, da imamo »Slovniški brus« v »Mladiki«! Kakor je videti, smo ga še zelo potrebni. *Km.*

Zaročenca (I promessi sposi), milanska zgodba iz 17. stoletja. Odkril in preuredil Alessandro Manzoni. Poslovenil dr. Andrej Budal. Izdala in založila »Narodna knjigarna« v Gorici v letu 1925. Tiskala »Narodna tiskarna« v Gorici. Cena broširanemu iztisu L 30.—, vezanemu L 34.—, po pošti 3 lire več. Za Jugoslavijo (po pošti) broširanemu iztisu 85 Din, vezanemu 95 Din.— Obsega 576 strani in 36 ilustracij. Velikost 18×25 cm. Debela knjiga in za toliko obsežnost brez dvoma zelo poceni, najboljše lastnost je pa ta, da je roman res krasen. Naj bi bil v vsaki knjižnici! Ko je l. 1825 prišel na svetlo, je bil kar v hipu razprodan in takoj se je tudi razširil po vsem svetu v prevodih vseh jezikov. Tudi Slovenci smo že imeli prevod »Zaročencev«, toda ta, Budalov, je neprimerno boljši, zares prav dober. Prevodu se ne pozna, da je prevod, kar moramo danes zahtevati od vsakega prevoda. Naš jezik je že tako izoblikovan in prožen, da se da v njem po naše izraziti najtežji, še tako po duhu tujega jezika zamotani stavek. — »Zaročenca« je tudi vsebinsko taka povest, da jo uživa razumnik in preprosti človek. Zakaj dejanje je prebogato, zajeto iz šestnajstega stoletja iz okolice milanske. Pisatelj A. Manzoni pravi v uvodu, »da se bodo videle v povesti na tesnem pozorišču žalne tragedije grozote in veličastne hudobije, vmes pa čednostna podjetja in angelske dobrote, postavljene zoper peklenska prizadevanja«. In ni pretiraval. Kdor hoče razumeti tisto dobo in spoznati na eni strani prelepe, nedolžne duše, na drugi strani pa temne čine, hudobije in grozovitosti, peklensko umetnijo in snovanje predrznežev — naj bere »Zaročenca«. *R. C.*

»Mladika je namejena pouku in zabavi; zato jo plačujemo. Papir naj se ne maže s praznimi čenčami! Za svoj denar hočemo, da je vsak storček v Mladiki res koristno izrabljen. Ampak kakšno korist naj imamo od »Mladikarjevih odgovorov«, ki jih je bilo v februarški številki kar štiri stolpce? Kaj je treba poštene ljudi javno obirati in odirati? Takele ugovore in prigovore slišimo semtertja zoper ta kotichek »Mladike«. — Vprašamo pa, ali so upravičeni? Menimo, da ne popolnoma. Kaj ni poučno, če izvemo, kaj bi ta ali oni v naši širni domovini »Mladiki« rad povedal in se tudi trudi, da bi v najlepši obliki to povedal, pa le primerenih besed ne najde? Kakor je spomladi pogled na pisan travnik lep, tako je tudi zanimiv pogled po naši domovini, ko vidimo, kaj vse čuti ta ali oni, bodisi na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, v Prekmurju ali v Primorju, čuti in tuhta največkrat sam zase, brez družbe, potem pa tiste svoje tajne misli vendarle pošlje — seveda v zaupanju, da ga ne bomo izdali bravecem »Mladike«? Pa tudi okus si nekoliko izobrazuješ s paznim čitanjem tehle odgovorov (seveda ne tisti okus za jed — za tega skrbi »Kuharica«), ampak t. zv. estetični (umetniški) okus, da čimdalje bolj skušaš razumeti, kdaj in pod katerimi pogoji je kakšna pesem, povest, drama itd. lepa. Pripominjamo pa, da bomo v prihodnji številki načelno spregovorili o moderni poetiki naših mladih sotrudnikov, ki nam pošiljajo svoje prvence, in pa o stari, klasični poetiki Prešernovi, Levstikovi itd. No, zdaj pa spet začnimo!

Radivoj Podjunčan pod Kámensko goro na Koroškem. Z velikim zanimanjem smo segli po nizu pesmi s

podpisom »Podjunčan«. Kaj nam pove ta glas iz Korotana? Nekoliko ste nas razočarali: ničesar namreč ni v tej Vaši poeziji, kar bi nas količkaj prišlo. V precej gladkih verzih požete o tihi noči tam ob Dravi, o slavčkah (če jih je res kaj tam pri vas?), o zvezdicah in o blede luni; požete tudi o Kristini, ki ji osemkrat pravite »Ne zveni mi!«, čeprav do nje nimate »ne poti ne stežè«. Pa čeprav Vaši verzi nimajo prav nobene pesniške cene, smo jih vendar srčno veseli, ker so nam dokaz, da nas Karavanke prav nič ne ločijo. Bog daj, da se čimprej uresniči zadnja kitica Vaše pesmi, pojoče o Zili, Krki in Dravi ter o Gospe sveti:

Saj že zarja se razgrinja
in budi se velikan,
tema sužnjosti gineva,
bliža se vstajenja dan.

G. P., učiteljčnik v Mariboru. Poslali ste nam pet lirčnih pesmi. Najlepša se nam zdi »Njegov dom«; žal, da ima tudi ta še nekatere težke hibe. Čitajva jo skupaj:

Njegov dom.

Ob samotni cesti hišica bela
stoji,
krog nje pa drevje žalostno pesem
šumi.

Gre po cesti deklet mlado, bledih lic —
oj gre,
v jutranji zarji kloni nemirno glavo,
ihite:

Prodali so te, moj davni, zdaj v svet grem,
v bolest, —
ti pa samevaj, samevaj v jesen, in ostani
mi zvest!

Brez dvoma vzbudi ta pesmica sočutje z ubogo deklico, ki mora v svet, »v bolest«, ima torej močno emocijo, kakor pravimo, in je v tem oziru prav dobra. Ni pa — jasna. Koga nagovarja v tretji kitici? Kdo je tisti »davni«? Njen dom? In če njen, zakaj stoji v naslovu »Njegov...«? In če pravite: »samevaj, samevaj...«: saj je ta dom p r o d a n in se bo torej kupec s svojo družino naselil v njem. Tudi vkljub »samotni cesti« dom ne »sameva«, če so ljudje v njem. In kako naj ji nekdanji dom ostane »zvest«? Saj ne more. Oblika, besede, verzi, vse to je prav lepo. Samo »nemirno« se nam zdi slabo, ker se ne ujema s celoto. — Skratka: pesmica kaže, da imate pesniški dar, toda oblikujte do zadnje trohice!

G. L. J. v Ljubljani. Vaša pesmica nas vodi na kršni Kras.

Večer na Krasu.

Ovčke vračajo se sredi rožne zore,
med tinkljanjem ljubkih zvončkov;
solnce belo je zašlo za modre gore,
tam se spev vilinski vtrinja,
skratek spi med šopki korčkov.

Rahli zvoki angelske Marije
zlegajo se vbrano v sladkem zraku;
sredi čede se pastir odkrije,
skloni glavo in češčenje zmoli,
žarek zlat lovi mušico v mraku...

Tudi tej pesmi se ne more očitati, da ne vzbudi neke prijetne ubranosti, prijetnega občutja, slikajoč nam prizor iz kraške vasi v poletnem večeru: vračanje črede ovac. Marsikaj je prav lepo rečeno: tinkljanje, ljubki zvončki, angelska Marija itd. Nekatere reči nam pa čisto ubranost še neprijetno kalé: predloga s r e d i rožne zore, m e d tinkljanjem! Ker je solnce za š l o, nas »žarek zlat« v zadnji vrstici neprijetno moti. Preveč ste nakopili epitetov, ki niso vsi posrečeni: čemu to nasprotje med solncem belim in modrimi gorami? Zora je navadno jutranja, večerna je pa zarja. Ali se ne bi prvi verz lepše glasil n. pr. takole: Ovčke vračajo se v večerni zarji...? Tista vrstica o vilinskem spevu (»se vtrinja« je slabo) nam je tuja. Češčenje m o l i namesto zmoli bi bilo dosti bolj pesniško. — Balada »Kvatrni lovec«, tudi s Krasa, tam od Vremščice, pa se Vam ni prav nič posrečila; premalo ste se vglobili v b i s t v o balade. — Vaše »Barske deklice« (zakaj ne »Barjanke«?) so predolgovezne. *J. Krivogled.*

Naše slike.

Aimé Perret: Sveta popotnica v Burgundiji. Francoski slikar Aimé Perret, ki se je rodil l. 1847 v Lyonu in se ondi tudi šolal, je kmalu zaslovel po svojih slikah iz francoskega preprostega, najrajši kmetskega življenja. »Sveto popotnico v Burgundiji«, ki jo priobčujemo v »Mladiki«, je izvršil že l. 1879, torej kot dvaintridesetleten mož; delo je kupila francoska vlada in je sedaj razstavljeno v pariškem luksemburškem muzeju. kjer je ena izmed najbolj značilnih in najbolj priljubljenih slik 70tih let. Že naslovi Perretovih slik: »Ljubezensko priznanje med žitom«, »Po žetvi«, »Solčni vzhod na polju«, »Obiranje črešenj«, »Idila na njivi«, »Trgatev« in več drugih podobnih kažejo, da je njegov umetniški program slikarski realizem, poetično upodabljanje krajine in človeka v njej pa njegovih življenjskih razmer, malih radosti, dela in tihega trpljenja. Takega slikarskega realista se nam Aimé Perret kaže tudi s svojo »Sveto popotnico«. Kmetskega župnika so poklicali k bolniku in po burgundski navadi stopata pred njim dva ministranta s stavnici, dva stara moža nosita nad

sveto popotnico nebo, zadaj molita dve ženski in iz vasi se podviza za njimi še ena, da dohiti tihi sprevod. Perret je tako upodobil domačo burgundsko navado, tipe in obleke domačega prebivalstva, burgundsko vasico, ki se dviga le z nizkimi strehami iz ozadja, preprosti leseni križ na polju, a dal je vsemu tudi toplo pesniško vsebino. Posebno občutje je v tej širni zasneženi ravani, ki preko nje veje mrzel zimski veter od vasi, kakor priča vihrajoča obleka, in v zmrzujoči skupini ljudi, ki molče hitijo po razvoženi cesti, da prinesejo svojemu tovarišu, ki so z njim skupaj vse življenje delali, trpeli, se radovali, ljubili, sovražili in odpustčali, zadnji pozdrav in zadnjo tolažbo.

Bernardo Strozzi: Piskač. Bernardo Strozzi, ki se je rodil leta 1581 v Genovi, bil najprej kapucinski frater (zato so ga imenovali Il Cappuccino), postal nato slikar ter umrl leta 1644 v Benetkah, je predstavnik slikarskega naturalizma sedemnajstega stoletja v Zgornji Italiji in posebej na Genoveškem, kjer je največ delal. Pod vplivom slikarja Caravaggia, ki je sredi mogočnega baročnega toka italijanske umetnosti zastopal naturalizem, to je zvestobo čisti, nesprenmenjeni naravi, se je tudi on lotil slikati vsakdanje stvari, kakršne so. Tako tu nekega piskača, ki je prišel od nekod, morda s sosednih hribov, v Genovo. Mož je kmetskega pokolenja, kakor pričajo njegove močne roke in zagoreli obraz pa obleka in razgaljena srajca, in njegova umetnost na piščali ne bo kdo ve kako velika; ti okorni prsti so vajeni muzicirati tam v gorah ob kozji čredi, ki ni posebno tenkega posluha, in le včasih razkazujejo svojo spretnost tudi v mestu, najbrže v kaki skromni gostilni. A Strozzi je bilo prav to po godu, ta necivilizirana, naravna postava in njen neznatni, brezpomembni opravek. Kako tuja je bila tedaj italijanskim slikarjem čista narava in kako malo so se ukvarjali z njo, izpričujejo napake, ki so se Strozzi primerile, ko je preslikaval svoj model: leva moževa dlan je napačna, preveč lopatasta, njegova napihnjena lica se nenaravno naglo dvignejo izpod podočnic, konec ravne piščali je pomotoma upodobljen kot pravilen krog, kakršen bi mogel biti le, če bi bila piščal spodaj navzgor zakrivljena ali če bi jo piskač držal naravnost predse. Naturalizem Italijanom sedemnajstega stoletja ni šel prav od srca in izpod rok, to je bila ob tem času umetnost severa. Slika visi v Genovi, v muzeju Palazzo Rosso.

Slovníški in slovarski brus knjižne slovenščine.

I. Koštiál.

- dolgo:** tako dolgo, dokler... * toliko časa (dotlej), dokler...
- dopoldan** kot prislov na vprašanje kdaj? * dopoldne. Samostalni pa je: hladen dopoldan ali hladno dopoldne.
- dolževati** v pomenu »dolžan biti« * dolgovati.
- dolževati, -ujem** * dolžiti, obdolževati.
- domú** * domov.
- dopadanje, dopadenje, dopadajenje** * všečnost, ugodje, zadovoljstvo.
- dopadati (se), dopasti se** (po nemšč.) * ugajati, všeč biti, goditi, po godu ali po volji biti.
- dosaden** (shrv.) * siten, nadležen, dolgočasen.
- dosetka** (shrv.) * domislek, -slica.
- dovelj** * dovolj (iz: do volje).
- dovršni glagoli** namesto **nedovršnikov**, n. pr. začele so prevladati fizične bolesi * začele so prevladovati telesne bolečine; zakaj vprašate mene o tem? * vprašujete; solnce je sijalo še vroče, ko se je poslovil * poslavljaj (istočasno dejanje!); strežnica je menda bolj verjela na strahove ko na naravne zakone * verovala v —; med tem, ko je Miško snel Celestina z vešal * snemal; bilo je že temno, ko je Ch. odšel * odhajal; da bo videla obesiti človeka * kako obešajo; vlada je začela zvišati plače * zviševati; N. je načeloval, ko so odvedli njegovo ženo * odvajali (istočasnost); v tem, ko je S. zaklenila vrata * zaklepala; ko vidi, kako S. prejme sv. obhajilo * prejema.
- drenj** (nemški) * gneča; drenjati se * gnesti se, prerivati se.
- drožerija** (franc. droguerie!) * drogerija.
- drug** (števniki) * drugi; n. pr. papa pride šele drug teden * drugi teden (= ne še prvi teden).
- drug** z ozirom na lastnosti * drugačen; n. pr. stric je čisto drug mož kot nečak * drugačen; nekaj dni je bila V. njemu nasproti druga * drugačna. (Bila je ista oseba, a ne taka kot prejšnje dni.)
- držati** koga za kaj * imeti (šteti) za kaj; moje sestre me drže za bedaka * imajo.
- duhteti** * dehteti (prim. dehniti — dahnem, zadehla moka, dehor).
- dvigovati, -gujem** * vzdigovati, dvigati.
- dvojina moškega nam. ženskega spola:** zrcalila sta se nezaupnost in želja prepričanja * zrcalili.
- dvojnotero (!)** * dvojno.
- dvomiti v kaj** (po shrv.) * o čem, -en (-ni), -na, -no; včasih stoje pridevniki, izvedeni s to priponko, po krivem namesto rodilnika, zlasti predmetnega (genitivus obiectivus); n. pr. »bojni izid« * izid boja; obrazna barva * barva obraza.
- enkraj**, kadar ni nasprotno kakemu »dva« ali »večkrat« * nekoč, nekda, kdaj.
- na enkrat** * kar, nagloma, nenadoma, na mah, zdajci.
- Evropejec, evropejski** * Evropec, evropski.
- fileten** (nemški) * čeden, ličen, zal, brdek (brhek), ljubek.
- francozki** * -ski.
- fruga** (lat.) * poljski pridelek.
- glasom** poročila * po poročilu.
- gnječa, gnjida, gnjil, gnjus** * gneča, gnida, gnil, gnus.
- gorostasen** (shrv.) * velikanski.
- gospelj, gospí** (edn. daj. in mestnik) * gospé.
- gotov** v pomenu »quidam, določen« * neki, nekateri.
- gotov sem** z delom * dodelal sem, dovršil sem, končal sem delo.
- goved:** pet **govedi** * pet goved. (Goved, ž. sp., je skupno ime; govedo, sr. sp., je posamezna žival.)
- govorenje** * govorjenje.
- gre se za to** * gre za to.
- gres** (pšenični) * zdrob.
- greva me** * kesam se.
- grinta** * prha, prhaj.
- grizti** * gristi.
- grizlje** * -aj.
- grojzd** * grozd.
- grometi, -menje** * grm-.
- grudi** * prsi, nedra, nedrje, grodi, seski, sesci.
- grulenje** * gruljenje.
- hajka** (shrv.) * gonja.
- hasek, hasen, hasniti** (iz madž.) * korist, prid, koristiti.
- hči:** imen. edn. **hčer** * hči; tož. **hči** * hčer.
- hišina** * hišna (to je posamostaljeni ženski spol pridevnika hišen).
- hrptenica** * hrptenica.
- ica**, zmanjševalna priponka, pritanjena ženskim i-jevskim osnovam * -ca: stvarica, živalica, lučica * -ca.
- ice**, zmanjševalna priponka samostalnikov srednjega spola * -ce (-ece za dvema soglasnikoma). Namesto gnezdice, srčice, mestice, pisnice... je treba pisati: gnezdece, srčece, mestece, pisemce... V množini: vratca * vratca.
- ičar** * -ik: tehničar, matematičar, botaničar, statističar... * -ik.
- igrati na glasovirju** * na klavir.
- imejtelj** (polka, reda) * imetnik.
- imendan** (shrv. po nemškem vzorcu) * god.

- imenovalnik oziralnega zaimka izpuščen** * mora stati v takih primerih: »Marija, kateri so se šibile noge in je skrivala oči * in ki je...«
- imeti:** po mojem vrtu nimate sadja pobirati * ne smete; to imaš izvršiti do petka * moraš, to ti je izvršiti; kam imamo iti? * kam nam je iti, kam naj gremo?; mož, ki ima nadomestiti pokojnega I. * ki naj nadomesti.
- in**, obrazilo, **pritanjeno moškim samostalnikom na -a** * -ov (-ev); n. pr. Matijin, slugin, Lukin * -ov (-ev).
- in**, obrazilo, **pritanjeno imenom neživih reči** * rodilnik ali kak sklon s predlogom ali pa drugo obrazilo; n. pr. suknnin žep * žep pri (v) suknnji; ladjina krma * krma ladje ali pri ladji; sobino okno * okno v sobi, sobno okno; Ljubljaničin breg * breg Ljubljaničine; konopljinno seme * konopljeno.
- ina**, obrazilo; napačne tvorbe so izkopsnina, izklesnina * izkopsnina, izklesnina (iz trpnih deležnikov).
- intka** * indigo, indika.
- ipak** (shrv.) * vendar(le).
- iskreni konji** * iskri konji.
- isti** v pomenu osebne zaimka 3. osebe * on, ona, ono; ta, ta, to.
- itak** (shrv., iz i+tak) * že tako, tudi tako, brez tega.
- iz** Češkega, **iz** Ogrskega... * s, z (ker pravimo: **na** Češkem, **na** Ogrskem); iz strelšča * s —; vračam se iz sprehoda * s —; iz doma * z —.
- izbegavati kaj** (shrv.) * ogibati se česa (čemu), umikati se čemu.
- izdati** (»to ni dosti izdalo«) * zaleči.
- izdajica** * izdajalec.
- izgladnel** * sestradan.
- izgubivati** * izgubljati.
- izgledati** * tak(šen) biti kakor...; izgleda zdrav * videti je zdrav; izgleda, da bo... * kaže.
- izkuh** (l) (po n. Auskoch) * javna kuhinja.
- izstaviti** potrdilo * izdati.
- izpolniti** povelje * izvršiti; izp. željo * ugoditi, ustreči; izp. nade * uresničiti.
- izvaditi** * vzeti iz..., izvleči.
- izvan** * izven.
- izvedši** (od izvedeti, -vem!) * izvedevši (bolje pa: ko je izvedel).
- izvežbati** (shrv.) * izuriti.
- jačati** (shrv.) * jačiti, krepiti.
- jadikovati** (shrv.) * tožiti, tarnati.
- jajčice** * jajčece.
- javelne** (nemški) * težko da (če), menda ne.
- jermena** (množina) * jermeni.
- jeden, -dna, -dno** * eden (pred samostalnikom: en) ena, eno.
- juriš** (turški) * naskok, napad.

(Dalje prihodnj.)

GOSPODAR IN GOSPODINJA

O lepem vrtu.

M. Humeck, višji sadjarski nadzornik.

Eno- in dvoletne cvetice.

Te vrtno cvetice so že od nekdaj najbolj znane in najbolj razširjene tudi po kmetih. Enoletnice imenujemo tudi poletne cvetice, ker se razcveto večinoma šele poleti. Njih življenje traja samo eno poletje. Zato jih moramo sejati vsako leto iznova, in sicer čim ranee spomladi. Ko se razvijejo, se razcveto in cveto potem izvečine neprestano do pozne jeseni. Mnoge pomori prva jesenska slana. Druge odmrjejo pa šele tedaj, ko pritisne trda zima.

Enoletnih cvetic je čuda mnogo plemen in sort. Za naš namen bomo izbrali samo nekatere, ki jih lahko vzgajamo brez posebnih vrtnarskih pripomočkov, v sili tudi brez tople grede. Nekaj je celo takih, ki jih sejemo lahko kar naravnost na stalno mesto, kjer bodo rastle in cvetele. Pretežna večina pa vendarle ni tako skromna. Mnoge namreč hočejo, da jih odgojimo prav rano spomladi in na toplem. Na vrt jih presadimo šele pozneje, ko so se razvile in do dobra utrdile in ko se ni bati več slane. Ker je treba začeti z odgojo že koncem zime ali še celo pozimi, brez tople grede težko izhajamo. Kaj malega se da odgojiti v svetli topli sobi v primernih zabojčkih in lončkih.

Na stalno mesto sejemo koncem marca (torej ne presajamo) *resedico* (*Reseda odorata*), ki je kaj pripravnega za obrobek. Ob ograjah ali drugih primernih mestih se lepo poda *dišeča grašica* (*Lathyrus odoratus*) in *kapucinke* (*Tropaeolum*). Obe sta lepo cvetoči enoletni vzpenjalki, ki se ne dasta izlepa presajati. Prav tako gojimo na stalnem mestu letni *ostrožnik* (*Delphinium*), *vrtni mak* (*Papaver*), *turščak* ali *retlak* (*Portulaca*). Ta je posebno pripravna za obrobek na suhih, peščenih mestih.

Neprijetno mnogobrojnejše so enoletnice, ki jih na stalno mesto presajamo iz vzgajališč, ko so dovolj velike, dovolj utrjene in ko se zemlja do dobra ogreje. Iz te skupine so menda najbolj znane *astre* (*Callistephus*). Goje jih v nešteti sortah, ki se razlikujejo med seboj po velikosti, po barvi in obliki cveta itd. Sejemo jih na toplo gredo začetkom

marca meseca. Rastejo jako hitro in rade; paziti je treba samo na to, da imajo dovolj zraka in ne preveč moče. Na vrtno grede jih presajamo začetkom meseca maja.

Prav tako lahko vzgajamo vrtno *petunijo* (*Petunia hybrida*), ki se silno razrastejo in neumorno cveto od junija do pozne jeseni. Ker je seme jako drobno, ga ne smemo pokriti z zemljo. Mlade rastlinice kmalu presadimo (pikiramo), da se tem lepše razvijejo, preden jih presadimo na vrt.

Zajčki ali *veliki odolin* (*Antirrhinum majus*) je prelepa in pridno cvetoča poletna cvetica. Zelo ljubke so nizke sorte, ki cveto v vseh barvah. Vzgaja se kakor *petunija*, pa je še bolj neobčutljiva.

Cinija (*Zinnia elegans*) je splošno znana in povsod priljubljena enoletnica za večje skupine ali rabate. Sejemo jo marca meseca na toplo gredo in presajamo na vrt okoli 15. maja, ker je zelo občutljiva za slano. Cvete neprestano do prve jesenske slane. Posebno lepo se razvijejo pikirane rastline.

Turški nagelj (*Tagetes patula*) ima sicer neprijeten vonj, vendar ga imamo radi na vrtu, ker ga je prav lahko vzgajati in neumorno cvete, dokler ga slana ne opari.

Šeboje ali *fajgeljne* (*Mathiola annua*) pozna menda vsako slovensko dekle. Poletne šeboje, ki cveto v raznih krasnih barvah, sejemo samo spomladi na toplo gredo. Mlade rastline moramo pikirati in prav previdno zalivati in močno zračiti, ker rade gnijejo. Začetkom maja jih presadimo na grede. Polnocvetne erfurtske sorte so posebno lepe.

K poletnim cveticam prištevamo tudi znane *suhe rože* ali *molce* (*Helichrysum monstrosum*), ki imajo čudno lastnost, da cvetni listi ne zvene in ne odpadejo, ampak nekako otrde in se posuše kakor slama, barvo pa ohranijo neizpremenjeno. Ako cvetoče rastline porežemo, preden dozori, imamo lepo, stanovito cvetje za zimo, ko ni drugih cvetočih rastlin.

Omenim naj še tri ljubke enoletnice, ki so posebno lepe za obrobek pri večjih cvetličnih gredah in rabatah, in sicer *lobelijo* (*Lobelia erinus*), *nepostarnik* (*Ageratum mexicanum*) in *sporiš* ali *železnjak* (*Verbena hybrida*). Žal, da zahtevajo vse tri pri odgoji nekoliko

večje pazljivosti in vrtnarske spretnosti. Vse tri sejemo že februarja meseca na toplo gredo in jih pikiramo, ko so še prav majhne. Na vrt jih presadimo sredi maja, ker ne prenesejo slane.

Bolj znane in lepe poletne cvetice so še: *breskvica* ali *balzamina* (*Impatiens balsamina*), *gajlardija* (*Gaillardia picta*), *poletni ali kineski nagelj* (*Dianthus chinensis*) in še mnogo drugih. Le-sem bi lahko uvrstili tudi *nagelj ponavljajč*, posebno zvrst (*Chabaud* izg. šabo), ker ga gojimo prav tako kakor enoletnice. (O nageljnih bo poseben spis v prihodnji številki.)

Končno omenimo še *kloščevca* ali *ricinus* (*Ricinus sanguineus*), ki sicer nima lepega cvetja, pa ima zato velike lepe liste in slikovito drevesasto postavo. Ta rastlina se kaj lepo poda kot posamnica na trati.

Skoro vse enoletnice imajo to hibo, da se razcveto precej pozno na pomlad ali celo šele poleti, zlasti ako nimamo prilike, da bi jih sejali že koncem zime. Da pa vrt tudi v rani pomladi ni brez cvetja, si pomagamo z dvoletnicami. To so cvetice, ki jih sejemo pozno spomladi ali poleti. Do jeseni se razvijejo in razkošatijo — pa ne cveto. Zimo prebijejo navadno brez škode kar na vrtu. Drugo pomlad se razcveto kmalu, ko se zemlja ogreje — marca in aprila. Ko pa pritisne hujša toplina, ocveto, dozore in konec je njihove krasote. Dasi ne cveto dolgo, jih imamo vendar radi, ker prav tisti dobi primanjkuje cvetja na vrtu. Znale in priljubljene so sledeče dvoletnice:

Mačehe ali *sirotice* (*Viola tricolor*), ki jo sejemo avgusta meseca na vlažno gredico v senci. Medtem, ko seme kali, moramo paziti, da se zemlja ne presuši in da gredice ne obseva solnce. Ko nekoliko odrastejo, jih pikiramo precej na redko. Oktobra meseca jih navadno presadimo tjakaj, kjer jih hočemo spomladi imeti. Brez škode jih lahko presajamo pa tudi šele spomladi, meseca marca. Za obrobe in tudi za cele skupine je mačeha kaj primerna.

Zlatišeboj ali *fajgelj* sejemo meseca maja. Potem rastlinice pikiramo in na jesen zavarujemo z listjem. Navadno jih pa presade v lončke in postavijo v hladno klet. Marca, aprila se razcveto.

Bradati nagelj (Dianthus barbatus) je zelo hvaležna dvoletnica. Vzgaja se kakor šeboj, samo da je za zimo popolnoma neobčutljiv.

Lepe dvoletnice so tudi potočnice (Myosotis palustris), rožasti slez (Malva), marjetice (Bellis) in razne druge. Tudi vrtni nagelj gojimo kot dvoletno cvetico.

Ocvetele dvoletnice populimo in zavržemo. Na njihovo mesto sadimo navadno poletne cvetice.

Dandanes poletne cvetice nimajo več tolike veljave kot nekdanj. Izpodriva jih različno novodobno vrtno rastlinje, posebno trajnice.

* * *

Ali ste že sejali peteršilj, korenje, čebulo, črni koren, peso, špinačo, solato-berivko; posadili česen, čebulo, šalotke, grah, bob; posejali v toplo gredo begonije, verbene, petunije, marjetne nageljne, cinije, astre, balzamine, šeboje, floks, zeleno, paradiznike, karfijole, kolerabe, rano zelje in ohrovt; posadili mlado sadno drevje, obrezali vinsko trto in pritlično sadno drevje, škropili z arborinom, posejali pečke in drugo seme sadnega drevja, osnažili vrt, pograbili trato, obsekali robove in uredili pota?

O prehrani.

Piše dr. Anton Brecej, zdravnik v Ljubljani.

3. O stradanju in postenju.

Med najhujše nadloge, ki jih pozna človeštvo, spada lakota.

»Kuge, lakote in vojske — reši nas, o Gospod« je znana molitvica, ki se je zdela v predvojni dobi za Evropo že nekoliko zastarela, ker zunanji sijaj, ki so ga kazale novodobne države v vseh panogah gmotnega napredka, nas je uspal v prepričanje, da spadajo te grozote v zgodovino in da omikano človeštvo ne bo čutilo več takih šib. In vendar, koliko milijonov je pokosila samo vojna, koliko milijonov so pomorile kuge, koliko milijonov je podavila lakota celo v Rusiji, ki je bila do vojne velika žitnica vse Evrope! Stradala je vsa srednja Evropa več let in marsikje stradajo še dandanes kar celi ljudski sloji — trpe radi vsiljenega jim nedostajanja zadostne hrane.

Tudi post se je zdel novodobnemu človeku — premagano stališče, ki spada v temne srednjeveške čase in vzbuja v tako prosvetljeni dobi če ne že zaničevanje, pa vsaj pomilovanje. Posti naj se človek, prostovoljno naj se zdrži vsečnih jedi ali celo vsake hrane iz kakršnihkoli razlogov, ko

vemo iz znanstvenih ugotovitev, da nam je treba dnevno toliko in toliko kalorij v obliki teh ali onih hraniv, ko čutimo iz vsakdanje izkušnje, da nam uživanje hrane rodi prijetne občutke. Čemu bi se torej človek izogibal prijetnosti in iskal nevšečnosti? Saj je življenje že tako grenko!

Kaj pa pravi resna zdravniška veda o stradanju in postenju?

Prvi, ki se je lotil zanimivega vprašanja, koliko časa more strepeti zdrav človek brez vsakršne hrane, je bil angleški zdravnik dr. Tanner, ki se je preselil v ameriške Združene države. Pravijo, da je bil pobožen mož, ki je rad prebiral in premišljeval sv. pismo. Zadeva Kristusovega 40 dnevnega posta mu ni dala miru. Kristus je bil res Bog, a tudi pravi človek; imel je tako telo, kakršno imajo drugi ljudje; če je on mogel prebiti brez hrane 40 krat 24 ur, zakaj ne bi zmoget takega posta brez škode še kdo drugi. Take misli so neki rojile dr. Tannerju po glavi.

Drugi trde, da je bil dr. Tanner sam zelo bolehen na prebavilih in da je uporabljal zoper prebavne težkoče pri sebi kot najuspešnejše sredstvo — večdnevno postenje. To svoje naziranje je upotrebljal tudi pri svojih bolnikih, imel je javna predavanja o preprosti in zmerni hrani ter o koristnosti postenja. L. 1877 je prestal 42 dni ob sami vodi. Ta dogodek je vzbudil v Ameriki izredno zanimanje v vseh, najbolj v zdravniških krogih, večinoma so dvomili o resničnosti ali popolnosti dr. Tannerjevega postenja. Tako se je dr. Tanner l. 1880 vnovič odločil za 40 dnevni post v United States Medical College (državni zdravniški šoli) pod strogim nadzorstvom rektorja dr. Gunna in drugih profesorjev. Razen čiste naravne vode ni užil dr. Tanner 40 dni ničesar. Prve tedne je hodil vsak dan po pol ure, kesneje je miroval. Proti koncu je bil nekoliko razdražljiv, sicer pa ves čas najboljše volje. Njegova telesna teža je padla od 71.4 kg na 55.1 kg, torej za 16.3 kg. Po končanem postu se je hranil dr. Tanner nekaj dni samo s tekočinami, največ rastlinskimi sokovi, kesneje s tršimi hranivi. V osmih dneh je dosegel prejšnjo težo, hkrati se mu je vrnila tudi prejšnja čvrstost in deložnost.

Dr. Tannerjev zgled je našel mnogo posnemavcev. V znanstvene namene se je podvrgel marsikateri učenjak sam večdnevnomu postenju, da je opazoval na sebi meno in uporabo snovi lastnega telesa, dobil se je za učenjaške poskuse vedno kak visokošolec, ki je iz vneme za vedo ali iz želje po na-

gradi stradal po več dni ali celo kak teden, pojavljajo se celo »stradalni umetniki«, ki se kažejo za denar z dolgotrajnim postenjem. Tako se je postil »stradalni umetnik« Succinekoč 30 dni, Merlati baje celo 50 dni, Cetti večkrat po nekaj tednov. (Čudno, v tej umetnosti imajo doslej Italijani prvenstvo!)

Razen opazovanj na bolnih ali poškodovanih ljudeh, ki ne morejo iz kakršnihkoli vzrokov uživati hrane, so učenjaki opazovali učinke stradanja tudi na raznovrstnih živalih; na ta način je poginilo mnogo psov, kuncev, podgan, miši, ptičev in žab. Rejen pes je živel brez hrane 60 dni, drugi celo 98 dni, mali sesavci in ptiči ne preživijo niti 14 dni, žabe pa se ohranijo brez hrane celo 9 mesecev!

Iz vseh teh poskusov in opazovanj se dajo razbrati naslednja dejstva:

Mlado rastoče telo ne strpi toliko časa brez hrane kakor doraslo telo.

Telo, ki vsebuje dosti tolšče, vztraja mnogo dlje ob stradanju kakor enako težko telo z manj tolšče, zakaj 1 kg tolšče daje telesu toliko delovne sile kakor 9 kg mesa.

Stradajoče telo, ki živi le ob lastnih snoveh, se loti najprej tolšče, potem mišičja in žlez (jeter, vranice i. dr.), potem kože in kosti, najkasneje možganov in srca. Najprej pridejo na vrsto prihranjene snovi v obliki tolšče, potem druge sestavine telesa, ki nimajo toliko pomena za ohranitev življenja, v skrajni stiski se loti organov, ki so za življenje nujno potrebni.

Stradajoče telo porablja svoje snovi v čezdalje manjši meri, ker omejuje svoje življenjsko dejstevanje na najnižjo stopnjo. Pri stradanju odpada prebavljanje, ki pomeni znatno delo v kemičnem pogledu, in za tako delo je treba precej silotvornih snovi, tudi izločanje se zmanjšuje, pravtako dihanje in utripanje srca.

Velikega pomena za življenje brez hrane je poleg telesnega mirovanja in primerne toplote tudi duševno razpoloženje. Poraba snovi je v duševnem miru znatno manjša ko v nemiru, veselo čuvstevanje manj gloje kakor tožno; posebno neugodno vplivajo skrb, strah in žalost.

Človekovo telo je čuda prilagodljivo na različne razmere v vsakem pogledu, seve nič manj glede množine vsakdanje hrane. Človek prenaša obilje in pičlost, razkošnost in bornost v hrani, a glede zdravja in dolgotrajnosti življenja mu vsekako bolj prija pičla in preprosta hrana. Res da so prehranjevalne stiske, ki smo jih prestali med svetovno vojno in po njej, napravile pri nas in še bolj v drugih

krajih nepregledne škode na ljudskem zdravju, a mnogo več bolehanja in umiranja kakor za vojne lakoti povzroča trajno preobilna hranitev v navadnih razmerah.

O teh zadevah kesneje. Za zdaj ugotavljamo splošno znano in zdravniško potrjeno resnico, da ljudje, ki so dosegli visoko starost zdravi, pripisujejo na sploh svojo dolgoživost in čvrstost največ zmernosti v hrani. Zanimiva je življenjska zgodba, ki jo objavlja znameniti Hufeland v svoji »Makrobiotiki« (umetnosti, kako podaljšati človeško življenje).* Beneški patricij Cornaro pripoveduje v lastnem življenjepisu, da je živel do 40. leta zelo razuzdano in je bil vedno bolehen. V tem letu je bil resno bolan, zdravniki so mu prisodili še kaka dva meseca življenja, in ker mu zdravila niso nič več koristila, so mu priporočili samo še — pičlo prehrano. In res, ob pičli dieti — dieta pravijo določenemu redu glede prehrane — mu je čez nekaj dni odleglo, in tekom leta je tako okreval, da se je čutil bolj zdravega ko kdaj prej. Uvidevši sijajni učinek pičle hrane, si je toliko pritrgal, da je, skrbno tehtajoč množino hrane in pijače, užival na dan do 24 lotov hrane in 26 lotov pijače (1 lot je $\frac{1}{32}$ funta, 1 funt 56 *dkg*). Zadoščalo mu je torej 42 *dkg* hrane in 45·5 *dkg* pijače na dan, da je učakal zdrav in čvrst lepo starost. Prijatelji so mu v 80. letu svetovali, naj si kaj več privoščiči, in začel je uživati dnevno 28 lotov hrane in 32 lotov pijače. Toda kmalu je iznova obolel. Vrnil se je brž k prejšnji pičli hrani in okreval. V 83. letu, ko je spisal svoj življenjepi, se hvali, da še z lahkoto skoči na konja, hodi po strmih bregovih, piše vesele igre in poje lepše ko v mladosti. Učakal je čvrst in veder 100 let!

Ta zgodba je vsekakor zelo poučna za vsakdanje življenje, nudi nam tudi dobro podlago za nadaljnja razmotrivanja o človekovi prehrani.

(Dalje prihodnjic.)

Mati.

»Saj imamo!«

Pod brajdo sem sedel in bral. Pred mano sta se igrala Jakec in Ladko. Jakec, triletni širokohlačkar, podjeten, da nikoli tega, si je dal opravka z dolgo šibo. Kar je zasegel, je potipal z njo. Nato je odkril, da šiba zažvižga, če z njo dosti hitro švigne po zraku. Z neugnano vztrajnostjo je delal žvižge

* To knjigo je izdal za Slovence predelano dr. M. Prelog v Mariboru l. 1864 pod istim naslovom.

tako dolgo, da je zadel ob čašico, v kateri je bil šopek cvetic. Zacingljalo je, Jakcu je omahnila šiba, pogledal je izpod čela name, ki nisem hotel ničesar videti, nato je pokleknil h kozarčku in poskušal sestaviti črepinje v celoto. Tedaj se je pojavila mama, ki je vse videla z okna. Jakec se je prebrisano hitro okrenil, pograbil šibo, zapel svoj lalolalo in kazal mami, kako šiba poje. Mama se je za trenutek potuhnila, potem pa ga čisto vnemarno prašala: »No, Jakec, kaj je kaj novega?« Jakec: »Šiba žvižga.« Mama: »Ali nič drugega?« Jakec zarđi in pogleda na črepinje od kozarca. Molči. Ali hitro jo znajde: »Mama, ali bo atek prinesel ribo?« »Za pridne ribo, za poredne šibo.« Jakec z nogo brska črepinje pod mizo in z očmi kliče mene na pomoč. »Kaj pa to?« zagleda mama razbito čašo. Jakec vtakne prst v usta in molči. »Tako, čašo si ubil? Kdo jo bo plačal? Kje bomo vzeli denar zanjo? O, in ata, kaj ta poreče, ki težko služi kruha.« Mama se dela hudo žalostno. Jakec stoji, tuhta, bori se sam s seboj. Zmaga. Skloni se k mami in prosi: »Mama, tri tablice čokolade imam. Boš jih prodala, pa kupimo čašo. — Boš?« In že teče po čokolado, ki mu jo je kupil striček, ter jo žrtvuje, da popravi škodo.

Vsakdanja zgodba, porečete. Ni vsakdanja. Zakaj Jakčev atek bi brez težav utrpel cel zaboj kozarcev. Naše vsakdanje zgodbe so take, da se otrokom imovitih staršev, čisto celo manj imovitih, ne zdi nobene stvari škoda. Otroci komaj začno hoditi, že vedo, da »pri nas imamo«. In starši vedo, da imamo, da smo iz nič pridobili — in zato se mora otrokom dobro goditi. »Dobro goditi« umejo tako, da sme otrok, kar hoče, in da že v rani mladosti troši, troši in izgublja vse spoštovanje do obleke, do igrač, do denarja. Saj imamo! Tudi delati mu ni treba: ne v šoli (slabih redov so vzrok učitelji in profesorji), domače delo opravi mati in služkinje; naša ne bo delala, saj imamo! Obleke morajo biti najnovejšega kroja, nikoli jih ni dosti: saj imamo! Ta napačna ničemurnost staršev je baš pri nas Slovencih korenika napačne vzgoje, ki ima za posledico to, da toliko lepih imetij in podjetij takoj propade, čim pridejo v roke otrokom. Res, da se to dogaja po vsem svetu, toda tako redno kot pri nas menda nikjer. Priden oče, ki se je z delom in trudom dokopal do imetja, bodisi s trgovino ali obrtom ali industrijo, nima kljub svoji silni volji te moči, da bi odgojil otroke trdo, jih usposobil za delo in

jim zarana dopovedal, da nič nimajo in naj si zavihajo rokave za borbo z življenjem. Mati ne vzgaja gospodinj, marveč gospodične. Snubci se jih boje kljub doti: »Dota se zmota, stor pa ostane,« si mislijo po narodovi modrosti in se ognejo »gospodičen«, ko jim gre za gospodinj in ženo. Koliko imate pri nas podjetij, ki pravilno rastejo in se razvijajo vsaj nekaj rodov? In povsod ista pesem: otroci so vse upropastili! Saj ni res: starši so podrlji z otroki, kar so sezidali sami. Edino kmečki domovi se še nekaj drže, pa tudi ti se mnogi rušijo. Oče je hodil peš in je bil veljak, sin se vozari v koleslju pa se mu oglašča boben pred hišo. Oče je pobiral stroke fižola na cesti, ko so padli z voza, pa je spravljal hranilne knjižice, sin si iz objesti prižiga cigarete z bankovci, pa zato prešteva zadolžnice. In vse te nesreče, da nimamo ali da imamo vsaj premalo družin, ki bi bile nekaki gospodarski stebri v narodu, prihajajo samo od tiste nesrečne vzgoje: saj imamo! Zato vedi vsak otrok najprej: Nič nimaš in mi imamo samo, kar si trdo prislužimo. Če hočeš, da boš imel, prisluži! Štedi in delaj! Vsega je škoda: če igračo potare, naj si kakorkoli prisluži nove: da opravi majčkeno delo, ali si pribori dober red v šoli, da si odreče bonbončke in se zadovolji s kosom kruha itd. Če si iz malomarnosti raztiğa obleko, naj nosi zakrpano itd. Torej proč od otrok s pohujšljivcem: »Saj imamo!«

Ženska med svetom.

Socialno življenje je izvabilo žensko iz ozkega družinskega kroga v svet, kjer utegne dandanašnji živeti po svoji notranji potrebi in se razmahniti v prostosti svojega življenja. Njena samostojnost pa potrebuje pravega načina, da ne moti z nesoglasjem in tako ne popači pomena, ki bi ga morala imeti prosta, samostojna, med svetom živeča ženska. Bodisi, da je ženska doma ali zunaj v svetu, vedno mora imeti nekaj, kar je prilično samo njej kot ženski in ostane tako zvesta sebi in svojemu spolu in ne sega po načinu življenja moškega.

Dandanašnji utegne dospeti tudi ženska do vsega onega, kar je dostopno moškemu, pa bodisi da je to dostop v javne lokale, ali je to potovanje ali so to druga socialna stališča. Vendar je razlika v tem, kako mora nastopati ženska. Ona mora zajemati iz svojega vira in si ne sme prilaščati moških lastnosti, čeprav je mogoče na isti stopnji kakor moški. Žena ne sme med svetom pozabiti

nase, ne sme pozabiti, da je ženska, ne sme tega pozabiti niti v svoji zunanosti niti v notranosti, pa če je dotična dekle ali pa je poročena. Če nastopa n. pr. mož na govorniškem odru in ima močne kretnje, ne bi bilo prav, da bi v istem slučaju nastopila ženska v sportni bluzi in bi kričala in govorila z vihravostjo. Če nastopi ženska tako, tedaj vpliva v nelepem zmislu na oko in srce, poslušavcem je neprijetno, čeprav je zmisel predavanja najboljši. Tudi takozvana učena ženska mora razumeti pomen toalete, mora poznati pravilne zunanje in notranje oblike. Vse mora biti združeno v enotnosti, zakaj v tem je čut spoštovanja do svoje lastne osebe, v tem je estetični občutek, v tem je notranja in zunanja estetika. Naj nastopa žena kjerkoli in kadarkoli, vedno mora biti po zunanje in notranje, glede kraja in časa in razpoloženja primerno disciplinirana. Če je še tako samostojna in svobodna, vedno mora ostati na višku spoštovane in poštene žene. Ni dovolj, da je ženska učena, inteligentna, da je na visokem družabnem stališču — bodisi sama po sebi ali po svojem možu —; ni dovolj, da je vzgojena za svoj poklic in se zanaša le na to vzgojo: treba je predvsem še tiste vzgoje, ki jo zahteva družabnost, ki jo zahteva življenje med svetom. Saj je svet družba, ki utegne obstati le tedaj, če poznamo medsebojno disciplino. Zato si moramo to disciplino privzgojiti sami in jo tudi obvladati. Predvsem je potrebno, da zatajujemo sami sebe, da znamo premagovati svojo osebnost, da je ne vsiljujemo nikomur, da znamo poslušati druge in se znamo razgovarjati vsaki družbi primerno in nismo nikoli vsiljivi. Zatorej naj ženska ne vsiljuje svoje učenosti ondi, koder tega ne zahtevajo od nje, čeprav bi se utegnila s pridom udeleževati pogovora. Rajši naj ženska tedaj ohrani svoje misli zase in naj pozorno posluša druge in jih naj ne žali s svojimi nazori. Ugovarjati sme le tedaj, če jo kaj prisili k temu. Nikoli ni lepo, če ženske debatirajo, če se prerekajo z moškimi v pomenu učenih zadev. Res je, da ne bo ženska nikoli v ozadju, če bo lepo tiha, mirna in skromna, in je kaka slučajna sirovost ne bo mogla zadeti. Ni pa to tako, kakor da bi morala biti ženska v družbi vedno tiho; prijetno in lepo je, če je vesela, radostna, mogoče še celo malce razigrana. Vendar mora paziti na to, kje je taka, da ni mogoče hrupna in polna smeha opolnoči v kakem javnem lokal. Drugače je, če je na izletu, drugače spet, če je

v gostilni. Vendar mora biti ženska vedno ženska — tudi pri sportu. Tudi ta ima svoje zahteve do ženske. Tudi pri sportu ne sme ženska zanemarjati svoje zunanosti. Paziti mora, da je oblečena snažno in dostojno, izbrano in mirno, tako da se oko odpočije na pogledu nanjo, na žensko, to je, na bitje, ki mora vplivati vedno lepo. Vse one kričave toalete, vse one nedostojne golote so v sramoto ženski, so nekaj, kar žali oko in dušo.

Žena si mora privzgojiti spoštovanje do vsake osebe, vsepovsod mora biti vljudna, prikupna in postrežljiva. Hvaležno naj sprejema vsako vljudnost, in netaknost svojega soseda naj prezre z naglim preokretom v načinu razgovora. V vsaki stvari, v vsaki misli in besedi je lepota. Ničesar ni, kar bi bilo prezreti z viška dol in z zasmehom. Saj je vsako zanikanje le neznanje.

Pri vsakem koraku med svetom bodi ženska ponosna in poštena in tako bo dobila vsepovsod oporo in zaslonbo. Na ta način bo nastopala trdno in bo izlaha vplivala na druge.

Prav zato pa je potrebno, da pogleda večkrat vase. Saj ti pove tvoja vest, koliko duševne higijene zmore tvoje telo. Kakor je vsakdanja kopel potrebna kulturnemu človeku, prav tako je potrebno vsakdanje izpraševanje vesti človeku, ki živi notranje življenje. Zakaj le v telesni in duševni higijeni si krepimo zdravje in moč duha in telesa.

Zato: Če si ženska močna in sveža po duhu in telesu, kaj bi te ovirala kaka pot v življenju? Kaj bi našla goro, ki je ne bi bilo moči prehoditi? Kaj je kje taka daljava, ki ne bi bilo moči dospeti do nje? Ves svet je v tvojem srcu, v tvoji ljubezni, v tvojih rokah. A eno je: ne pozabi nase, ne pozabi nikdar in nikoli, da si ženska!

(Spisala Š.)

Gospodarstvo.

Dviganje dinarja.

V letu 1919 se je izvozilo iz Jugoslavije za 687, v letu 1923 že za 8069 in v letu 1924 za 9539 milijonov dinarjev. Uvoz pa je padel od 8310 v letu 1923 na 8222 milijonov dinarjev v letu 1924, tako da je bila trgovinska bilanca leta 1924 za Jugoslavijo prvič aktivna. In ker je trgovinska bilanca najglavnejša postavka v plačilni bilanci za našo državo, zato je morala ta ugodno vplivati na tečaj dinarja.

Dinar je padel leta 1922 radi inflacije (obilice bankovcev) in radi pasivne trgovinske bilance (smo premalo

izvozili) na najnižjo stopnjo svoje vrednosti; takrat je bilo treba plačati 100 dinarjev za 4 cele in 10 stotink švicarskega franka. Švicarski frank ni izgubil po vojni skoro nič svoje vrednosti, zato se šteje k zlati valuti, kakor to imenujemo.

Z zboljšanjem naše trgovinske bilance se je začel tudi naš dinar polagoma, a stalno dvigati na inozemskih trgih, tako da je dosegel začetkom leta 1923 vrednost 5.40 švicarskega franka za 100 dinarjev.

Dviganje dinarja je bilo sicer stalno, a vendar s presledki, tako da moremo ugotoviti posamezne dobe dviga in mirnega stanja ali tudi lahkega nazadovanja.

Dne 31. decembra 1922 se je plačevalo na curiški borzi za 100 dinarjev 5.60 švicarskega franka, a dne 31. decembra 1923 že 6.47 švicarskega franka. Takoj z letom 1924 se je počelo novo dviganje, ki je trajalo do 3. marca 1924. V tej dobi se je dinar popravil od 6.47 na 7.27 švic. fr. za 100 dinarjev. V marcu, aprilu, maju, juniju in juliju je padel tečaj dinarja od 7.20 na 6.42 švic. fr. za 100 Din. Meseca avgusta 1924 se je pričelo ponovno dviganje dinarja, ki je trajalo do februarja 1925. V tem času se je zboljšal tečaj dinarja od 6.50 na 8.45 švicarskega franka za 100 Din. Dne 31. decembra 1924 se je plačevalo na curiški borzi za 100 Din 7.85 švic. franka. V februarju 1925 se je dviganje dinarja zopet prekinilo. Od začetka februarja do marca je padel njegov tečaj od 8.45 na 8.32 švic. franka za 100 Din. V aprilu, maju, juniju, juliju in avgustu se je zopet dvigal. Dne 31. julija 1925 se je plačevalo v Curihu na borzi za 100 Din že 9 švic. frankov. V septembru je tečaj le rahlo nazadoval, in sicer od 9.30 na 9.21 švic. franka za 100 Din. V oktobru je bil tečaj dinarja približno na 9.18, v novembru na 9.20 in v decembru se je držal približno iste višine. Dne 31. decembra 1925 se je plačevalo v Curihu na borzi za 100 dinarjev — srednji tečaj — 9.17 švicarskega franka.

Če primerjamo gibanje dinarja z istovrstnim gibanjem italijanske lire, francoskega franka in češke krone, razvidimo, da je dinar edina veljava, ki je v tej dobi znatno in močno dvignila svojo vrednost na inozemskem trgu. V isti dobi pa je najbolj nazadoval francoski frank, ki je padel od 31. decembra 1922 od 40 švicarskih frankov za 100 francoskih frankov na 19 švicarskih frankov. Prav tako je izgubila v tej dobi mnogo vrednosti italijanska lira, ki je padla od 31. decembra 1922 od 26 švicarskih frankov

za 100 lir na 20 švicarskih frankov. Najbolj stanovitna pa je bila češka krona: stala je skoro vedno na isti višini.

Dne 31. decembra 1925 je bil srednji tečaj za 100 italijanskih lir 20-87, za 100 čeških kron 15-325, za 100 francoskih frankov 19-20 in za 100 Din 9-175 švicarskega franka.

Od 1. julija 1925 dalje je dinar približno na isti višini: za 100 dinarjev se dobi približno 9-20 švic. franka. Radi tega umirjenega stanja tečaja dinarja so nekateri mnenja, da je dinar že dosegel svojo notranjo vrednost in da se radi tega ne bo več dvigal, drugi pa so zopet mnenja, da se bo dinar še dvignil. Tu je težko reči, kaj se bo zgodilo. Predvsem odvisi dvig dinarja od stanja ali bolj od možnosti izvoza v tekočem letu, odvisi pa tudi od stanja in položaja državnih financ.

Če preračunamo dvig dinarja zadnjih dveh let na zlato vrednost, tedaj razvidimo, da znaša dvig 61%. In lahko rečemo, da se je inozemski dolg naše države za isti odstotek znižal, kakor se je dinar zvišal. Iz tega se more sklepati, da je v interesu države — a s tem še ni rečeno, da je v interesu posameznika —, da se dinar še dvigne. Če pomislimo, da se niso cene v isti meri znižale kakor se je dinar dvignil, tedaj moramo reči, da je proti interesu posameznega državljanja, da bi se dinar še dvignil. Zadržanje je v interesu narodnega gospodarstva, prvo je pa v interesu državnega gospodarstva. Državno gospodarstvo se je pa po dosedanjih skušnjah še vedno moralo umekniti pred interesi narodnega gospodarstva, ker ako narodno gospodarstvo propada, izgublja temelje in naravno podlago državno gospodarstvo.

FrI.

Kosmetika.

Piše Lea Fatur.

Glava.

Sklepni kamen čudovite zgradbe, sedež uma, sluha, vida in besede, je glava. Ali nimamo celo imena od glave: človek (od čelo-vek). Razmerje glave do života je bilo pri človeku merilo za odnose v družinskem in javnem življenju; še zdaj imenujemo nositelje oblasti glavarje in načelnike, važne stvari so nam glavne in poglavitne, če dosežemo dobiček ali zaidemo v izgubo, vsega je kriva naša »brihtna« ali »neumna« ali »nesrečna« ali »uboga« glava.

Glava je prvo, česar se lotijo naše oči, ko se nam kdo prikaže. Po glavi

spoznamo in ločimo ljudi, postava nas utegne prevariti, dasi ima vsaka nekaj svojskega, glava nas ne more prevariti. In vendar je čudno, kako podobna je glava glavi! To vidimo v kopalščih. Glave in obrazi slečenih si postanejo tako podobni, da težko spoznamo znanca med njimi. Glava nam je namreč le zato tako znana v vseh svojih potezah, ker imamo navadno život odet, in bolj ko je život odet, bolj značilna postajata glava in obraz. Zaradi tega so že odnekaj zavijali slikarji do vratu život oseb, kadar so hoteli njih glavo pokazati v vsej značilnosti.

Lepa postava je gotovo poseben dar narave, toda človeka sodimo vendar le po glavi, po njeni obliki in obrazu ga uvrščamo med umne, med lepe ali med grde. Nič ti ne pomaga, če se ujema tudi vsak vozel na meri tvojih udov po meri tvojih vretenc, ako ti pa dela zgago betičica, ki čepi predrobna globoko v ramah, ali če se ti ziblje na slokem vratu glavina s štrlečimi čeljusti, volovskimi očmi in s kosozobimi usti, širokimi kakor »pisana (karlovška) vrata«, kot pravijo poredneži v Ljubljani.

Glava odločuje. Njena lepota pa je odvisna od oblike njene koščene podstave, je odvisna od pravega razmerja med dolgotjjo in širino lobanje. Na glavi ne moreš skriti nedostatkov lepote, ker ne sili nikjer koščena podlaga tako v oči kakor baš pri njej. Tu so ženske nekaj na boljšem, ker si zakrijejo marsikaj lahko s lasmi, moški pa nosi v našem času, ko odla gajo celo Turki svoj turban in fes, glavo tako očito, da zasledi Galov privrženec s samim pogledom vse dušne tajne na ubogi goli glavi. Nekdaj si je zakrival odlični moški svet glavo z velikimi lasuljami, kitami ter valovitimi kodri nad čelom, ki so lepšali obliko glave in dajali obrazu več izraza. (Obširneje o tem v poglavju o laseh.)

Veda deli lobanje v dve glavni vrsti ali obliki: v dolgoglave (dolihokefale) in kratkoglave (brahikefale). Ti vrsti sta praobliki človeške glave. Lobanja, ki izkazuje čisto obliko teh vrst, se dobi zdaj bolj poredkoma; radi seljenja ljudi in prehajanja iz dela sveta v drugega so se pomešala plemena, vrsta se je prelila v vrsto, tako da ni nikjer več čiste in dolečene oblike.

Pri dolgoglavih je razmerje dolžine proti širini kakor 100 proti 72, pri kratkoglavih pa kakor 100 proti 80.

Razlika med lobanjami se nam že pokaže, če pogledamo glave v celotnem obrisu, še bolj izrazita pa je

razlika, če jih motrimo v profilu, to je v polovični črti obraza. Primerjaj zamorčevo čeljust, ki štrli gobčasto pod čelo, primerjaj njegovo navzad težeče čelo z vzbočenim čelom in ravnoboko čeljustjo kavkaškega plemena! Merilo za pravilnost glave in obraza nam je kot v licu, lični kot. Dobimo ga, ako potegnemo ravno črto od vzbokline na čelu do gornje čeljusti, in drugo ravno črto od zgornje čeljusti do ušesne votline. Manj ko je glava pravilno oblikovana, manjši je lični kot. Ta znaša pri zamorcu 70—75 stopinj, pri Evropcu 80—82, pri opici orangutang 35—60, pri gorili 51. Grški kiparji so razširili svojim bogovom lični kot celo do 90 stopinj.

Majhen lični kot pa nam ne pokvari še tako hudo glave; hujsa je nepravilna čeljust, ker se ravnajo po njej zobje. Pri kavkaškem plemenu je ukoreninjen nazor, da so ravnoboki ljudje in narodi duševno bolj razviti kakor kosozobi. Da je čeljust postavljena »kot je treba«, se prepričaš, ako potegneš v mislih ravno črto, ki gre od roba čela navzdol. Kolikor bolj štrle čeljusti preko te črte, tem bolj trpi pravilo lepote. Pravilno ali nepravilno obliko glave razodeva tudi podolžinski in prečni premer glave. Treba je zato pogledati z viška na glavo. Tako se pokaže podolžina (oval) lobanje, ki je pri nepravilno oblikovani glavi bolj kratka in široka. Podolžinski premer dolgoglavčeve lobanje je proti prečni črti kakor 9 proti 7, pri kratkoglavcih je razmerje črt kakor 8 proti 7.

Ako pogledaš kratko glavo od zgoraj, se ti zdi okrogla in celo ogata, če pogledaš v obraz, se ti zdi glava kakor piramida, ker je v sencih stisnjena, obraz bolj širok kakor dolg.

Etiopsko pleme je prilika kosozobih dolgoglavcev (zamorcev, Kafrov, Hotentotov); po opičje izobličeno lice, črepinja je spredaj ožja kakor zadaj, dolžinska črta je proti prečnemu premeru kakor 5 proti 4, lični kot dosega 70—75 stopinj. Neka razvrsta tega plemena prehaja v kratkoglave oblike v približnem razmerju 8 : 7.

»Nikjer in nikoli«, meni dr. Klenke, »ne more dobiti etiopsko pleme venca lepote, čeprav bi bila glava take oblike prevlečena z belo kožo.« In dostavlja: »Vse, kar so pisali in govorili o etiopskih lepoticah, je bila samo sodba posebnih, ki so se odtujili evropskim nazorom o lepoti.«

Tudi pleme Malajcev ni lepo za naše oči. So kratkoglavci, njih črepinja je široka; če pogledamo od zgoraj nanjo, vidimo okroglat vogelnik, iz katerega štrle ličnice in skranje.

Pra ameriško pleme spoznamo po nizkem čelu, piramidalnem vzdignjenem temenu in tilniku, močnih ličnikih in ven molečih čeljustih. Med temi praoblikami pa so tudi kratke in dolge glave, ki kažejo poleg znakov splošne skupnosti plemena tudi svoje posebne razlike.

Najbolj izraziti predstavniki mongolskega plemena so Kitajci. Njih obraz je ploščat, širok; štrleče ličnice in oči so ozko razporejene in poševno stoječe. So pač pravi kratkoglavci. Njih glava je oglato zaokrožena, čelo široko in strmo, senci stisnjeni, zatilnik kakor odsekan. Zobje stoje ravno.

Le kavkaško pleme ustreza po svoji glavi našemu naziranju o lepoti. To pleme je prišlo čez visoke planote Perzije in Kavkaza iz Vzhodne Indije v Evropo in se je naselilo po Evropi in severnem delu Afrike. Kavkaško pleme se razširja po vsem svetu in hoče zagospodovati nad drugimi plemeni in narodi; kamor pride, izpodriva domačine. Tako je v Ameriki izginilo do malega njeno prvotno prebivalstvo. Kavkaškemu plemenu prištevamo skoraj vse Evropece, zapadne Azijce in severne Afričane.

Velikim duševnim zmožnostim kavkaškega plemena ustreza tudi oblika glave njegovih narodov. Glava ima lepo podolžinsko črto, obraz je podolgovat in ozek; majhen nos je nad lepo napetimi ustnicami; oči so razporejene, čelo je vzbočeno. Lični kot ima 80—85 ali še višjo številko stopinj, zobje so ravni.

Poglejmo: ali je dosti takih pravih glav? Vidimo betičarje, bato-glavce, bučarje, ličnikarje, temenarje, širokočelce, kosozobe, ploščonose, nosane, debelouste in tilnikarje. Povsod silijo neplemenite oblike v plemenite, čiste oblike kavkaškega plemena. Le tu in tam kaka lepa glava, ki ustreza vsem zahtevam lepote mere. Tako nahajamo med Črnogorci in Albanci še marsikako lepo in karakteristično glavo.

Tolažimo se s tem, da ni bilo pred tisoč leti nič boljše, dasi so nam ostali prav iz pradavnine vzori za lepoto glave. Kiparji in slikarji so si izbirali seveda vse čase najlepše glave za svoje delo in so to delo še lepšali nad resničnost. Vse čase pa je bilo v obliki glav najbrž več razžaljenja kakor češčenja za boginjo lepote.

Tolažimo se: tudi grški kiparji nam niso pustili vselej vzorne glave ondi, kjer so jo obličili po zgodovinski resnici. Tako je n. pr. Sokratova glava res izraz njegove visoko razvite duševnosti, vendar niti oddaleč ne ustreza našim zahtevam lepote. Pomislimo pa

tudi, koliko lepih glav bi imeli, ko se ne bi mehke glavice novorojenčkov pokvarjale. (Koliko takih potlačenih zatilnikov sem opazila pri dojenčkih še kot otrok! Ko sem vprašala, zakaj ima otrok tako glavo, so mi vedno odgovorili, da se mu je glava stisnila.) A vsaka stvar je komu všeč: indijanski rod z imenom »Širokoglavci« je stisnil vsakemu novorojencu glavico med dvema deščicama, da so dobili otroci »lepo« obliko svojega rodu.

V času, ko so pomešani vsi narodi, je pač težko najti glave čistih oblik naših praplemen.

Oblika lobanje pa ni važna samo zaradi lepote: po obliki lobanje, ki je ležala več tisoč let v prsti, spoznava raziskovavec starost in izobrazbo človeškega rodu, deli človeštvo na plemena in rodove ter presoja, po kateri poti je hodil ali prišel pračlovek (neanderska in auvernjaška lobanja), in ugiblje o njegovih zmožnostih in nagibih.

(Dalje prihodnjic.)

Kuharica.

Spomladanski meseci so najrevnejši ali suhi za prikuhe; zaradi tega naj da »Mladika« nekaj nasvetov, kako vendarle napravimo okusno prikuho v teh mesecih s tem, kar imamo pri rokah. V postu je polenovka priljubljena jed; zato naj sledi, kako se pripravi na laški način.

Polenovka na laški način.

Namočeno polenovko skuhaj, jo odcedi ter ji odberi kožo in kosti. Na 1 kg polenovke olupi 1 kg krompirja, operi ga ter nareži na listke v kozo, ki drži vsaj 2 litra, eno plast krompirja, na krompir naloži plast očiščene polenovke, zopet krompir, na krompir polenovko. Med plasti pa natresi 5 strokov drobno zrezanega česna in zelenega peteršilja, stolčenega popra in soli. Na vrhu naj bo krompir. Na vrh vséga pa nalij pičlo $\frac{1}{4}$ l olja in prav toliko vode. Nato kozo pokrij s pokrovko in postavi v pečico, da se duši eno uro. Med dušenjem enkrat premešaj. K polenovki se poda kislo zelje.

Korenje v smetani.

Debel koren ostrži, zreži na rezance in ga kuhaj v slani vodi. V kozo pa razgrej žlico masti ali sirovega masla. Ko je mast vroča, prideni pol žlice moke, ki jo dobro zmešaj, dodaj par žlic vode in kisle smetane, kuhano ter odejeno korenje in ščep popra. Ko korenje v tej polivki par minut vre, postavi to prikuho s krompirjevim pirejem na mizo.

Fižol iz kozarcev v smetani.

Napravi prežganje iz ene žlice masti in pol žlice moke, prilij par žlic fižolove vode, par žlic juhe, $\frac{1}{4}$ litra kisle smetane in dodaj v vreli osoljeni vodi prevreli in odcejeni fižol. Ko fižol štiri do osem minut v smetani vre, ga postavi z makaroni ali krompirjem na mizo kot prikuho.

Ocvrta zelena.

Zelena skuhaj (toda ne premeško) ter jo olupi in zreži na mezinec debele kose; vsak kos povaljaj v moki, raztepenem jajcu in v drobtinah, potem pa ocvri v razgreti masti. — To prikuho postavi s krompirjem v prežganju na mizo.

Vegetarianska krompirjeva sekanica.

Razgrej v kozo za jajce sirovega masla, prideni pol žlice moke, premešaj in takoj prilij $\frac{1}{4}$ litra mleka, osoli, ko še dobro premešaš, pusti, da zavre. Nato prideni žličico zrezanih kaper, eno srednje debelo, kuhano oiupljeno in na kocke zrezano rdečo peso, tri do štiri kuhane olupljene in na kocke zrezane krompirje in dve slani ali kisli kumarici, prav tako zrezani. Vse skupaj pokrito duši par minut. Preden postaviš na mizo, prideni še par kapelj limonovega soka. — Postavi to sekanico k pečenki ali drugemu mesu kot samostojno prikuho na mizo. (Ako nimaš kaper, opraviš lahko tudi brez njih. Smeš tudi peso iz kisa vmes zrezati.)

Danska salata.

Skuhaj eno zeleno in par korenin peteršilja, in sicer vsako zase. Ko je kuhano, zreži na rezance, prideni mali krožnik kuhanega, olupljenega in na rezance zrezanega krompirja, par koscev čebule, soli, olja, kisa in ščep popra. Vse to dobro premešaj in postavi kot samostojno prikuho k pečenki na mizo.

Mrzla smetanova polivka.

Zmešaj en sirov rumenjaka, ščep soli, žličico gorčice, 1—2 žlici kisa, $\frac{1}{4}$ litra kisle smetane in, če hočeš, žličico zelene peteršilja.

Suhe fige kot sladka salata.

Namakaj dvajset fig dve uri v mrzli vodi, potem jih operi in deni v lonec ter jim prilij pol litra vode, pokrij in počasi kuhaj eno uro. Nato prideni žlico sladkorja, eno žlico vina in košček limonovega olupka. Ko še par minut vre, postavi fige gorke ali mrzle na mizo.

Š A L E I N U G A N K E

Za smeh.

T e t a : »No, dragi France, kako pa da sediš tu v mrzli sobi in tak?«

U r a d n i k : »Veste, teta, žena mi pere srajco in spodnje hlače.«

K o m i s a r : »Ali zares veste, da je bil pijan?«

S t r a ž n i k : »Ne prav zares. Toda njegova žena mi je rekla, da je primahal v sobo s pokrovom od stranišča in ga položil na gramofon, da bi igral na njem.«

»Gospod zdravnik, če mislite, da sem zares bolan, prosim, ne prestrašite me s tem, da mi poveste s kakšnim učenim imenom, kar po domače povejte.«

»No, da Vam naravnost povem: leni ste.«

»Hvala lepa, gospod doktor. Zdaj mi pa še po latinsko povejte, kako se temu pravi, da bom mogel svoji ženi povedati.«

G o s p a : »Pa je tudi res, da je ta daljnogled prvovrsten?«

T r g o v e c : »Gospa, ta daljnogled je tako izboren, kar je bliže kot deset kilometrov, se Vam bo zdelo, kakor da je za Vami.«

»Bog mu daj srečo! Pomagal mi je v trenutku, ko so se temni oblaki zbirali nad menoj.«

»Kako je pa pomagal?«

»Posodil mi je dežnik.«

O b t o ž e n e c : »Pomislite, gospod sodnik: mlečen riž, pražen riž, riž na juhi, dan na dan riž, teden za tednom riž! Saj sem že skoro kitajsko govorill«

»Kako te je žena sprejela sinoči, ko si prišel domov?«

»Rože je metala vame.«

»Rože? Kako pa to, da si črn pod očmi?«

»To je pa zato, ker jih je pozabila vzeti iz lonca.«

O n a : »Ko bi bila vedela, da si tak tepec, nikdar bi te ne bila vzela.«

O n : »Morala bi sklepati po tem, ker sem baš tebe snubil.«

S i n č e k : »Zakaj je bil pa Adam ustvarjen prvi in ne Eva?«

O č e : »Zato, da je mogel nekaj besed spregovoriti.«

Tiskovna napaka.

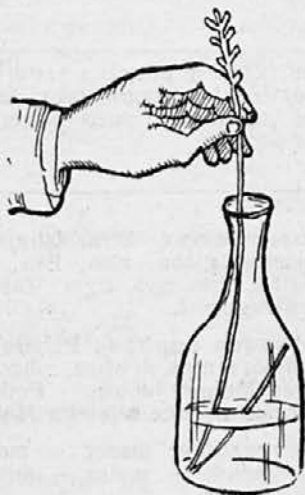
Prezirajoč smrt, je bril tovariše s svojim lastnim telesom.

Čarodejev kotiček.

Z bilko dvignjena steklenica.

Kako dvigneš z bilko steklenico?

Vzemi slamnato bilko in jo na spodnjem koncu upogni. Tako upognjeno potisni v steklenico in prilij še vode, če ti drago. Ko primeš s prsti gornji del bilke, obvisi steklenica na njej.

Voda, ki se v kozarec dvigne.

Kako storiš, da se voda v kozarec dvigne sama od sebe?

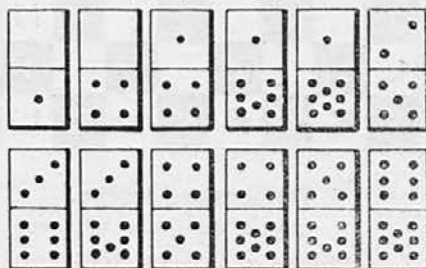
Na krožnik vlij vode in položi nanjo plavajoč probkov zamašek s papirjem od zgoraj. Nato zažgi papir in povezni čezenj prazen kozarec do vodne površine. Polagoma se voda do neke mere dvigne v kozarec.

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič-Domen, Zgonik, p. Prosek, Italija.

1. Domine.

(Miroljub, Kočevje.)

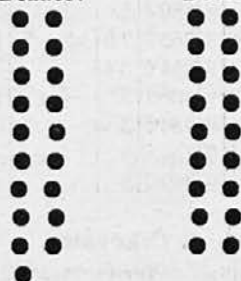
Sestavi iz gornjih domin kvadratično ploskev tako, da bo vsota pik v vseh vodoravnih in v vseh navpičnih vrstah ter v obeh prekotnicah 20.

2. Računska naloga.

(Miroljub, Kočevje.)

Šolo obiskuje 18 dečkov in 19 deklic, ki sede v dvosedežnih klopih, na levi deklice, na desni dečki.

Deklice: Dečki:

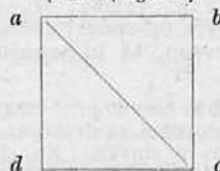

Nekega dne so bili odsotni dva dečka in ena deklica. Prav tisti dan pa prinese učitelj v šolo deset mladinskih knjižic, da jih razdeli med otroke. Ker so bili vsi pridni, hoče razdeliti knjižice popolnoma nepristransko. Nameni se, da bo dal knjižico vsakemu desetemu otroku. Začeni spredaj, šteje vedno od leve proti desni. Vsak deseti otrok mora stopiti iz klopi, da ga učitelj ne more v drugič šteti. Ko so knjižice razdeljene, opazi, da so deklice dobile vse knjižice, dečki pa nobene.

Kateri sedeži so bili prazni zaradi odsotnih otrok? Kje so sedeže obdarovane deklice?

3. Grešnika.

(Domen, Zgonik.)

Dvema grešnikoma je Bog po smrti naložil sledečo kazen: Prvi grešnik naj hodi po robu enakostraničnega četverkotnika ($a b c d$), drugi pa po prekotnici ($a c$) sem in tja, in sicer z istim korakom in isto hitrostjo. Začneta pri a in dostaneta kazen, ko se srečata na a ali na c .

Kdaj se rešita kazni?

4. Dama na šahovnici.

(Stric Jože, Bloke.)

5. Vremensko poročilo.

(Miklavčič Oskar, Livek.)

Ljubljana, 1. marca 1926:

Kraj opazovanja	ob	zračni tlak	zračna temperatura	veter	oblačno 0-10	padavine (mm)
Beograd	9	763.7	5.6	jug	dež	73
Subotica	9	768.7	4	"	"	12
Sušak	9	754.8	2	"	"	3
Berlin	9	662.9	2.6	zahod	"	5
Nica	9	756.5	8	jugozahod	"	34
Neapelj	9	768.4	5	jug	"	40
Bukarest	9	765.2	7.6	jugovzh.	jasno	—
Sisek	9	754.6	3.4	"	oblačno	1
Niš	9	766.1	3	jug	jasno	—
Reka	9	754.5	3	"	dež	41
Bazel	9	759.8	3	"	"	45
Šibenik	9	769.2	8	"	"	12

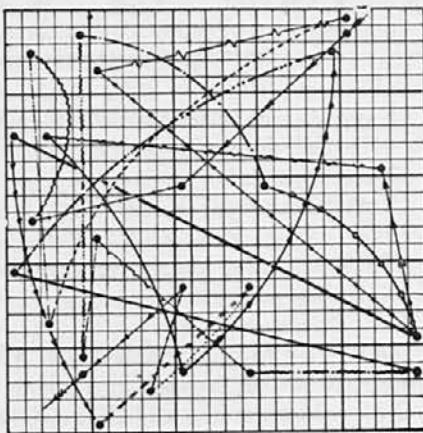
6. Črkovnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče.)

Beseda ti moža pobožnega pove,
ki v daljne kraje molit gre;
če srednjo črko spremeniš,
moža hudobnega dobiš.

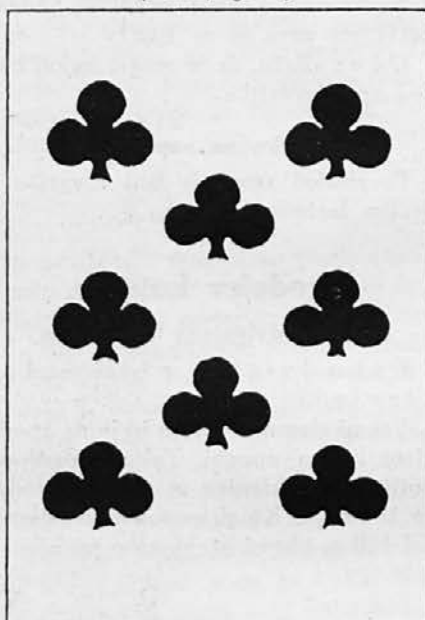
7. Krojna pola.

(Ksaver, Kočevje.)

8. Kvarta.

(Domen, Zgonik.)

Vzemi škarje in prereži s tremi ravnimi prerezi to kvarto tako, da bo le po ena „deteljica“ (izmed osmerih) na vsakem odrezku.

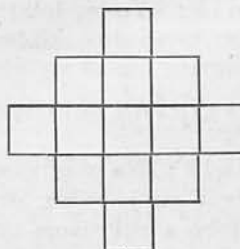
9. Ključ.

(Plašnik, Škofja Loka.)

10. Demant.

(Miroljub, Kočevje.)

V obrobne kvadrate postavi zaporedoma črke od k do s, vmes pa deni še pet črk tako, da dobiš v treh vodoravnih vrstah tri besede.

Razpis nagrade.

Nagrada za pravilno rešitev teh ugank: petero knjig najboljših klasikov. Ako bo več rešitev, določi žreb.

Vse rešitve — tudi iz inozemstva — je treba poslati vsaj do 20. marca 1926 v zaprtim pismu na naslov:

Uprava »Mladike«, Prevalje.

Rešitev ugank v 2. številki.

1. Dobrovoljček. Začni z N v spodnji vrsti in pojdi na zadnji I v prvi vrsti, nato na Ž v spodnji in na V v prvi vrsti itd. Dobiš:

Ni ženka, ni cvenka,
pa bati se nič,
živi se brez plenka
o petji, ko ptič. Vodnik.

2. Drevesa. Vzameš skupine črk po številu drevov od spodaj navzgor. Dobiš: Ni ga drevesa, ki bi segalo z vrhom v nebesa. Pr.

3. Ena čba. Število pred črkami, posebej za levo in posebej za desno stran enačbe, znači mesto v stavku. Ko si seštel ali odštel, kar se dá, dobiš: Brez setve ni žetve.

4. Pravokotnik:

v	e	r	a
a	m	e	n
s	a	p	a

5. Spremenitev: Stvar, Istra, maslo, osel, naslov, globa, riba, Eva, glava, oblika, ribič, čišlo, igra, čigra. Začetnice: Simon Gregorčič.

6. Besedna uganka: Petelin, šestdeset, dleto, zenica, družina, robec, svetnik, legar, Mohor, jabolko — Petinšestdesetletnica Družbe svetega Mohorja.

7. Povratnica: mesec — meter — petek — potok — motor — moker — mesar — mesec.

8. Črkovna podobnica I.: Več psov je zajčja smrt.

9. Črkovna podobnica II.: Dolgost življenja našega je kratka.

10. Roža. Preštevaš po številu metuljev: Lepa roža s trnji boža.

11. Trakovnica. Imam dolgo, večkrat zavito vrsto trakov, položenih drug čez drugega. Položeni so pa tako, da na eni strani gleda samo ena črka ven, na drugi pa tri. Najprej se vzamejo tisti trakovi, ki

imajo del z eno črko obrnjen navzven. Če torej vzamemo prve trakove na vrhu, trak, ki se pričinja z N ali C ali U. Potem pa tiste, ki imajo manjši del navznoter. Posamezne črke so samo črke abecede. Prvi trak je torej tisti, ki ima v manjšem zunanem delu A, daljši ima GOR, potem se vzame tisti z B, daljši ima JEM, in tako po abecedi dalje do Ž. Potem se pa vzamejo tisti trakovi, ki imajo manjši del navznoter, prav tako po abecedi od A do Š. Rešitev se tedaj glasi:

gorje mu, ki v nesreči biva sam,
a srečen ni, kdor srečo vživa sam.
Duh plemeniti sam bo nosil boli,
a sreče vžival sam ne bo nikoli.
Kedor pa srečo vživa sam,
naj še solze preliva sam!

(Gregorčič.)

12. Računska naloga: jaz 5, sestra 6, oče 33 in stric 31 let.

13. Star napis: Iz ljubezni še volk ovco sne.